

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

ISSN 2520-2308 (print)
ISSN 2709-5452 (online)

Серія: «Юридичні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Juridical sciences»

№ 9(79) / 2024

**МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
«ІНТЕРНАУКА».**

Серія: «Юридичні науки»

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL
«INTERNAUKA».**

Series: «Juridical sciences»

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

*Свідоцтво
про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 22442-12342Р*

№ 9 (79)

Київ 2024

ББК 67
УДК 34
М-43

Повний бібліографічний опис усіх статей Міжнародного наукового журналу «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки» подано в: **Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Наукова періодика України.**

Журнал зареєстровано в міжнародних каталогах наукових видань та наукометричних базах даних: Index Copernicus International (ICI); Polish Scholarly Bibliography; ResearchBib; Ulrichsweb Global Serials Directory; Google Scholar; Наукова періодика України; Bielefeld Academic Search Engine (BASE); Electronic Journals Library; Open J-Gate; Academic keys; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky.

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

Видання включене до Переліку наукових фахових видань МОН України (категорія «Б»)

Наказ МОН України № 409 від 17.03.2020

Спеціальності:

081 Право

262 Правоохоронна діяльність

Засновники:

1. Київський кооперативний інститут бізнесу та права.
2. Приватна установа «Науково-дослідний інститут публічного права».
3. Громадська організація «Міжнародна академія освіти і науки».
4. Товариство з обмеженою відповідальністю «Фінансова Рада України».

У журналі опубліковані наукові статті з актуальних проблем юридичної науки.

Для наукових працівників, викладачів, студентів юридичних спеціальностей, працівників державних установ, юридичних компаній, судів, правоохоронних органів й інших зацікавлених осіб.

Матеріали публікуються мовою оригіналу в авторській редакції.

Редакція не завжди поділяє думки і погляди автора. Відповідальність за достовірність фактів, імен, географічних назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

У відповідності із Законом України «Про авторське право і суміжні права», при використанні наукових ідей і матеріалів цієї збірки, посилання на авторів та видання є обов'язковими.

© Автори статей, 2024

© Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».

Серія: «Юридичні науки», 2024

ISSN 2520-2308 = Internauka. Seria: Ůridičeskie nauki (Kiev)/Meždunarodnyj naučnyj žurnal "Internauka".
Seria: Ůridičeskie nauki

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії: **Курило Володимир Іванович** — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НААН України, Заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

Заступник голови редакційної колегії: **Мушенюк Віктор Васильович** — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та процесу Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)

Секретар редакційної колегії: **Ільченко Олександр Васильович** — кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)

Члени редакційної колегії:

Биркович Тетяна Іванівна — доктор наук з державного управління, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри інформаційних технологій Київського національного університету культури і мистецтв (Київ, Україна)

Гаруст Юрій Віталійович — доктор юридичних наук, професор, військовослужбовець ЗС України, полковник юстиції (Україна)

Гулак Олена Василівна — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

Дем'янчук Юрій Вікторович — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та правоохоронної діяльності Білоцерківського інституту економіки та управління Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (Біла Церква, Україна)

Дрозд Олексій Юрійович — доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, директор Департаменту Бюро економічної безпеки (Київ, Україна)

Дуліба Євгенія Володимирівна — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного права і галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)

Зіха Іржі — PhD in Law, старший викладач факультету менеджменту і економіки Університету Томаша Баті у Зліні (Злін, Чеська Республіка)

Короєд Сергій Олександрович — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу ПВНЗ Університет Короля Данила (Івано-Франківськ, Україна)

Корсун Сергій Іванович — кандидат психологічних наук, доцент, керівник секції юридичної психології Європейського інституту безперервної освіти (Подгайська, Словачька Республіка)

Кравчук Мар'яна Юріївна — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри адміністративного права та судочинства Західноукраїнського національного університету (Тернопіль, Україна)

Куліш Анатолій Миколайович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, директор ННІ права Сумського державного університету (Суми, Україна)

Курило Інна Володимирівна — доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу проблем публічного права Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

Лоренцмайер Штефан — доктор юридичних наук, професор, координатор програми «Еразмус» юридичного факультету Аугсбурського університету (Аугсбург, ФРН)

Мельничук Ольга Федорівна — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри публічно-правових дисциплін Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)

Миронець Оксана Миколаївна — кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного і адміністративного права Юридичного факультету Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Омельчук Василь Андрійович — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права (Київ, Україна)

Резнік Олег Миколайович — доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства Сумського державного університету, секретар Сумської міської ради (Суми, Україна)

Самохін Анатолій Вікторович — доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України, радник голови Наглядової ради Науково-дослідного інституту публічного права (Київ, Україна)

Світличний Олександр Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

Фунта Растіслав — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та європейського права Університету Данубіус (Сладковічово, Словацька Республіка)

Юринець Юлія Леонідівна — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного і адміністративного права Національного авіаційного університету (Київ, Україна)

Яра Олена Сергіївна — доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

Editorial board:

Chief Editor: **Volodymyr Kurylo** — Doctor of Legal Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAAS of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine, Head of the Department of Administrative and Financial Law of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Deputy editor: **Victor Mushenok** — Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Department of Administrative Law and Process of the Educational and Scientific Institute of Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

Executive Secretary: **Oleksandr Ilchenko** — Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Administrative, Economic Law and Economic Security of the Sumy State University (Sumy, Ukraine)

Members of the Editorial Board:

Tetyana Byrkovych — Doctor of Sciences in Public Administration, Candidate of Legal Sciences, Professor, Professor of the Department of Information Technologies of the Kyiv National University of Culture and Arts (Kyiv, Ukraine)

Yuriy Harust — Doctor of Legal Sciences, Professor, Military of Armed Forces of Ukraine, Colonel of Justice (Ukraine)

Olena Hulak — Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Department of Administrative and Financial Law of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Yuriy Demianchuk — Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Civil, Commercial, Administrative Law and Law Enforcement of the Bila Tserkva Institute of Economics and Management of Open International University of Human Development “Ukraine” (Bila Tserkva, Ukraine)

Oleksii Drozd — Doctor of Legal Sciences, Professor, Honored Science and Technology Figure of Ukraine, Director of the Economic Security Bureau Department (Kyiv, Ukraine)

Yevheniia Duliba — Doctor of Legal Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Constitutional Law and Field-Related Disciplines of the Institute of Law of National University of Water and Environmental Engineering (Rivne, Ukraine)

Jiri Zicha — PhD in Law, Senior Lecturer of the Faculty of Management and Economics of the Tomas Bata University in Zlín (Zlín, Czech Republic)

Sergii Koroed — Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Department of Civil Law and Procedure of the Higher Education of King Danylo University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Sergii Korsun — Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Section of Legal Psychology of the European Institute of Further Education (Podgajská, Slovak Republic)

Mariana Kravchuk — Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Department of Administrative Law and Judiciary of the West Ukrainian National University (Ternopil, Ukraine)

Anatoliy Kulish — Doctor of Legal Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Director of the Academic and Research Institute of Law of Sumy State University (Sumy, Ukraine)

Inna Kurylo — Doctor of Legal Sciences, Professor, Chief Scientific Officer of the Department of Problems of Public Law of the Scientific Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

Stefan Lorenzmeier — Doctor of Legal Sciences, Professor, Coordinator of the Erasmus Program of the Faculty of Law of the Augsburg University (Augsburg, Germany)

Olga Melnychuk — Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Department of Public Law Disciplines of the Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Vinnytsia, Ukraine)

Oksana Myronets — PhD in Law, Associate Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law of the Faculty of Law of the National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

Vasyl Omelchuk — Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Department of Law of the Kyiv Cooperative Institute of Business and Law (Kyiv, Ukraine)

Oleg Reznik — Doctor of Legal Sciences, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Associate Professor of the Department of Criminal Law and Procedure of the Sumy State University, Secretary of Sumy City Council (Sumy, Ukraine)

Anatoliy Samokhin — Doctor of Medical Sciences, Professor, Honored Doctor of Ukraine, Advisor to the Chairman of the Supervisory Board of the Scientific Institute of Public Law (Kyiv, Ukraine)

Olexandr Svitlychnyi — Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Department of Civil and Commercial Law of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

Rastislav Funta — Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of International Law and European Law of the Danubius University (Sladkovichovo, Slovak Republic)

Yuliya Yurynets — Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Department of Constitutional and Administrative Law of the National Aviation University (Kyiv, Ukraine)

Olena Yara — Doctor of Legal Sciences, Professor, Dean of the Law Faculty of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ЗМІСТ

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

- Ганкевич Кирило Борисович**
РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ..... 9
- Ільченко Олександр Васильович**
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ НА МІЖНАРОДНОМУ
РІВНІ..... 15
- Світличний Олександр Петрович, Правило Олександр Іванович**
АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ..... 22
- Скриньковський Руслан Миколайович**
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ... 28

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

- Наконечний Олександр Миколайович, Баланюк Наталія Юріївна**
ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ..... 37

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

- Орбець Костянтин Миколайович**
ОБ'ЄКТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ
(СТ. 209 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)..... 45

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

- Процюк Олександр Олександрович**
ДОКТРИНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ 53
- Янушевський Олексій Миколайович**
РЕФЛЕКСІЇ ІДЕЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ПРАВА ПОСТІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.... 61

ІНШЕ

- Мигаль Роман Васильович, Яромій Іван Васильович,
Захарчук Іван Володимирович, Кузик Денис Олександрович**
ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ
ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ..... 67

CONTENTS

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS; FINANCE LAW; INFORMATION LAW

Hankevych Kyrylo

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN ENSURING THE FUNCTIONING
OF THE MINISTRY OF DEFENSE OF UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT 9

Ilchenko Oleksandr

REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF CUSTOMS SECURITY AT THE INTERNATIONAL
LEVEL..... 15

Svitlychnyy Oleksandr, Pravylo Oleksandr

ADMINISTRATIVE LIABILITY AS A LEGAL MECHANISM ENSURING HEALTH CARE IN
UKRAINE 22

Skrynkovskyy Ruslan

BASIC PRINCIPLES OF PERSONNEL TRAINING OF THE DEPARTMENT OF
THE STATE PROTECTION OF UKRAINE..... 28

COMMERCIAL LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW

Nakonechnyi Oleksandr, Balaniuk Nataliia

BUSINESS SUPPORT DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW: PRACTICAL AND
REGULATORY AND LEGAL ASPECTS..... 37

CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY; PENAL LAWS

Orobets Kostiantyn

OBJECT OF LEGALIZATION (LAUNDERING) OF PROPERTY OBTAINED BY CRIMINAL
MEANS (ART. 209 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE) 45

THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW; THE HISTORY OF POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES

Protsiuk Oleksandr

DOCTRINAL SOURCES IN JUDICIAL PRACTICE: A COMPARATIVE PERSPECTIVE 53

Yanushevskiy Oleksiy

REFLECTIONS ON THE IDEA OF JUSTICE AND RIGHTS OF THE POST-INFORMATION
SOCIETY..... 61

OTHER

Myhal Roman, Yaromii Ivan, Zakharchuk Ivan, Kuzyk Denys

TO THE QUESTION OF THE TRAINING OF MILITARY PERSONNEL AND EMPLOYEES
IN THE FIELD OF STATE PROTECTION OF UKRAINIAN STATE AUTHORITIES AND
OFFICIALS..... 67

УДК 351

Ганкевич Кирило Борисович

ад'юнкт

Національного університету оборони України

Hankevych Kyrylo

Adjunct of the

National Defence University of Ukraine

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10332

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС;
ФІНАНСОВЕ ПРАВО; ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

РОЛЬ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

THE ROLE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN ENSURING THE FUNCTIONING OF THE MINISTRY OF DEFENSE OF UKRAINE: THEORETICAL AND LEGAL ASPECT

Анотація. Вступ. Функціонування публічних інституцій та власне їх легалізація здійснюється лише завдяки наявності правового підґрунтя, котре окреслює становище останніх. Завдяки цьому можливим є їх робота у рамках єдиної визначеної системи координат, в якій кожен такий представник займає своє місце і виконує певну роль. Іншими словами, нормами, об'єктивованими в відповідних юридичних актах визначено порядок, напрями впливу, форми, методи, способи регулювання і межі дискреційної поведінки у відносинах з рештою учасників суспільних відносин.

Безумовно, це стосується й Міністерства оборони України (далі – Міноборони), яка наділене статусом самостійної одиниці з відповідним компетенційним блоком й рештою елементів адміністративно-правового статусу. На підставі, завдяки і в порядку заданому нормами здійснюється вплив у підвідомчих сферах, що розцінюється як державне управління.

Мета. Метою дослідження є оцінка ролі публічного адміністрування у забезпеченні функціонування Міноборони на сучасному етапі. Поставлена мета зумовлює необхідність виконання наступних завдань: 1) здійснити загальну характеристику «публічного адміністрування», як самостійної категорії; 2) розкрити питання специфіки управлінської діяльності аналізованого центрального органу виконавчої влади; 3) аргументовано навести факти проявів публічного адміністрування у роботі Міноборони.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення й адміністративні акти, що мають значення для функціонування Міноборони; 2) праці вітчизняних науковців, присвячені різним аспектам публічного адміністрування та діяльності досліджуваного центрального органу виконавчої влади.

Під час здійснення дослідження було використано такі наукові методи: логіко-семантичний метод (для формулювання поняття «публічне адміністрування»); гносеологічний (визначення сутності публічного адміністрування, а також оцінено його роль із позиції функціонування Міноборони); системного аналізу (окреслення й характеристика правових засад для здійснення державного регулювання у виконанні міністерства); логічного узагальнення результатів (формулювання проміжних і загальних висновків).

Результати. В науковій статті зауважується і доводиться, що ряд проявів управлінської діяльності у виконанні вказаного суб'єкта не є похідними від автентичного змісту норм права, однак їхнє існування – безперечний факт вартий уваги. Здійснено загальну характеристику «публічного адміністрування», як самостійної категорії. Розкрито питання специфіки управлінської діяльності аналізованого центрального органу виконавчої влади. Аргументовано наведено факти проявів публічного адміністрування у роботі Міноборони.

Отримані результати мають вагоме значення в умовах стрімкого пошуку дієвих й ефективних форм і методів функціонування Міноборони. Адже, досягнення таких намірів може бути здійснено й за рахунок потенціалу інструментів публічного адміністрування.

Перспективи. У нових наукових дослідженнях пропонується сфокусувати увагу на типах груп публічного адміністрування з подальшою змістовною характеристикою останніх. Із огляду на широкий спектр повноважень Міноборони такі підсумки можуть мати значення з позиції ефективної й результативної реалізації управлінських форм.

Ключові слова: засоби, державні органи, державне управління, методи, органи місцевого самоврядування, способи, форми.

Summary. Introduction. The functioning of public institutions and their actual legalization is carried out only thanks to the presence of a legal basis that outlines the position of the latter. Thanks to this, their work is possible within the framework of a single recognized coordinate system, in which each such representative takes his place and performs a certain role. In other words, the norms objectified in the relevant legal acts determine the order, directions of influence, forms, methods, methods of regulation and limits of discretionary behavior in relation to the rest of the participants in social relations.

Of course, this also applies to the Ministry of Defense of Ukraine (hereinafter referred to as the Ministry of Defense), which is endowed with the status of an independent unit with the corresponding competent block and the rest of the elements of administrative and legal status. On the basis of, thanks to and in the manner specified by the norms, influence is exerted in subordinate spheres, which is regarded as state administration.

Purpose. The purpose of the study is to assess the role of public administration in ensuring the functioning of the Ministry of Defense at the current stage. The set goal makes it necessary to perform the following tasks: 1) to carry out a general characterization of “public administration” as an independent category; 2) reveal the specifics of the management activity of the analyzed central body of executive power; 3) provide evidence of the manifestations of public administration in the work of the Ministry of Defense.

Materials and methods. The research materials are: 1) normative and legal support and administrative acts that are important for the functioning of the Ministry of Defense; 2) the works of domestic scientists, dedicated to various aspects of public administration and the activity of the researched central body of executive power.

The following scientific methods were used during the research: logical-semantic method (for formulating the concept of “public administration”); epistemological (definition of the essence of public administration, as well as an assessment of its role from the point of view of the functioning of the Ministry of Defense); system analysis (outline and characterization of the legal basis for the implementation of state regulation in the implementation of the ministry); logical generalization of results (formulation of intermediate and general conclusions).

Results. The scientific article notes and proves that a number of manifestations of managerial activity performed by the specified subject are not derived from the authentic content of legal norms, but their existence is an indisputable fact worthy of attention. A general characterization of “public administration” as an independent category was carried out. The issue of the specifics of the management activity of the analyzed central body of executive power is revealed. The facts of manifestations of public administration in the work of the Ministry of Defense are given in an argumentative manner.

The obtained results are of great importance in the conditions of a rapid search for effective and efficient forms and methods of functioning of the Ministry of Defense. After all, the achievement of such intentions can be achieved at the expense of the potential of public administration tools.

Discussion. In new scientific studies, it is proposed to focus attention on the types of public administration groups, followed by a meaningful characterization of the latter. Given the wide range of powers of the Ministry of Defense, such results may be important from the point of view of effective and efficient implementation of management forms.

Key words: means, state bodies, public administration, methods, local self-government bodies, ways to, forms.

Постановка проблеми. Багаторічна практика засвідчує, що деякі прояви управлінської діяльності не є похідними від автентичного змісту норм права. Проте, їх ігнорування унеможливить реалізацію лівової частки заходів впливу на регульовані об'єкти. В представленому контексті, зазвичай, йдеться про публічне адміністрування, засоби якого стійко й гармонійно доповнюють інструменти державного регулювання.

У наведеній парадигмі функціонує і Міноборони активно та постійно використовуючи механізми зі вказаними конгломератом інструментів. Однак, з огляду на безпрецедентне різнотипне навантаження установи, проблематика ролі публічного адміністрування у забезпеченні його роботи набула нових обрисів і стимулює до вивчення цього кола питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти проблеми публічного адміністрування перебували в полі зору багатьох науковців і фахівців. Серед численного їх переліку доцільно виділити відповідні напрацювання Ю. Битяка, Н. Матюхіної [3; 7], К. Бугайчука [1], Є. Жукової [8], О. Зіборєвої

[2], К. Кубатко [4; 5], А. Неугоднікова [9] та інших. Зокрема, Ю. Битяк і Н. Матюхіна здійснили загальну характеристику основ публічного адміністрування [3; 7]. К. Бугайчук розкрила проблематику теоретичних засад та висвітлила й проаналізувала підходи до визначення предметної дефініції [1]. О. Зіборєва сформулювала поняття публічного адміністрування й визначила ознаки останнього [2]. К. Кубатко надав характеристику публічного адміністрування у сфері формування та функціонування суддівського корпусу України [4; 5]. Є. Жукова змістовно й влучно визначила відмінності між категоріями «державне управління» і «публічне адміністрування» [8]. А. Неугодніков дослідив тематику публічного адміністрування в сфері охорони здоров'я [9]. У той же час, питанням ролі публічного адміністрування в забезпеченні функціонування Міноборони не була присвячена достатня увага. В умовах активного пошуку дієвих шляхів із підвищення ефективності функціонування представників сектора безпеки й оборони та ураховуючи наведені аргументи обрана тематика вбачається перспективною для розгляду.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є оцінка ролі публічного адміністрування у забезпеченні функціонування Міноборони на сучасному етапі. Поставлена мета зумовлює необхідність виконання наступних завдань: 1) здійснити загальну характеристику «публічного адміністрування», як самостійної категорії; 2) розкрити питання специфіки управлінської діяльності аналізованого центрального органу виконавчої влади; 3) аргументовано навести факти проявів публічного адміністрування у роботі Міноборони.

Виклад основного матеріалу. Керуючись логікою репрезентованих завдань, зокрема їх змістовного наповнення та послідовністю у першу чергу зупинимося на категорії «публічне адміністрування». Вона є не новою для вітчизняної адміністративно-правової науки і часто перебуває в полі зору вітчизняних дослідників. При чому мова йде про різні періоди такого інтересу й широкий діапазон сфер вжитку, що доводить тезу про її популяризацію у наукових джерелах.

Стосовно бачення їх змістовного наповнення, то К. Бугайчук переконує, що йдеться про регламентовану законами та іншими нормативно-правовими актами системну організуючу, владно-розпорядчу діяльність органів державної влади, самоврядних інституцій, націлену на впорядкування їх організаційної структури, планування, підготовку, розробку й реалізацію управлінських рішень, організацію діяльності апарату управління, здійснення документального, інформаційного, кадрового, психологічного забезпечення повсякденної роботи останніх задля досягнення суспільно корисних цілей і самої мети створення та функціонування відповідного суб'єкта [1, с. 43]. О. Зіборєва наполягає на декількох розуміннях суті предметної дефініції, а саме: 1) спосіб реалізації публічного інтересу, як інтересу певної соціальної спільноти, об'єднаної у межах території держави; 2) механізм реалізації державної політики; 3) діяльність органів публічної влади (або державних органів та органів місцевого самоврядування), спрямована на досягнення загальносуспільних цілей [2, с. 223]. Колектив авторів у складі Ю. Битяка, Н. Матюхіної, М. Ковтун розглядають його в якості регламентованої законами та іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямовану на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг [3, с. 10]. Схожу думку відстоює К. Кубатко зауважуючи, що в цьому аспекті доцільно вбачати регламентовану правом діяльність публічної адміністрації, тобто комплекс послідовних юридично значущих дій суб'єктів владних повноважень, спрямований на реалізацію публічних та приватних цілей (інтересів) учасників правовідносин [4, с. 126; 5, с. 18–19, 61, 73–74]. Дійсно, знаходить своє підтвердження точка зору про стійкий попит на аналізовану категорію з боку вітчизняних науковців.

Також, із огляду на дати публікацій, слушно підкреслити, що відповідний інтерес мав місце у різні періоди державотворення.

Що ж до самого змістовного наповнення й сутності предметної категорії, то слід відмітити акцент вчених на різні аспекти роботи державних установ та органів місцевого самоврядування. При цьому, в наведених баченнях прослідковується міркування відносно обов'язковості цих заходів та їх невідворотності у рамках управлінської діяльності.

Іншими словами, можемо прийти до висновку, що йдеться про невід'ємний атрибут державного управління, котрий є його гармонійним доповненням. Відсутність таких інструментів невідворотно призведе до сковування державних механізмів, паралізуючи відповідну діяльність.

Тотожність бачення про їх взаємозв'язок можна чітко прослідкувати у роботах В. Бакуменка і П. Надолішнього [6, с. 8], Н. Матюхіної [3, с. 10; 7, с. 8–9], А. Неугоднікова [8, с. 8] й решти діячів. Наведене переконання вбачається єдино вірним, оскільки зазначений симбіоз не можливо позиціонувати в інших варіаціях. Будь-яка спроба альтернативного розуміння матиме наслідком викривлення поточних управлінських парадигм, заснованих на конституційних принципах.

Виходячи з таких конклюдентних закономірностей доцільним було б продемонструвати відмінності між цими категоріями за для забезпечення повноти й всебічності дослідження. Вдалою спробою цієї характеристики можна вважати напрацювання Є. Жукової, котра називає такий спектр відмінностей між вказаними позиціями: 1) державне управління є засобом впливу держави на суспільство і громадян для досягнення передусім інтересів держави, у свою чергу, публічне адміністрування — спосіб задоволення інтересів фізичних і юридичних осіб, за допомогою наявного у публічній адміністрації потенціалу (правового, фінансового, кадрового, інформаційного тощо); 2) державне управління не передбачає або ігнорує зворотний зв'язок із суспільством та окремими соціальними групами стосовно схвалення окремих рішень чи державних політик й їх зміни, натомість публічне адміністрування має невід'ємною ознакою систематичне вивчення рівня задоволення суспільством і громадянами діями публічної адміністрації й удосконалення її діяльності залежно від отриманого зворотного зв'язку; 3) державне управління завжди політизоване, а публічне адміністрування є деполітизованим технократичним процесом виконання публічною адміністрацією своїх завдань, необхідних для забезпечення потреб та інтересів суспільства і громадян; 4) для державного управління характерним є суб'єкт-об'єктний підхід, при якому держава активно трансформує поведінку й свідомість громадянина, а для публічного адміністрування — суб'єкт-суб'єктний, партнерський, де держава і громадянин постають в якості рівноправних учасників

відносин, спрямованих на забезпечення життєдіяльності суспільства прав й інтересів фізичних та юридичних осіб [8, с. 139–140]. Наведене порівняння влучно демонструє явні істотні відмінності між аналізованими категоріями наукового пізнання. В той же час, будь-які припущення щодо їх самостійного існування варто вважати хибними й такими, що суперечать усталеним засадам правопорядку.

Зважаючи на викладене, доцільно підкреслити, що «публічне адміністрування» є складною категорією, котра змістовно охоплює широке коло управлінських аспектів. Її варто розглядати в якості заходів із: 1) прийняття адміністративних рішень; 2) надання адміністративних послуг; 3) здійснення внутрішнього адміністрування суб'єкта публічного адміністрування. В той же час, наведені вектори включають ряд похідних аспектів у виконанні суб'єктів публічно-правових відносин. Тобто, слухним є переконання про значний діапазон напрямів діяльності.

При цьому вони гармонійно доповнюють заходи, іменовані державним управлінням в Україні й більшості інших держав. Можна вважати, що всі ті кроки, котрі буквально не закріплені у законодавстві, носять управлінський характер і не суперечать усталеному правопорядку доцільно позиціонувати в якості публічного адміністрування.

Міноборони, будучи один із численних центральних органів виконавчої влади системно реалізує заходи розцінювані як державне управління. Такий висновок можна зробити на підставі суджень вчених відносно бачення однойменного поняття В. Авер'янов [10, с. 116], спільно Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, а також Ю. Сурмін [11, с. 20–21], В. Колпаків [12, с. 37], В. Пилипишин [13, с. 13] й ін. Зазначене впливає й у змісті профільних і суміжних нормативно-правових актів (Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [14], закони України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII [15], «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. № 3166-VI [16], Положення про Міністерство оборони України від 26.11.2014 р. № 671 [17] та ін.) норми (положення) котрих визначають повноваження установи, тим самим демонструючи наявність можливості й, залежно від обстановки, зобов'язання провадити управлінську діяльність. Такі міри підпадають саме під категорію «державне управління», а не «публічне адміністрування», адже мають офіційне закріплення й є засобами впливу держави на суспільство, реалізовані відповідним публічним органом.

Вказане аргументовано доводить, що досліджуваний центральний орган виконавчої влади є одним із численних суб'єктів управлінської діяльності. Його специфіка проявляється в предметному орієнтірі на широке коло організаційних й інших аспектів національної безпеки у воєнній сфері, сферах оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період [17]. Вказане передбачає активний і широкий

застосунок форм, методів і способів роботи, в тому числі виходячи з потреби ефективного керівництва нижчестоящими інституціями. Можна вести мову не лише про широкий і різнотипний діапазон впливу, а й управління деякими іншими учасниками (апарат Міноборони, розвідувальний орган Міноборони, установи та організації (у тому числі військові частини безпосереднього підпорядкування), що забезпечують виконання завдань і реалізацію функцій міністерства, Збройні Сили України (у тому числі Військова служба правопорядку, яка входить до складу ЗСУ), Державна спеціальна служба транспорту, підприємства (їх об'єднання), що належить до сфери управління міністерства), орієнтованими на задоволення запитів представників сектору безпеки й оборони.

Реалізація всіх управлінських мір априорі неможлива без присутності й частого застосунку інструментів публічного адміністрування. З огляду на його прояви, названі згаданими Ю. Битяк, Н. Матюхіною [3, с. 10; 7, с. 9], К. Бугайчуком [1, с. 43], К. Кубатко [4, с. 126; 5, с. 18–19, 61, 73–74], О. Зіборєвою [2, с. 223] та іншими науковцями без їхньої відсутності стає нереалістичним практичне здійснення однойменних заходів. До такого висновку можна прийти аналізуючи порівняння цих категорій у виконанні Є. Жукової [8, с. 139–140]. Вчена наводячи відмінності між ними під іншим кутом зору показує їх взаємозв'язок і взаємозалежність у практичній роботі публічних інституцій. Оскільки, кожна з них покликана вирішити певні питання результати за якими матимуть значення для досягнення цілей власне щодо яких функціонує конкретна установа.

Зазначене у повній мірі стосується й Міноборони, посадові особи якого, навіть реалізуючи найпопулярнішу правову форму державного управління — видання юридичних актів мають обов'язково здійснити ряд кроків для об'єктивізації документу, що в дійсності забезпечить вирішення предметних питань. У цьому контексті мова може йти про оцінку поточної ситуації, в тому числі за рахунок комунікації з деякими інституціями і громадянським суспільством. Також можна виділити локальну організацію роботи над відповідним проектом, задля збалансованого використання кадрового потенціалу. Встановлення пріоритетів виконання певних завдань, а також визначення строків реалізації останніх, ситуаційне коригування цих позицій і багато іншого.

Для виконання перерахованих й суміжних заходів керівниками різних рівнів видаються адміністративні акти («... рішення або юридично значуща дія індивідуального характеру, прийняте (вчинена) адміністративним органом для вирішення конкретної справи та спрямоване (спрямована) на набуття, зміну, припинення чи реалізацію прав та/або обов'язків окремої особи (осіб) (п. 3 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 р. № 2073-IX [9]), покликані формалізувати відповідні локальні завдання. Такі завдання є похідними від законо-

давчих норм і покликані забезпечити вирішення певного питання, важливого з точки зору задоволення суспільних інтересів. Наведений алгоритм застосовується і в рамках функціонування Міноборони, будучи організаційно-правовим базисом для роботи його системи.

Висновки з пропонованого дослідження і перспективи подальших розвідок. Публічне адміністрування є невід'ємним атрибутом, у рамках заходів, реалізованих міністерством, котрі іменуються державним управлінням. Відсутність інструментів такого адміністрування унеможливить практичну

реалізацію лівової частки управлінських функцій, юридично властивих аналізованому центральному органу виконавчої влади. Його доцільно розглядати і в якості організаційно-правової основи для функціонування всієї системи розглянутого суб'єкта.

В умовах стрімкого пошуку дієвих й ефективних форм і методів роботи Міноборони питання результативного публічного адміністрування відіграє не останню роль. Із огляду на це, розкрита тематика може становити предмет наукового інтересу і в рамках інших дослідницьких робіт, виконаних у майбутньому.

Література

1. Бугайчук К. Публічне адміністрування: теоретичні засади та підходи до визначення. *Право і безпека*. 2017. № 3 (66). С. 38–44.
2. Зіборєва О. Поняття та ознаки публічного адміністрування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Т. 64. С. 220–223.
3. Битяк Ю., Матюхіна Н., Ковтун М. та ін. Основи публічного адміністрування : навч. посібн. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Харків : Право, 2021. 238 с.
4. Кубатко К. Поняття та загальна характеристика публічного адміністрування у сфері формування та функціонування суддівського корпусу України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 124–131.
5. Кубатко К. Публічне адміністрування у сфері формування та функціонування суддівського корпусу України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2023. 202 с.
6. Бакуменко В., Надолішній П. Теоретичні та організаційні засади державного управління : навч. посібн. Київ : Міленіум, 2003. 256 с.
7. Матюхіна Н. Основи публічного адміністрування : навч. посібн. Харків : Право, 2018. 172 с.
8. Неугодинов А. Публічне адміністрування в сфері охорони здоров'я. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика, 2019. № 3. С. 63–69.
9. Жукова Є. Публічне адміністрування та державне управління: особливості співвідношення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 137–140.
10. Авер'янов В. Ще раз про зміст і співвідношення понять «державне управління» і «виконавча влада»: полемічні нотатки. *Право України*. 2004. № 5. С. 113–116.
11. Ковбасюк Ю., Ващенко К., Сурмін Ю. та ін. Державне управління : підручн. у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України. Київ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
12. Колпаков В. Адміністративне право України : підручн. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
13. Пилипишин В. Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 10–14.
14. Конституція України : Закон України від 26 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.09.2024).
15. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> (дата звернення: 11.09.2024).
16. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#n47> (дата звернення: 11.09.2024).
17. Про затвердження Положення про Міністерство оборони України : Наказ Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 671. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%B-F#Text> (дата звернення: 11.09.2024).
18. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 11.09.2024).

References

1. Buhaichuk K. (2017) Publichne administruvannia: teoretychni zasady ta pidkhody do vyznachennia [Public administration: theoretical foundations and approaches to definition]. *Pravo i bezpeka*. № 3 (66). S. 38–44 [in Ukrainian].
2. Ziborieva O. (2021) Poniattia ta oznaky publicnogo administruvannia [Concepts and signs of public administration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. T. 64. S. 220–223 [in Ukrainian].

3. Bytiak Yu., Matiukhina N., Kovtun M. ta in. (2021) *Osnovy publichnoho administruvannia* [Basics of public administration]: navch. posibn. Vyd. 2-he, dopov. ta pererob. Kharkiv: Pravo. 238 s. [in Ukrainian].
4. Kubatko K. (2022) *Poniattia ta zahalna kharakterystyka publichnoho administruvannia u sferi formuvannia ta funktsionuvannia suddivskoho korpusu Ukrainy* [The concept and general characteristics of public administration in the field of formation and functioning of the judicial corps of Ukraine]. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*. № 5. S. 124–131 [in Ukrainian].
5. Kubatko K. (2023) *Publichne administruvannia u sferi formuvannia ta funktsionuvannia suddivskoho korpusu Ukrainy* [Public administration in the field of formation and functioning of the judicial corps of Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Zaporizhzhia. 202 s. [in Ukrainian].
6. Bakumenko V., Nadolishnii P. (2003) *Teoretychni ta orhanizatsiini zasady derzhavnoho upravlinnia* [Theoretical and organizational principles of public administration]: navch. posibn. Kyiv: Milenium. 256 s. [in Ukrainian].
7. Matiukhina N. (2018) *Osnovy publichnoho administruvannia* [Basics of public administration]: navch. posibn. Kharkiv: Pravo. 2018. 172 s. [in Ukrainian].
8. Neuhodnikov A. (2019) *Publichne administruvannia v sferi okhorony zdorovia* [Public administration in the field of health care]. *Yurydychnyi visnyk*. № 3. S. 63–69 [in Ukrainian].
9. Zhukova Ye. (2022) *Publichne administruvannia ta derzhavne upravlinnia: osoblyvosti spivvidnoshennia* [Public administration and state management: features of the relationship]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. № 2. S. 137–140 [in Ukrainian].
10. Averianov V. (2004) *Shche raz pro zmist i spivvidnoshennia poniat “derzhavne upravlinnia” i “vykonavcha vlada”: polemichni notatky* [Once again about the meaning and relationship of the concepts “state administration” and “executive power”: polemical notes]. *Pravo Ukrainy*. № 5. S. 113–116 [in Ukrainian].
11. Kovbasiuk Yu., Vashchenko K., Surmin Yu. ta in. (2012) *Derzhavne upravlinnia* [State administration]: pidruchn. u 2 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy. Kyiv; Dnipropetrovsk: NADU. T. 1. 564 s. [in Ukrainian].
12. Kolpakov V. (1999) *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative law of Ukraine]: pidruchn. Kyiv: Yurinkom Inter. 736 s. [in Ukrainian].
13. Pylypyshyn V. (2011) *Poniattia ta osnovni rysy derzhavnoho upravlinnia* [Concepts and main features of public administration]. *Yurydychna nauka i praktyka*. № 2. S. 10–14 [in Ukrainian].
14. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 26 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
15. *Pro Kabinet Ministriv Ukrainy* [About the Cabinet of Ministers of Ukraine]: *Zakon Ukrainy vid 27 liutoho 2014 r. № 794-VII. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text> [in Ukrainian].
16. *Pro tsentralni orhany vykonavchoi vlady* [About central bodies of executive power]: *Zakon Ukrainy vid 17 bereznia 2011 r. № 3166-VI. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#n47> [in Ukrainian].
17. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo oborony Ukrainy* [On approval of the Regulation on the Ministry of Defense of Ukraine]: *Nakaz Kabinet Ministriv Ukrainy vid 26 lystopada 2014 r. № 671. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671-2014-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
18. *Pro administratyvnu protseduru* [About the administrative procedure]: *Zakon Ukrainy vid 17 liutoho 2022 r. № 2073-IX. Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> [in Ukrainian].

УДК 342.9 (477)

Ільченко Олександр Васильович

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумський державний університет*

Pchenko Oleksandr

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Administrative, Economic Law and Financial and Economic Security
Sumy State University*

ORCID: 0000-0003-4885-2205

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10288

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF CUSTOMS SECURITY AT THE INTERNATIONAL LEVEL

Анотація. У статті здійснено аналіз окремих елементів сучасного стану нормативно-правового регулювання митних відносин. Деталізовано понятійно-категоріальний апарат відносин митної безпеки як складової частини економічної безпеки у загальній системі державної політики України. Охарактеризовано основні доктринальні положення з проблематики міжнародного нормативно-правового забезпечення митної справи, зокрема, удосконалення організації міжнародного митного співробітництва щодо забезпечення митної безпеки у реалізації відносин національної митної політики. Встановлено необхідність реалізації заходів, спрямованих на запровадження міжнародних стандартів митної діяльності, виконання умов чинних конвенцій Всесвітньої митної організації щодо боротьби з порушеннями митних правил, контрабандою та разом з міжнародною прогресивною спільнотою реалізовувати інші заходи, що визначаються міжнародним митним правом. Запропоновано авторське визначення правової категорії безпеки як стану відсутності явної чи потенційної загрози, який досягається різними засобами захищеності від будь-якої шкоди чи інших можливих проявів небезпеки. На підставі аналізу доктринальних позицій та міжнародних конвенцій про створення Ради Митного Співробітництва, про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, про тимчасове ввезення запропоновано внесення змін до п. 2 статті 6 Митного кодексу України у частині внесення нового визначення категорії «митна безпека». Визначено перелік заходів, які повинна здійснювати Україна у рамках забезпечення митної безпеки з метою виконання міжнародних зобов'язань визначених законодавством міжнародне співробітництво, а також охарактеризовано завдання та напрями такого співробітництва. Вказано на необхідність подальшого дослідження питання міжнародного нормативно-правового регулювання відносин митної безпеки, зокрема, участі нашої держави у заходах міжнародного безпекового розвитку світової митної сфери.

Ключові слова: безпекова діяльність, Всесвітня митна організація, міжнародна митна політика, міжнародне митне право, міжнародні конвенції, митна безпека, митні правовідносини, нормативно-правове забезпечення.

Summary. The article analyzes individual elements of the current state of regulatory and legal regulation of customs relations. The conceptual and categorical apparatus of customs security relations as a component of economic security in the general system of state policy of Ukraine is detailed. The main doctrinal provisions on the issue of international regulatory and legal support of customs affairs are characterized, in particular, the improvement of the organization of international customs cooperation regarding the provision of customs security in the implementation of national customs policy relations. The need to implement measures aimed at the introduction of international standards of customs activity, the fulfillment of the terms of the current conventions of the World Customs Organization regarding the fight against violations of customs rules, smuggling and, together with the international progressive community, to implement other measures determined by international customs law

has been established. The author's definition of the legal category of security is proposed as a state of absence of an obvious or potential threat, which is achieved by various means of protection against any harm or other possible manifestations of danger and customs security. Based on the analysis of doctrinal positions and international conventions on the establishment of the Council of Customs Cooperation, on the Harmonized System of Description and Coding of Goods, on mutual administrative assistance in the prevention, investigation and termination of violations of customs legislation, on temporary importation, it is proposed to amend Clause 2 of Article 6 of the Customs Code of Ukraine in terms of introducing a new definition of the "customs security" category. The list of measures that should be carried out by Ukraine within the framework of ensuring customs security in order to fulfill international obligations defined by international cooperation legislation is defined, as well as the tasks and directions of such cooperation are characterized. The need for further research into the issue of international regulatory and legal regulation of customs security relations, in particular, the participation of our state in measures of international security development of the world customs sphere, is indicated.

Key words: security activity, World Customs Organization, international customs policy, international customs law, international conventions, customs security, customs legal relations, regulatory and legal support.

Постановка проблеми. Розбудова Україною свого суспільного середовища та ринкової економіки за європейськими стандартами, активна її участь у зовнішньоекономічній та управлінській діяльності міжнародних економічних та політичних організацій, впливають на зміст, вектори розвитку та результати митної політики України, яка формується в умовах становлення та розвитку національної системи митного регулювання, приєднання до міжнародних організацій та конвенцій тощо. На формування національної державної митної політики також справляють вплив міжнародні економічні, політичні та ідеологічні та інші фактори та події.

Модернізація відносин у сфері вітчизняної митної справи вимагає від структур публічного управління та адміністрування залучення прикладів позитивного досвіду міжнародного регулювання правовідносин митної безпеки та вказує на об'єктивну потребу розгляду науковцями-дослідниками окремих нормативно-правових та управлінських засад такої міжнародної діяльності як митна безпека у межах міжнародного митного права, система нормативно-правового регулювання якого складається з міжнародних договорів та звичаїв, законодавчих актів у галузі митної справи, практики діяльності у сфері міжнародних митних відносин, а також рішень, прийнятих міжнародними організаціями.

Отже, головною метою забезпечення стану митної безпеки на міжнародному рівні є досягнення стану захищеності важливих потреб, інтересів і цінностей окремої фізичної чи юридичної особи, певної частини чи усього суспільства, держав від внутрішніх і зовнішніх загроз, джерелом яких можуть стати зовнішньоекономічні зв'язки. З огляду на виняткову важливість забезпечення митної безпеки, особливої актуальності набуває дослідження міжнародного досвіду забезпечення митних інтересів у сучасних суспільно-економічних відносинах.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Слід зазначити, що наразі питанням дослідження різних аспектів міжнародного нормативно-правового забезпечення митної справи присвячена значна кількість наукових статей, монографій та інших

розвідок вітчизняних вчених-правників, а також фахівців у галузі адміністративного, фінансового, міжнародного публічного права, а також економіки, фінансів, публічного адміністрування тощо таких як А. Берлач [11], А. Брачук [5], Л. Врублевська, Л. Дорофеева [1], О. Котуха [2], В. Мушенко [3; 4], М. Олашин [2], П. Пашко [6], Ю. Полякова [2], О. Попівняк [8], О. Разумова [7], М. Разумей, В. Тімашов [4] та ін.

Деталізуючи зазначену вище інформацію, зазначимо, що, зокрема, Л. М. Дорофеева пропонує на розгляд наукової спільноти авторський аналіз міжнародних джерел митного права, які визначають основоположні стандарти та принципи здійснення контрольної та адміністративної діяльності митних організацій, засади їх функціонування, у тому числі у сфері забезпечення митної безпеки. Авторка приходить до висновку щодо необхідності всебічного вивчення практики застосування митними організаціями країн Європи міжнародних нормативно-правових актів та їх імплементації у правову систему нашої держави для удосконалення діяльності вітчизняних митних органів для створення сучасної митної служби в нашій державі [1, с. 19]. Ю. В. Полякова, О. С. Котуха, М. М. Олашин здійснили дослідження процесів інституційно-правового забезпечення митного співробітництва нашої держави на міжнародному рівні, акцентуючи безпосередню увагу на напрацьовані відповідні положення, норми та правила світової практики, що формують конкретні підходи до митної діяльності та активно сприяють розвитку міжнародного співробітництва у сфері митного регулювання міжнародних суспільно-економічних відносин. Науковцями здійснено важливе узагальнення про те, що подальше удосконалення відносин міжнародного митного співробітництва для України полягає у здійсненні у майбутньому прогресивних кроків у напрямі сучасної європейської інтеграції. Пріоритетною наразі та у найближчій перспективі для вітчизняного міжнародного співробітництва є активна участь у роботі міжнародних організацій, а також: удосконалення правових засад організації договірних відносин митного співробітництва, уні-

фікація митних стандартів і процедур, співпраця з митними структурами держав-партнерів [2, с. 263]. Досліджуючи окремі питання реалізації національної митної політики В.В. Мушенюк здійснив порівняльний аналіз законодавчих принципів організації та здійснення митної справи в Україні та окремих зарубіжних країнах. Науковець встановив необхідність удосконалення вітчизняних принципів митного регулювання як важливої складової частини проблеми адміністративно-правового регулювання суспільно-економічних відносин для трансформації державного забезпечення відносин зовнішньоекономічної діяльності. [3, с. 160]. В.В. Мушенюк та В.О. Тімашов дослідили основні засади організації та здійснення митного контролю з урахуванням міжнародних нормативно-правових положень. Досліджені науковцями також доктринальні теорії зарубіжних дослідників про сутність митного контролю та оформлення, розглянуто міжнародне співробітництво митних органів та окреслено перспективи розвитку такого співробітництва [4, с. 52].

Слід також звернути увагу на наукові праці таких представників вітчизняної науки як А.О. Брачук, П.В. Пашко, О.В. Разумова, О.І. Попівняк [5–8] та інших фахівців, в яких розглянуто питання міжнародного співробітництва щодо забезпечення безпеки в митній сфері та виявлення економічних правопорушень.

Незважаючи на наявність певної кількості наукових досліджень щодо визначення нормативно-правового забезпечення митної діяльності в цілому та її окремих секторів, безпосередньо дослідження питання міжнародного нормативно-правового регулювання у царині відносин митної безпеки, до даного часу залишається не дослідженим на належному рівні. Необхідність визначення основних міжнародних засад забезпечення митної безпеки зумовлює актуальність дослідження та спонукає до дослідницької діяльності.

Мета цієї статті полягає у дослідженні теоретико-правових основ міжнародного досвіду нормативного регулювання та інституційно-організаційного забезпечення митної безпеки, а також надання пропозицій щодо удосконалення термінологічного апарату та уніфікації окремих актів національного митного законодавства з метою наближення основних засад національної митної політики до передових міжнародних стандартів регулювання такого типу суспільно-економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Наразі трансформація основних засад митної політики України відбувається з урахуванням глобальних тенденцій та існуючих норм і правил, що сформувалися та діють у міжнародному співтоваристві. Досягнення міжнародного рівня стану діяльності нашої держави як рівноправного учасника-партнера світового процесу забезпечення митної безпеки полягає не лише у імплементації міжнародного досвіду шляхом

визнання міжнародних нормативно-правових актів частиною вітчизняного законодавства, а й, зокрема, у наявності та виконанні зобов'язань перед Всесвітньою митною організацією (надалі — ВМО).

Такі зобов'язання, на нашу думку, полягають в реалізації заходів, спрямованих на запровадження міжнародних стандартів митної діяльності, виконання умов чинних конвенцій ВМО, боротьби з порушеннями митних правил, контрабандою тощо. Визначені вище заходи реалізуються міжнародною прогресивною спільнотою у правовому полі, що визначається міжнародним митним правом, яке є галуззю міжнародного права, що регулює міждержавні зв'язки у царині митних правовідносин, а принципи, норми і стандарти цієї галузі права створюються для сприяння досягненню інтересів (особистісних та колективних) учасників міжнародних митних відносин.

Досліджуючи проблемні питання міжнародного нормативно-правового забезпечення митної безпеки, на нашу думку, доцільно, в першу чергу, проаналізувати теоретичну основу вітчизняного категоріального апарату за досліджуваною проблематикою у логічній послідовності у напрямі від простих до скомпонованих комплексних правозастосовних категорій.

Отже, у Великому тлумачному словнику української мови термін «безпека» характеризується як умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх та внутрішніх чинників, не призводить до явищ, що вважаються небезпечними [9, с. 147]. На нашу думку, доцільно здійснити дане тлумачення у більш простій юридичній формі та зазначити, що безпеку можна розуміти як стан відсутності явної чи потенційної загрози, настання ризику, який досягається різними засобами захищеності від будь-якої шкоди чи інших можливих проявів небезпеки.

Оскільки в сучасній науці сформувалося стабільне уявлення про те, що митні відносини за своїм змістом є в більшій мірі економічними, а за формою — юридичними відносинами, які засновані на принципах і напрямках митної політики, то у системі відносин публічного адміністрування митні правовідносини доцільно вважати врегульованою нормами міжнародного та національного права сукупністю економічних, організаційних та інших відносин при регулюванні зовнішньоторговельної діяльності.

Зважаючи на те, що забезпечення економічної безпеки є однією з найважливіших функцій держави [10], доцільно зазначити, що економічну безпеку (комплексну категорію, до якої входить за змістом і митна безпека) слід у правовій науці розуміти як стан, у якому держава існує суверенно, не зазнає будь-якого впливу та тиску ззовні, самостійно визначає шляхи та форми свого економічного розвитку.

Слід звернути увагу на доктринальну позицію сучасних науковців А.І. Берлача, та В.А. Некрасова, які економічну безпеку визначають як стан економіки, суспільства та інститутів публічного управління

(публічного адміністрування), що характеризується забезпеченістю необхідними ресурсами на рівні, що дозволяє гарантувати постійний і стабільний розвиток економіки, захищеність національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, що забезпечує незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, спроможність до постійного оновлення й саморозвитку [11, с. 47].

Доцільно погодитися з існуючою науковою позицією про те, що митна безпека є важливим складником національної економічної безпеки. Надання їй характеристики є доцільним шляхом здійснення аналізу вітчизняного базового нормативно-правового акту державного регулювання митної справи — Митного кодексу України від 13.03.2012 р. № 4495-VI (надалі — МК України) [12].

Слід зазначити, що МК України, зокрема, визначаючи перелік складових частин інституту митної справи (порядок і умови переміщення товарів через митний кордон України, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, боротьба з порушеннями митних правил, організація і забезпечення діяльності митних органів тощо) (стаття 7), не відносить до них поняття митної безпеки [12].

Однак, у ст. 6 МК України визначено митні інтереси України як національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи. А виходячи з цього, митна безпека — це стан захищеності митних інтересів України [12].

Аналізуючи доктринальні позиції згаданих вище [7; 8; 11] та інших науковців і норми галузевого законодавчого акту (МК України), на нашу думку, слід акцентувати увагу на тому, що науковцями проведені ґрунтовні дослідження щодо виділення рівнів економічної безпеки, звертається увага міжнародний рівень митної безпеки та ряд інших питань в царині дослідження відносин міжнародного митного співробітництва.

На противагу цьому, МК України, як чинний з 2012 р. як нормативно-правовий акт, що визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, соціальні та інші аспекти діяльності органів митниці України, містить досить не змістовне та таке, що не відповідає сучасним стандартам міжнародної економічної політики визначення категорії «митна безпека».

Слід акцентувати також увагу на тому, що також не містять визначення дефініції «податкова безпека» основні конвенції ВМО (за якими Україна є їх договірною стороною):

- 1) Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва, яка спрямована на забезпечення найвищого рівня погодженості й однаковості митних систем країн, а також посилення вивчення проблем, що виникають у ході розвитку і поліп-

шення митної техніки та міжнародного митного законодавства [13];

- 2) Міжнародна Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів, яка направлена на спрощення збору, зіставлення та аналізу статистичних даних, а також інших заходів у сфері міжнародної торгівлі [14];

- 3) Міжнародна Конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, яка спрямована на попередження порушення у зазначеній царині, уникнення загроз економічним, соціальним та фінансовим інтересам держав та законним інтересам торгівлі, співробітництва між митними адміністраціями тощо [15];

- 4) Конвенція про тимчасове ввезення, яка регулює відносини щодо спрощення та гармонізації митних процедур та є комплексним міжнародно-правовим документом, який об'єднав міжнародні положення про тимчасове ввезення і ефективно сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інших форм міжнародних обмінів [16].

Саме тому, нами пропонується удосконалення термінологічно-категоріального наповнення змісту п. 2 статті 6 МК України наступного змісту: митна безпека — це такий стан митної сфери держави, для якого притаманним є захищеність сукупності інтересів суб'єктів митних відносин, стійкість і економічна незалежність митної системи, що проявляється у стабільності митного (національного та міжнародного) законодавства, здатності митної справи до розвитку і вдосконалення за міжнародними стандартами, спроможності своєчасного виявлення та запобігання потенційних митних загроз, здатності митної системи до максимального узгодження інтересів держави та усієї сукупності суб'єктів міжнародних відносин.

Запропонувавши авторську парадигму оновлення окремих категорій МК України, наразі продовжимо характеристику нормативно-правового забезпечення функціонування міжнародних суб'єктів митної безпеки, серед яких центральне місце у системі міжнародного нормативно-правового регулювання належить ВМО, яка встановлює, підтримує та впроваджує міжнародні інструменти для гармонізації та єдиного застосування спрощених та ефективних митних систем та процедур, які керують рухом товарів, людей та транспортних засобів через митні кордони [13].

Згідно з Постановою Верховної Ради України від 19.06. 1992р. № 2479-XXII Україна приєдналася до Конвенції 1950 року про створення Ради Митного Співробітництва і з 10.11. 1992 р. є повноправним членом ВМО [17]. Крім того, активізуючи подальшу міжнародну співпрацю у сфері митної справи, було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції

про спрощення та гармонізацію митних процедур» (Київська Конвенція) від. 15.02.2011 р. № 3018-VI (набрав чинності 05.03.2011 р.) [18].

Здійснений аналіз зазначених вище та інших міжнародних нормативно-правових актів, а також доктринальних позицій дає підстави зробити узагальнення про те, що для виконання міжнародних зобов'язань щодо здійснення заходів забезпечення митної безпеки Україна підтримує визначене міжнародним законодавством міжнародне співробітництво:

- бере активну участь у спільних операціях під егідою ВМО у сферах боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, захисту прав інтелектуальної власності та інших подібних заходах;
- вживає заходи для подальшої автоматизації інформаційних митних технологій та впровадження системи інтегрованого контролю;
- забезпечує створенням єдиної міжвідомчої автоматизованої системи збирання, зберігання і обробки інформації, необхідної для здійснення контролю зовнішньоторговельної діяльності;
- сприяє співпраці з питань інституційного розвитку тощо [19].

На підставі аналізу міжнародних та національних нормативно-правових актів митного регулювання та досвіду їх правозастосування визначимо завдання та напрями міжнародного співробітництва з питань удосконалення відносин забезпечення митної безпеки в нашій державі та перспектив її участі заходах міжнародного безпекового розвитку світової митної сфери:

- з урахуванням особливостей національного економічного розвитку та обставин правового режиму воєнного стану здійснювати розробку пропозицій до проектів міжнародних договорів з питань митної безпеки та процедур їх укладання, проводити аналіз виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, а також припинення та/або зупинення дії таких міжнародних угод;
- організація взаємодії та обміну безпековою інформацією з митними органами інших держав у відповідності до чинних норм вітчизняного законодавства та міжнародних договорів;
- реалізація комплексу заходів міжнародного співробітництва та заходів щодо виконання зобов'язань щодо європейської та євроатлантичної інтеграції

з питань, що належать системи заходів забезпечення митної безпеки та уникнення митних ризиків;

- співпраця з міжнародними фінансовими організаціями щодо залучення і використання міжнародної технічної та фінансової допомоги на здійснення безпекових заходів та удосконалення вітчизняної безпекової митної інфраструктури;
- здійснення комунікації з питань формування організаційно-правових механізмів забезпечення митної безпеки з неурядовими міжнародними організаціями тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримані нами при здійсненні дослідження умовиводи щодо стану нормативно-правового забезпечення митної безпеки на міжнародному рівні та адаптації національного законодавства у митному секторі вітчизняної економіки до міжнародних стандартів дають підстави до наступного узагальнення. Інтеграція України до європейської спільноти передбачає кардинальне удосконалення національної правової системи та державної економічної політики. На нашу думку, у першу чергу, підлягають уніфікації та наближенню до європейських норм та стандартів національні стандарти митної справи, зокрема, які передбачено чинною Асоціацією між Україною та ЄС (розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», глава 5 «Митні питання та сприяння торгівлі». Поряд з тим, що законодавство з питань митної справи в Україні складається з Конституції України, МКУ України та інших нормативно-правових актів, наразі вагомим значення набувають також основні конвенції ВМО та двосторонні міждержавні угоди.

Визначено необхідність подальшого дослідження питання реформування основних засад національної митної політики з урахуванням національних інтересів. Тобто, мова йде про подальше дослідження сучасних зовнішніх ризиків та загроз митній безпеці нашої держави. Крім того, потребує подальшого дослідження стан участі нашої держави у заходах міжнародного безпекового розвитку світової митної сфери, а також протидії порушенням митного законодавства, зокрема уникнення (повністю або частково) сплати імпорتنих або експортних мит та податків, чи виконання заборон і обмежень, встановлених митним законодавством.

Література

1. Дорофеева Л. М. Нормативно-правове закріплення міжнародних стандартів митної справи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 26. С. 16–19.
2. Полякова Ю. В., Котуха О. С., Олашин М. М. Інституційно-правове забезпечення міжнародного співробітництва України. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. № 3 (9). С. 263–273. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/9/26.pdf> (дата звернення: 17.09.2024).
3. Мушенюк В. В. Адміністративно-правові засади реалізації принципів митного оформлення у системі митної політики України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 158–162.

4. Мушенюк В. В., Тімашов В. О. Теоретико-правове дослідження змісту цільового блоку адміністративно-правового статусу органів публічного адміністрування ринку електричної енергії України. *Правова позиція*. 2020. № 3 (28). С. 50–54.
5. Брачук А. О. Особливості забезпечення митної безпеки та митних інтересів в умовах спрощення митних процедур. *LEX PORTUS*. 2017. № 1(3). С. 156–167.
6. Пашко П. В. Митна безпека: моногр. О. : АТ «Пласке», 2009. 628 с.
7. Разумова О. В. Забезпечення митної безпеки України з урахуванням зарубіжного досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 166–169.
8. Попівняк О. І. Міжнародний досвід забезпечення митної безпеки. *Правова просвіта*. 2018. № 2. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/2_2018/82.pdf (дата звернення: 18.09.2024).
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Перун, 2004. 1440 с.
10. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8#w1_6 (дата звернення: 17.09.2024).
11. Берлач А. І., Некрасов В. А. Економічна безпека: проблеми та перспективи. *Митна безпека*. 2010. № 2. С. 44–51.
12. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17?find=1&text=%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0#w1_1 (дата звернення: 18.09.2024).
13. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року. Документ 995_184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_184#Text (дата звернення: 17.09.2024).
14. Міжнародна Конвенція про Гармонізовану систему опису та кодування товарів від 14.06.1983. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU83K01R> (дата звернення: 17.09.2024).
15. Міжнародна Конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text (дата звернення: 17.09.2024).
16. Конвенція про тимчасове ввезення від 26.06. 1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text (дата звернення: 18.09.2024).
17. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року: Постанова Верховної Ради України від 19.06.1992 № 2479-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-12#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
18. Про внесення змін до Закону України «Про приєднання України до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур»: Закон України від 15.02.2011 № 3018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-17#Text> (дата звернення: 17.09.2024).
19. Міжнародна співпраця. *Державна митна служба України: офіційний вебсайт*. URL: <https://customs.gov.ua/mizhnarodna-spivprazia> (дата звернення: 17.09.2024).

References

1. Dorofeieva L. M. Normatyvno-pravove zakriplennia mizhnarodnykh standartiv mytnoi spravy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. 2017. № 26. С. 16–19.
2. Poliakova Yu. V., Kotukha O. S., Olashyn M. M. Instytutsiino-pravove zabezpechennia mizhnarodnoho spivrobitnytstva Ukrainy. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*. 2020. № 3 (9). С. 263–273. URL: <https://maup.com.ua/assets/files/expert/9/26.pdf> (date of access: 17.09.2024).
3. Mushenok V. V. Administratyvno-pravovi zasady realizatsii pryntsyipiv mytnoho oformlennia u systemi mytnoi polityky Ukrainy. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2020. № 7. С. 158–162.
4. Mushenok V. V., Timashov V. O. Teoretyko-pravove doslidzhennia zmistu tsilovoho bloku administratyvno-pravovoho statusu orhaniv publicnogo administruvannia rynku elektrychnoi enerhii Ukrainy. *Pravova pozytsiia*. 2020. № 3 (28). С. 50–54.
5. Brachuk A. O. Osoblyvosti zabezpechennia mytnoi bezpeky ta mytnykh interesiv v umovakh sproshchennia mytnykh protsedur. *LEX PORTUS*. 2017. № 1(3). С. 156–167.
6. Pashko P. V. Mytna bezpeka: monohr. O.: AT «Plaske», 2009. 628 s.
7. Razumova O. V. Zabezpechennia mytnoi bezpeky Ukrainy z urakhuvanniam zarubizhnogo dosvidu. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. 2019. № 5. С. 166–169.
8. Popivniak O. I. Mizhnarodnyi dosvid zabezpechennia mytnoi bezpeky. *Pravova prosvita*. 2018. № 2. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/2_2018/82.pdf (date of access: 18.09.2024).
9. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy. Uklad. i holov. red. V. T. Busel. K.: Perun, 2004. 1440 s.
10. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80?find=1&text=%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B8#w1_6 (date of access: 17.09.2024).
11. Berlach A. I., Nekrasov V. A. Ekonomichna bezpeka: problemy ta perspektyvy. *Mytna bezpeka*. 2010. № 2. С. 44–51.

12. Mytnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13 bereznia 2012 roku № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17?find=1&text=%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D0%B0#w1_1 (date of access: 18.09.2024).
13. Konventsiiia pro stvorennia Rady Mytnoho Spivrobitnytstva 1950 roku. Dokument 995_184. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_184#Text (date of access: 17.09.2024).
14. Mizhnarodna Konventsiiia pro Harmonizovanu systemu opysu ta koduvannia tovariv vid 14.06.1983. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU83K01R> (date of access: 17.09.2024).
15. Mizhnarodna Konventsiiia pro vzaiemnu administratyvnu dopomohu u vidvernenni, rozsliduvanni ta prypynenni porushen mytnoho zakonodavstva. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text (date of access: 17.09.2024).
16. Konventsiiia pro tymchasove vvezennia vid 26.06. 1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_472#Text (date of access: 18.09.2024).
17. Pro pryiednannia Ukrainy do Konventsii pro stvorennia Rady Mytnoho Spivrobitnytstva 1950 roku: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 19.06.1992 № 2479-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-12#Text> (date of access: 15.09.2024).
18. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro pryiednannia Ukrainy do Protokolu pro vnesennia zmin do Mizhnarodnoi konventsii pro sproshchennia ta harmonizatsiiu mytnykh protsedur”: Zakon Ukrainy vid 15.02.2011 № 3018-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3018-17#Text> (date of access: 17.09.2024).
19. Mizhnarodna spivpratsia. *Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy: ofitsiinyi vebsait*. URL: <https://customs.gov.ua/mizhnarodna-spivprazia> (date of access: 17.09.2024).

УДК 342.951

Світличний Олександр Петрович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Svitlychnyy Oleksandr

*Full Doctor in Law, Professor,
Professor of the Department of Civil and Commercial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-0485-3804*

Правило Олександр Іванович

*аспірант
Науково-дослідного інституту публічного права*

Pravylo Oleksandr

*Postgraduate of the
Scientific Research Institute of Public Law*

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10293

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

ADMINISTRATIVE LIABILITY AS A LEGAL MECHANISM ENSURING HEALTH CARE IN UKRAINE

Анотація. Статтю присвячено розгляду проблем, пов'язаних із застосуванням адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я. Дослідження висвітлює, що в системі охорони здоров'я України значну частину займають норми адміністративного права. У статті підкреслено, що за відсутності законодавчого визначення поняття «адміністративна відповідальність», висвітлено існуючі в юридичній літературі визначення цього поняття через призму його основних характеристик. Звертається увага на існуючі недоліки підвідомчості справ про адміністративні правопорушення, пропонуються шляхи їх усунення. Відтак авторами статті за ціль було поставлено розкриття особливостей діяльності органів виконавчої влади, судів, інших суб'єктів публічної влади, які відповідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення уповноважені розглядати справи за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я. У науковій роботі розглядається частина важливих аспектів ролі органів публічної влади при застосуванні заходів адміністративної відповідальності. Дослідження фокусується на правовому аналізі адміністративних деліктів за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я, звертається увага на певних недоліках законодавчого регулювання відносин у сфері охорони здоров'я. Стаття сприяє розумінню ролі адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я, яка поряд із іншими видами юридичної відповідальності відіграє важливу роль у сфері охорони здоров'я громадян. Висновки роботи можуть бути використані в науковій правозастосовній діяльності уповноважених суб'єктів органів публічної влади щодо підвідомчості справ про адміністративні правопорушення та притягнення особи до адміністративної відповідальності.

Мета. Метою дослідження є правовий аналіз адміністративних деліктів за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є законодавче регулювання відносин у сфері охорони здоров'я України, праці вітчизняних вчених правознавців, які у своїх працях досліджували питання адміністративних правопорушень та адміністративної відповідальності.

В процесі здійснення дослідження було використано сукупність загальних та спеціальних методів наукового пізнання: діалектичний, комплексний, структурно-функціональний, формально-юридичний методи, методи правового прогнозування та документального аналізу.

Результати. Вивчено та проаналізовано недоліки підвідомчості справ про адміністративні правопорушення за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я, що містяться в КУпАП. З метою усунення виявлених недоліків пропонується внести відповідні зміни до КУпАП. Надано авторське визначення поняття «адміністративна відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я».

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях буде визначено інші проблеми адміністративних деліктів за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я та перспективи їх вирішення, з метою удосконалення відносин щодо діяльності органів публічної влади у сфері охорони здоров'я України.

Ключові слова: охорона здоров'я, адміністративна відповідальність, органи влади, порушення, законодавство, удосконалення.

Summary. The article is devoted to the consideration of problems related to the application of administrative responsibility for violations of legislation in the field of health care. The study highlights that in the health care system of Ukraine, a significant part is occupied by the norms of administrative law. The article emphasizes that in the absence of a legislative definition of the concept of "administrative responsibility", existing definitions of this concept in the legal literature are highlighted through the prism of its main characteristics. Attention is drawn to the existing shortcomings of the sub-department of cases on administrative offenses, ways of their elimination are suggested. Therefore, the authors of the article set the goal of revealing the peculiarities of the activities of executive authorities, courts, and other public authorities, which, according to the provisions of the Code of Ukraine on administrative offenses, are authorized to consider cases for violations of legislation in the field of health care. The scientific work examines part of the important aspects of the role of public authorities in the application of measures of administrative responsibility. The study focuses on the legal analysis of administrative torts for violation of legislation in the field of health care, attention is drawn to certain shortcomings of the legislative regulation of relations in the field of health care. The article contributes to the understanding of the role of administrative responsibility for violations of legislation in the field of health care, which, along with other types of legal responsibility, plays an important role in the field of health care of citizens. The conclusions of the work can be used in the scientific law-enforcement activities of authorized subjects of public authorities regarding the sub-department of cases on administrative offenses and bringing a person to administrative responsibility.

Goal. The purpose of the study is a legal analysis of administrative offenses for violation of legislation in the field of health care.

Materials and methods. The materials of the study are the legislative regulation of relations in the sphere of health care of Ukraine, the work of domestic legal scholars, who in their works investigated the issue of administrative offenses and administrative responsibility.

In the process of carrying out the research, a set of general and special methods of scientific knowledge were used: dialectical, complex, structural-functional, formal-legal methods, methods of legal forecasting and documentary analysis.

The results. The shortcomings of the sub-department of cases on administrative offenses for violation of legislation in the field of health care, contained in the Code of Administrative Offenses, have been studied and analyzed. In order to eliminate the identified shortcomings, it is proposed to make appropriate changes to the Code of Administrative Offenses. The author's definition of the concept of "administrative responsibility for violation of legislation in the field of health care" is provided.

Prospects. In further scientific research, other problems of administrative offenses for violations of legislation in the field of health care and prospects for their solution will be determined, with the aim of improving relations with the activities of public authorities in the field of health care of Ukraine.

Key words: health care, administrative responsibility, authorities, violation, legislation, improvement.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою юридичної відповідальності є адміністративна відповідальність. В системі охорони здоров'я значну частину охоронних норм займають норми адміністративного права. Це стосується перш за все норм, які регулюють відносини пов'язані із: порядком реалізації (відпуском) лікарських засобів; виробництвом, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням наркотичних засобів або психотропних речовин; професійною діяльністю медичних і фармацевтичних працівників; медичним оглядом (обстеженням); порядком взяття, переробкою, зберіганням, реалізацію, застосуванням донорської крові та (або) її компонентів і препаратів; порушення встановлених щодо заняття народною медициною (цілительством); повноваженням державних органів щодо видачі ліцензій; повноваженням посадових осіб, які розглядають

справи про адміністративні правопорушення. Суперечливість між законодавчим регулюванням розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері охорони здоров'я і реальною дійсністю потребують дослідження цієї проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У юридичній науці питаннями дослідження адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я займалися, зокрема, Н. Волк [1], Г. Муляр [2], М. Співак [3], С. Стеценко [4], Х. Терешко [5] та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у дослідженні й аналізі адміністративних деліктів за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я, діяльності органів публічної влади яким підвідомчі справи про адміністративні правопорушення, а також

розкриття основних викликів і проблем, що виникають у цьому контексті.

Виклад основного матеріалу. Варто наголосити, що законодавчу основу для прийняття актів, які регулюють питання адміністративної відповідальності, є Конституція України, тоді як основним джерелом норм, які встановлюють адміністративну відповідальність, є Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП). У ст. 9 КУпАП законодавець розкриває поняття адміністративного правопорушення (проступку), відповідно таким проступком визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність [6]. Відсутність законодавчого визначення поняття «адміністративна відповідальність» спонукає нас проаналізувати існуючі доктринальні підходи щодо визначення цієї дефініції. Зокрема, Г. Бондаренко визначав адміністративну відповідальність як форму реагування держави на правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і порядку, встановлених законодавством; це обов'язок правопорушника звітувати за свою протиправну поведінку і зазнавати за неї несприятливих наслідків, передбачених санкцією правової норми [7, с. 84]. На думку С. Гончарука: «Адміністративна відповідальність як різновид правової відповідальності — це специфічна форма негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед повноважними державними органами за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установленому законом порядку» [8, с. 19]. Н. Марфіна вважає, що адміністративна відповідальність — це самостійний вид юридичної відповідальності, що є формою правового регулювання з боку держави у вигляді державно-репресивних заходів (державного примусу) щодо осіб, які вчинили адміністративні правопорушення, з метою їх покарання [9, с. 9].

В юридичній літературі ми можемо знайти й інші визначення поняття «адміністративна відповідальність», які мало в чому відрізняються, де автори розкривають це поняття через призму його основних характеристик.

Аналіз адміністративних правопорушень (деліктів) за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я, передбачених КУпАП, свідчить про те, що склади адміністративних деліктів за порушення відносин у сфері охорони здоров'я охоплюються статтями: 42, 42-1, 42-2, 42-4, 44, 44-1, 44-2, 44-3, 45, 45-1, 46, 46-1, 46-2 Глави 5 — «Адміністративні

правопорушення в галузі охорони праці і здоров'я населення». Основним об'єктом правопорушень, передбачених нормами вказаних статей є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я населення. Також ми вважаємо, що до адміністративних правопорушень у сфері охорони здоров'я варто віднести адміністративні делікти, передбачені ст. 156. «Порушення правил торгівлі пивом, алкогольними, слабоалкогольними напоями, тютюновими виробами, електронними сигаретами та рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, пристроями для споживання тютюнових виробів без їх згоряння» Глави 12 КУпАП [6].

Об'єктом правопорушень, передбачених ст. 156 КУпАП, є суспільні відносини у сфері торгівлі пивом, іншими алкогольними та слабоалкогольними напоями, тютюновими виробами, електронними сигаретами та рідинами, пристроями для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, а також у сфері охорони здоров'я громадян.

До адміністративних деліктів у сфері охорони здоров'я ми також відносимо правопорушення, передбачені Главою 13 КУпАП: ст. 175-1. «Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях». Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я, забезпечення пожежної безпеки і громадського порядку;

ст. 176. «Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення». Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері громадського порядку та охорони здоров'я громадян; ст. 177. «Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення». Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері громадського порядку та охорони здоров'я громадян; ст. 177-2. «Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів». Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я та встановлений порядок виготовлення, придбання, зберігання або реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів; ст. 180. «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння». Об'єктом правопорушення є суспільні відносини у сфері охорони здоров'я та громадського порядку.

До адміністративних правопорушень, що посягають на встановлений порядок управління у сфері охорони здоров'я відносимо, адміністративні проступки, передбачені нормами: ст. 188-2 «Ухилення від виконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів»; ст. 188-10. «Невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю якості та безпеки лікарських засобів»; ст. 188-11. «Невиконання постанов, розпоряджень,

приписів, висновків, а так само інших законних вимог посадових осіб органів державної санітарно-епідеміологічної служби».

Аналіз адміністративних деліктів у сфері охорони здоров'я свідчить, що справи про адміністративні правопорушення розглядає широке коло уповноважених суб'єктів публічного права. Так, справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 42, 42-1, 42-2, 42-4, 44, 44-1, 44-2, 44-3, 45, 45-1, 46, 46-1, 46-2, 156, ст. 175-1, 176, 177, 177-2, 180, 188-2, 188-10, 188-11, мають право розглядати:

Адміністративні комісії при виконавчих органах міських рад розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 45–46, 175-1, 180;

Адміністративні комісії при виконавчих органах сільських, селищних рад розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 175–1 (за порушення, вчинені у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 180.

Виконавчі комітети (а в населених пунктах, де не створено виконавчих комітетів, — виконавчі органи, що виконують їх повноваження) сільських, селищних, міських рад розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 175-1 (за порушення, вчинені у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради);

Районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. ст. 42-1, 42-2, частинами третьою та четвертою ст. 42-4, частиною першою ст. 44, ст. 44-1, частиною першою ст. 44-3, ст. ст. 46-1, 46-2, частинами першою, третьою та четвертою ст. 156;

Органи Національної поліції розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені частиною першою ст. 44, ст. 175-1 (за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. ст. 176, 177, 180;

Органи державної санітарно-епідеміологічної служби розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням санітарних норм (ст. 42), частиною другою ст. 44-3, ст. 170 (коли вони є порушеннями санітарних норм), та ст. 188-11;

Органи Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства про захист прав громадян-споживачів, передбачені частиною другою ст. 156, ст. 188-2;

Органи Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням законодавства, передбачені ст. ст. 42-4, 44-2, 45-1, 188-10 [6].

З приводу діяльності органів державної санітарно-епідеміологічної служби, необхідно зазначити, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби» від 29.03.2017 р. № 348, Державну санітарно-епідеміологічну службу ліквідовано, внаслідок чого на Державну службу з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, покладено завдання і функції з реалізації державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та із здійснення контролю (нагляду) за дотриманням вимог санітарного законодавства [10]. В подальшому Указом Президента України від 20.06.2019 р. № 419/2019 «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» [11], визнано, що втратив чинність Указ Президента України від 06.04.2011 р. № 400/2011, яким було затверджено Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України.

В Главі 17 «Підвідомчість справ про адміністративні правопорушення» КУпАП, міститься ст. 236 яка має назву: «Органи державної санітарно-епідеміологічної служби». Згідно частини другої ст. 236 КУпАП від імені органів державної санітарно-епідеміологічної служби розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення в межах територій та об'єктів нагляду, визначених законодавством, мають право: 1) головний державний санітарний лікар України та його заступники, головні державні санітарні лікарі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, головні державні санітарні лікарі водного, залізничного, повітряного транспорту, водних басейнів, залізниць та їх заступники, головні державні санітарні лікарі районів, міст, районів у містах, лінійних підрозділів та об'єктів водного, залізничного, повітряного транспорту, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону, Служби безпеки України, з'єднань, частин та підрозділів і їх заступники; 2) лікарі-гігієністи, лікарі-епідеміологи органів державної санітарно-епідеміологічної служби [6].

Зважаючи, що на сьогодні не існує системи органів, установ, закладів, частин і підрозділів підпорядкованих Державній санітарно-епідеміологічній службі, в зв'язку з її ліквідацією та втратою чинності Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», який визначав система державної санітарно-епідеміологічної служби України, та у зв'язку із прийняттям Закону України «Про систему громадського здоров'я» від 06.09.2022 р. № 2573-IX [12], який регулює суспільні відносини у сфері громадського здоров'я та санітарно-епідемічного благополуччя населення, визначає відповідні права і обов'язки державних

органів та органів місцевого самоврядування, зокрема, органи державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог санітарного законодавства у відповідній сфері, на цій підставі необхідно внести відповідні зміни до КУпАП.

Отже, в правозастосовній діяльності при розгляді справ про адміністративні правопорушення можуть виникнути проблемні щодо визначення повноважень органів виконавчої влади, установ та закладів санітарно-епідеміологічної служби, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення, що є найважливішим джерелом у справах про адміністративні правопорушення [13, с. 551].

З метою усунення проблемних питань, пропонуємо ст. 236 КУпАП викласти в такій редакції:

«Стаття 236. Органи виконавчої влади, установи та заклади санітарно-епідеміологічної служби».

Висновки. Таким чином, здійснений аналіз інституту адміністративної відповідальності вказує, що правопорушення законодавства у сфері охорони здоров'я охоплює широкий спектр адміністративних деліктів, що дає підстави констатувати, що об'єктом правопорушення є вся сукупність відносин у сфері охорони здоров'я, що завдають шкоду або створюють загрозу її заподіяння суспільним відносинам, які становлять об'єкт проступку, що охоплює порушення: санітарних норм (ст. 42); встановленого порядку проходження медичного огляду чи медичного

обстеження (ст. 44-1); правил карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм (ст. 44-3); встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів (ст. 45-1); вимог режиму радіаційної безпеки (ст. 46-1); встановлених законодавством вимог щодо заняття народною медициною (ст. 46-2); пожежної безпеки та громадського порядку (ст. 175-1); громадського порядку (ст. 176); громадського порядку (ст. 177); порядку виготовлення, придбання, зберігання або реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів, а також виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації або використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів (ст. 177-2); громадського порядку (ст. 180).

Здійснене дослідження адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я в Україні, дає підстави надати авторське цього поняття.

Під адміністративною відповідальністю за порушення законодавства у сфері охорони здоров'я слід розуміти всю сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами публічної влади адміністративних стягнень до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачений нормами адміністративного права.

Література

1. Волк Н. В., Світличний О. П. Адміністративно-правове регулювання фармацевтичної діяльності в Україні: шляхи вдосконалення : монографія. К. : НУБіП України, 2018. 185 с.
2. Муляр Г. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права на охорону здоров'я : монографія. К. : Вид-во «Людмила», 2020. 428 с.
3. Співак М. В. Правове регулювання адміністративної відповідальності у галузі охорони здоров'я населення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2010. 16 с.
4. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. Навч. посіб. К. : Атіка. 2007. 624 с.
5. Терешко Х. Правомірне розголошення медичної таємниці: деякі аспекти. *Право України*. 2020. № 43. С. 97–108.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
7. Бондаренко Г. П. Адміністративна відповідальність у СРСР. Львів, 1975. 176 с.
8. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. К., 1995. 78 с.
9. Марфіна Н. В. Адміністративна відповідальність за порушення лісового законодавства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2007. 22 с.
10. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2017 р. № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2017-p#Text> (дата звернення: 01.09.2024).
11. Про визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України : Указ Президента України від 20.06.2019 р. № 419/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419/2019#n28> (дата звернення: 01.09.2024).
12. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. № 26. Ст. 93.
13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Науково-практичний коментар / Р. А. Калужний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний та ін.; 2-ге вид. К. : «Правова єдність», 2008. 655 с.

References

1. Volk, N. V., Svitlychnyi, O. P. (2018). Administratyvno-pravove rehuliuвання farmatsevtichnoi diialnosti v Ukraini: shliakhy vdoskonalennia: monohrafiia. K.: NUBiP Ukrainy. 185 s. [in Ukrainian].
2. Muliar, H. V. (2020). Administratyvno-pravove zabezpechennia realizatsii prava na okhoronu zdorovia: monohrafiia. K.: Vyd-vo "Liudmyla". 428 s. [in Ukrainian].
3. Spivak, M. V. (2010). Pravove rehuliuвання administrativnoi vidpovidalnosti u haluzi okhorony zdorovia naselennia: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. K. 16 s. [in Ukrainian].
4. Stetsenko, S. H. (2007). Administrativne pravo Ukrainy. Navch. posib. K.: Atika. 624 s. [in Ukrainian].
5. Tereshko, Kh. (2020). Pravomirne rozgholoshennia medychnoi taiemnytsi: deiaki aspekty. *Pravo Ukrainy*. № 43. S. 97–108 [in Ukrainian].
6. Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia: Zakon Ukrainy vid 07.12. № 8073-X. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR*. 1984. № 51. St. 1122 [in Ukrainian].
7. Bondarenko, H. P. (1975) Administrativna vidpovidalnist u SRSR. Lviv [in Ukrainian].
8. Honcharuk, S. T. (1995). Administrativna vidpovidalnist za zakonodavstvom Ukrainy. K. 78 s. [in Ukrainian].
9. Marfina, N. V. (2007). Administrativna vidpovidalnist za porushennia lisovoho zakonodavstva: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. K. 22 s. [in Ukrainian].
10. Deiaki pytannia Derzhavnoi sanitarno-epidemiolohichnoi sluzhby: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.03.2017 r. № 348. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2017-p#Text> [in Ukrainian].
11. Pro vyznannia takymy, shcho vtratyly chynnist, deiakykh ukaziv Prezydenta Ukrainy: Ukaz Prezydent Ukrainy vid 20.06.2019 r. № 419/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419/2019#n28> [in Ukrainian].
12. Pro systemu hromadskoho zdorovia: Zakon Ukrainy vid 06.09.2022 r. № 2573-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2023. № 26. St. 93 [in Ukrainian].
13. Kodeks Ukrainy pro administrativni pravoporushennia: Naukovo-praktychnyi komentar (2008). R. A. Kaliuzhnyi, A. T. Komziuk, O. O. Pohribnyi ta in.; 2-he vyd. K.: "Pravova yednist". 655 s. [in Ukrainian].

УДК 351.74(477)

Скриньковський Руслан Миколайович

*кандидат економічних наук, професор
Львівський університет бізнесу та права*

Skrynkovskyi Ruslan

PhD in Economics, Professor

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-2180-8055

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10258

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ УКРАЇНИ

BASIC PRINCIPLES OF PERSONNEL TRAINING OF THE DEPARTMENT OF THE STATE PROTECTION OF UKRAINE

Анотація. Вступ. Управління державної охорони України (далі – УДО України) входить до складу сектору (сил) безпеки і оборони України і як державний правоохоронний орган спеціального призначення посідає особливе місце у системі забезпечення національної безпеки України. УДО України, відповідно до покладених на нього завдань, здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб, а також охорону об'єктів, визначених законом.

Складність та важливість здійснення державної охорони України вимагає додаткового дослідження основних засад підготовки кадрів УДО для забезпечення їх готовності та здатності ефективно виконувати поставлені завдання за призначенням.

Мета. Метою статті є удосконалення правових та організаційних основ підготовки військовослужбовців і працівників УДО України з метою підвищення його кадрового потенціалу.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) література, яка стосується підготовки кадрів та діяльності УДО України; 2) Конституція та закони України, а також нормативні акти, що становлять правову основу і регулюють питання у сфері державної охорони.

У процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи.

Результати. Враховуючи актуальні загрози і виклики, з'ясовано, що сьогодні важливо і потрібно підтримувати належний рівень професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців УДО України. Сучасні вимоги до належної підготовки військовослужбовців УДО України повинні враховувати досвід забезпечення державної охорони, набутого під час війни росії проти України, а також інноваційні підходи, кращі практики, принципи та стандарти держав-членів НАТО і Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони.

Зазначено, що ефективні та якісні трансформації у сфері підготовки кадрів і в діяльності УДО України, з урахуванням нових викликів і актуальних загроз, включаючи загрози воєнного характеру, неможливі без належного фінансового забезпечення та удосконалення матеріально-технічної і навчальної баз УДО України. Також актуальним і важливим питанням є створення навчального полігону УДО України та сучасного спеціалізованого Центру підготовки фахівців з безпеки.

Обґрунтовано, що з метою підвищення кадрового потенціалу УДО України, необхідно доповнити Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» новою статтею «Стаття 16–3. Підготовка кадрів Управління державної охорони України». Ця стаття серед положень повинна включати таке: «Начальник Управління державної охорони України відповідає за забезпечення належного рівня професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців Управління державної охорони України; несе повну відповідальність за бойову та мобілізаційну готовність, укомплектованість особовим складом і всебічне забезпечення Управління державної охорони України».

Перспективи. У перспективі доцільно дослідити систему суб'єктів підготовки військовослужбовців УДО України з урахуванням потреб сил безпеки і оборони України.

Ключові слова: Управління державної охорони України, підготовка кадрів, військовослужбовці, працівники, державна охорона України, органи державної влади, безпека посадових осіб, національна безпека України, Конституція України, закони України.

Summary. Introduction. The Department of the State Protection of Ukraine is part of the security and defense sector (forces) of Ukraine, and as a state law enforcement body of special purpose occupies a special place in the system of ensuring national security of Ukraine. The Department of the State Protection of Ukraine, in accordance with the tasks assigned to it, carries out state protection of the government authorities of Ukraine, ensuring the security of officials, as well as protection of objects defined by law.

The complexity and importance of the implementation of the state protection of Ukraine requires additional research into the basic principles of personnel training of the Department of the State Protection of Ukraine to ensure their readiness and ability to effectively perform assigned tasks.

Purpose. The purpose of the article is to improve the legal and organizational foundations of the training of servicemen and employees of the Department of the State Protection of Ukraine in order to increase its personnel potential.

Materials and methods. The research materials are: 1) literature related to personnel training and activities of the Department of the State Protection of Ukraine; 2) The Constitution and laws of Ukraine, as well as normative acts that form the legal basis and regulate issues in the sphere of state protection.

In the research process, general scientific and special methods were used.

Results. Taking into account the current threats and challenges, it was found that today it is important and necessary to maintain the proper level of professional and legal knowledge, special, combat and physical training of servicemen of the Department of the State Protection of Ukraine. Modern requirements for the proper training of servicemen of the Department of the State Protection of Ukraine must take into account the experience of providing state protection acquired during the war of Russia against Ukraine, as well as innovative approaches, best practices, principles and standards of NATO member states and European Union in the field of security and defense.

It is noted that effective and qualitative transformations in the field of personnel training and in the activities of the Department of the State Protection of Ukraine, taking into account new challenges and current threats, including threats of a military (war) nature, are impossible without adequate financial support and improvement of the material, technical and training bases of the Department of the State Protection of Ukraine. Also a relevant and important issue is the creation of a training ground of the Department of the State Protection of Ukraine and a modern specialized Training center for security specialists.

It is substantiated that in order to increase the personnel potential of the Department of the State Protection of Ukraine, it is necessary to supplement the Law of Ukraine “On State Protection of State Authorities of Ukraine and Officials” with a new article “Article 16–3. Training of personnel of the Department of the State Protection of Ukraine”. Among the provisions, this article should include the following: “The head of the Department of the State Protection of Ukraine is responsible for ensuring the appropriate level of professional and legal knowledge, special, combat and physical training of servicemen of the Department of the State Protection of Ukraine; bears full responsibility for combat and mobilization readiness, manning of personnel and comprehensive support of the Department of the State Protection of Ukraine”.

Prospects. In the future, it is advisable to investigate the system of entities involved in the training of military personnel (servicemen) of the Department of the State Protection of Ukraine, taking into account the needs of the security and defense forces of Ukraine.

Key words: Department of the State Protection of Ukraine, personnel training, military personnel, employees, state protection of Ukraine, government authorities, security of officials, national security of Ukraine, Constitution of Ukraine, laws of Ukraine.

Постановка проблеми. Відомо, що згідно ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (із змінами) [1] Управління державної охорони України (далі — УДО України) входить до складу сектору (сил) безпеки і оборони України. Завдання, основні засади та особливості діяльності УДО України визначаються Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР (із змінами) [2].

Водночас нагадаємо, що УДО України, відповідно до функцій і покладених на нього завдань, здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб, а також охорону об'єктів, визначених законом [1; 2].

Виходячи з положень ст. 17 Конституції України [3], міжнародних договорів України, вищезазначених [1; 2] та інших законів України, прийнятих Верховною Радою України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, а також відомчих та

міжвідомчих нормативно-правових актів, що становлять правову основу і регулюють питання у сфері державної охорони, УДО України як державний правоохоронний орган спеціального призначення у складі сектору (сил) безпеки і оборони посідає особливе місце у системі забезпечення національної безпеки України [1–8]. Для більш чіткого розуміння, тут варто зазначити, що охорона вищих посадових осіб, які виконують державні функції, прирівнюється до охорони національної безпеки [5; 8, с. 152].

Поряд з тим, аналіз поточного та прогнозованого стану безпекового середовища [9–12] дає можливість констатувати, що сьогодні, в умовах сучасних загроз безпеці та нових викликів, з якими Україна стикається протягом останніх років, особливо під час злочинної російсько-української війни, питання підготовки кадрів УДО України набуває дедалі більшої актуальності.

Зростання терористичних актів у світі, поширення міжнародної злочинності, виклики і наслідки

злочинної російсько-української війни, неоднозначна зовнішня політика окремих іноземних держав, кіберзагрози, нелегальна міграція, незавершеність реформ і корупція в Україні — це одні з тих найактуальніших проблем, які вимагають від системи державної охорони не тільки професіоналізму та посиленого варіанта підготовки, а й повної готовності та здатності підрозділів УДО України до виконання поставлених завдань за призначенням в різних умовах, як в мирний, так і у воєнний час [5; 6; 9–12].

Для довідки: «Спеціальні служби іноземних держав, насамперед Російської Федерації, продовжують розвідувально-підбивну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб, прагнуть зміцнити інфраструктуру впливу» (зазначено у Стратегії національної безпеки України «Безпека людини — безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020) [9].

Таким чином, питання підготовки кадрів УДО України, у контексті забезпечення спроможності військовослужбовців та працівників до ефективного виконання поставлених завдань за призначенням (щодо забезпечення державної охорони України), — це не просто питання про підготовку особового складу УДО України чи юридичне питання в даному випадку, а питання національної безпеки. Все це обумовлює актуальність і важливість дослідження та визначає його практичну значущість у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (стан опрацювання проблематики). Теоретичну основу дослідження становлять праці військовослужбовців і вчених-юристів за проблемою, а саме: В. Гелетея [13], М. Микитюка [4; 14–16], Д. Павлова [17], В. Штучного [7; 18], М. Шутого [8] та інших.

Разом з тим, сьогодні недостатньо уваги приділено: аспектам модернізації структури і функціональним можливостям УДО України [19]; питанням відповідності підготовки кадрів УДО України сучасним реаліям, виходячи з актуальних загроз і викликів; підвищенню рівня бойової та мобілізаційної готовності особового складу УДО України в умовах воєнного стану, під час російсько-української війни [19]; а також іншим безпековим питанням, щоб відповідати вимогам воєнного часу [5; 6; 19].

Тут потрібно погодитися з твердженням у зверненні Президента України В. Зеленського до особового складу УДО України, зокрема таким: «Потрібні нові підходи до роботи з особовим складом — без радянщини. ... Управління має бути очищене від усіх, хто обирає для себе не Україну або дискредитує Управління державної охорони ...» (24.06.2024 р.) [19].

В контексті цього також нагадаємо, що 09 травня 2024 року, під час російсько-української війни, згідно з Указом Президента України від 09.05.2024 р. № 317/2024, без повідомлення причин, було звіль-

нено генерал-майора С. Рудя з посади начальника УДО України [20; 21]. Таке кадрове рішення, ймовірно, пов'язане з тим, що Служба безпеки України затримала двох співробітників УДО (у званні полковників), завербованих 5-ю службою ФСБ рф (Службою оперативної інформації та міжнародних зв'язків), за підозрою в організації замаху на вбивство Президента України В. Зеленського, начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України К. Буданова та Голови Служби безпеки України В. Малюка [20; 22].

Для довідки: проблема вербування російськими спецслужбами на високому рівні в рамках структур державного сектору, у секторі безпеки і оборони, та створення апарату підтримки не є новою, і це проблема не лише України [23; 24]. Підтвердженням цього є арешти агентів російських спецслужб у німецькій розвідці та спроби ФСБ росії дестабілізувати ситуацію в Республіці Молдова [23; 24]. Для кращого розуміння цих ситуацій і обставин рекомендуємо ознайомитися з доповіддю «Попередні уроки неконвенційних операцій Росії під час російсько-української війни, лютий 2022 — лютий 2023 рр.» [23], опублікованої 29 березня 2023 року, яку підготували експерти (J. Watling, O. Danylyuk, N. Reynolds) Королівського Об'єднаного інституту оборонних досліджень (англ. The Royal United Services Institute for Defence and Security).

Вищезазначені аспекти та обставини є взаємопов'язаними, мають особливе значення і впливають на якість, ефективність та результативність виконання спеціальних (службових) завдань, що покладені на підрозділи УДО України. Складність та важливість здійснення державної охорони України вимагає додаткового дослідження основних засад підготовки кадрів УДО України. Це необхідно для забезпечення їх готовності та здатності ефективно виконувати поставлені завдання за призначенням, враховуючи актуальні загрози та виклики.

Мета статті. Метою статті є удосконалення правових та організаційних основ підготовки військовослужбовців і працівників УДО України з метою підвищення його кадрового потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, особовий склад УДО України виконує важливі безпекові функції, здійснюючи державну охорону в Україні, у системі забезпечення національної безпеки [2; 4; 13; 25]. Ефективна та якісна підготовка кадрів УДО України є важливою складовою забезпечення державної охорони, якій відводиться особливе місце у системі забезпечення національної безпеки України [1–8; 25]. Розвиток організаційно-правових засад підготовки військовослужбовців і працівників, які здійснюють державну охорону України, є нагальною потребою з огляду на завдання, що покладаються на УДО України у поточних і прогнозованих умовах безпекового середовища, а також необхідною умовою для підвищення кадрового потенціалу

УДО України. Тут під кадровим потенціалом слід розуміти сукупність компетентностей і можливостей кадрів, що визначають їх спроможність вирішувати поточні і перспективні завдання УДО України в різних умовах.

Сьогодні підготовка кадрів УДО України включає систему заходів, спрямованих на формування та розвиток у військовослужбовців і працівників сукупності умінь і знань, удосконалення професійних якостей відповідно до потреб та завдань УДО України, які чітко визначені у ст. 12 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР (із змінами) [2], а саме:

- «здійснення державної охорони щодо органів державної влади України;
- забезпечення безпеки посадових осіб, визначених цим Законом, за місцем їх перебування як на території України, так і за її межами;
- забезпечення безпеки членів сімей посадових осіб, визначених цим Законом, які проживають разом з ними або супроводжують їх;
- запобігання протиправним посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, їх виявлення та припинення;
- охорони об'єктів, визначених цим Законом;
- забезпечення безпечної експлуатації транспортних засобів, призначених для визначених цим Законом посадових осіб;
- участі у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом» [7].

Враховуючи актуальні загрози і виклики, а також те, що УДО України, здійснюючи державну охорону, взаємодіє з органами державної влади, з органами, які входять до складу сил безпеки і оборони України, громадянами та їх об'єднаннями, органами безпеки іноземних держав [1; 2; 7; 17], то зрозуміло, що важливо і потрібно підтримувати належний рівень професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців УДО України. Тут важливе значення мають підходи, напрями та завдання модернізації структури і роботи УДО України як складової процесу реформування та розвитку сектору безпеки і оборони України [9].

Звідси очевидно, що підготовка кадрів УДО України повинна бути спрямована на підвищення кадрового потенціалу УДО України, яка включає всебічний і безперервний процес належної теоретичної та практичної підготовки особового складу, що враховує актуальні загрози, виклики та специфіку виконання спеціальних (службових) завдань, покладених на військовослужбовців і працівників УДО України. В контексті цього, варто також відзначити, що сучасні вимоги до належної підготовки військовослужбовців УДО України повинні враховувати досвід забезпечення державної охорони, набутого під час війни росії проти України, а також іннова-

ційні підходи, кращі практики, принципи та стандарти держав-членів НАТО (англ. NATO — North Atlantic Treaty Organisation) і Європейського Союзу (далі — ЄС) у сфері безпеки та оборони. Поряд з тим, у системі підготовки особового складу УДО України важливе значення має організаційно-правовий механізм забезпечення попереднього, поточного та завершального контролю за підготовкою, перепідготовкою і підвищенням кваліфікації військовослужбовців та працівників УДО України.

З огляду на це, видається доцільним врахувати вищезазначені аспекти у Положенні про проходження громадянами України військової служби за контрактом в УДО України, затвердженого Указом Президента України від 26.01.2022 р. № 33/2022 [26], а також при удосконаленні Інструкції про професійну підготовку військовослужбовців УДО України до виконання військового обов'язку та професійної діяльності на посадах офіцерського складу, затвердженої наказом УДО України від 01.10.2012 р. № 431 (із змінами) [27].

Водночас з'ясовано, що для відповідності вимогам воєнного часу [19] система підготовки кадрів УДО України повинна враховувати індивідуальний підхід, колективну підготовку та дотримання вимог режиму секретності, бути адаптивною, а також включати належну практичну підготовку військовослужбовців і працівників, як приклад, яка передбачає такі напрями (складові) [28]: тактичну, вогневу, фізичну підготовку, тактичну медицину (домедична допомога), військову тактику (військова топографія, радіозв'язок, основи розвідки, виживання в екстремальних умовах), підготовку у сфері цивільного захисту (цивільна оборона), інженерну підготовку (саперна та мінно-вибухова справа), військову гігієну (вивчення впливу хімічних, фізичних та бактеріологічних чинників на організм людини), підготовку з використання безпілотних систем та робототехніки (робота з безпілотними літальними апаратами), юридичну, психологічну, мовну підготовку, а також вивчення історії та досвіду російсько-українського протистояння. Структура підготовки кадрів УДО України може бути іншою, видозмінюватися, доповнюватися або, навпаки, скорочуватися на користь посилення тих напрямів і складових підготовки особового складу, які відповідають актуальним потребам і завданням УДО України, залежно від реальних і потенційних загроз та викликів.

Окремо варто відзначити, що згідно ст. 30 «Фізична підготовка у Збройних Силах України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів України, у правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних службах» Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. № 3808-XII (із змінами) [29] форми, зміст і порядок організації фізичної підготовки військовослужбовців і працівників УДО України визначаються на підставі цього Закону нормативно-

правовими актами відповідних органів державної влади [29]. У зв'язку з цим, рекомендуємо проаналізувати результати дослідження І. Ковальова «Адміністративно-правові засади фізичної підготовки у правоохоронних органах» [30] на предмет удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері організації та здійснення фізичної підготовки в УДО України.

В контексті цього, у системі підготовки кадрів і в діяльності УДО України також важливе значення мають й інші аспекти, зокрема ті, що стосуються підвищення рівня бойової та мобілізаційної готовності особового складу УДО України, впровадження нових підходів до організації робочого процесу в умовах воєнного часу [19], включаючи питання у сфері державної таємниці як складової національної безпеки України [31; 32], а також застосування української мови [33] та іноземних мов у сфері державної охорони тощо.

Поряд з тим, нагадаємо, що у сфері підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів УДО України серед закладів освіти зі специфічними умовами навчання (військового спрямування, у сфері національної безпеки і оборони, та правоохоронної діяльності) особливе місце займає Інститут УДО України КНУ ім. Т. Шевченка. Це перший і єдиний в Україні заклад вищої освіти відповідного профілю. Інститут УДО України є самостійним навчальним підрозділом у штаті УДО України з підготовки фахівців з охоронної діяльності та безпеки, й одночасно структурним підрозділом Київського національного університету імені Тараса Шевченка [7; 34; 35].

Також є всі підстави вважати, що сьогодні значно підвищується роль кадрів, насамперед досвід і професіоналізм тих, хто буде безпосередньо реалізовувати масштабні перетворення у системі підготовки кадрів УДО України, враховуючи особливості реформування та розвитку сектору (сил) безпеки і оборони України за принципами та стандартами НАТО і ЄС. Ефективні та якісні трансформації у сфері підготовки кадрів і в діяльності УДО України, з урахуванням нових викликів та актуальних загроз, включаючи загрози воєнного характеру, неможливі без належного фінансового забезпечення та удосконалення матеріально-технічної і навчальної баз УДО України.

Враховуючи можливі сценарії виникнення та розвитку ситуацій воєнного характеру, з метою підвищення рівня бойової та мобілізаційної готовності особового складу УДО України, важливо і потрібно створити навчальний полігон УДО України та сучасний спеціалізований Центр підготовки фахівців з безпеки [19].

В умовах воєнного часу також актуальним і важливим питанням є рекрутинг кадрів для УДО України [19]. Враховуючи досвід і аналіз рекрутингової системи США [36], під рекрутингом слід розуміти комплекс відповідних заходів щодо активного, ціле-

спрямованого пошуку, відбору та залучення необхідних кадрів з метою комплектування УДО України військовослужбовцями і працівниками відповідної якості та кількості.

Водночас, з метою підвищення кадрового потенціалу УДО України, пропонуємо доповнити Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [2] новою статтею (після ст. 16–2) і викласти в такій редакції:

«Стаття 16–3. Підготовка кадрів Управління державної охорони України

Підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації особового складу Управління державної охорони України здійснюється відповідно до потреб і завдань Управління державної охорони України.

Контроль за процесом підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України здійснює Начальник Управління державної охорони України або його заступники.

Начальник Управління державної охорони України відповідає за забезпечення належного рівня професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців Управління державної охорони України; несе повну відповідальність за бойову та мобілізаційну готовність, укомплектованість особовим складом і всебічне забезпечення Управління державної охорони України».

Висновки. Управління державної охорони України (далі — УДО України) входить до складу сектору (сил) безпеки і оборони України і як державний правоохоронний орган спеціального призначення посідає особливе місце у системі забезпечення національної безпеки України.

УДО України, відповідно до покладених на нього завдань, здійснює державну охорону органів державної влади України, забезпечення безпеки посадових осіб, а також охорону об'єктів, визначених законом. Складність та важливість здійснення державної охорони України вимагає додаткового дослідження основних засад підготовки кадрів УДО України для забезпечення їх готовності та здатності ефективно виконувати поставлені завдання за призначенням.

Враховуючи актуальні загрози і виклики, сьогодні важливо і потрібно підтримувати належний рівень професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців УДО України. Сучасні вимоги до належної підготовки військовослужбовців УДО України повинні враховувати досвід забезпечення державної охорони, набутого під час війни росії проти України, а також інноваційні підходи, кращі практики, принципи та стандарти держав-членів НАТО і Європейського Союзу у сфері безпеки та оборони.

Ефективні та якісні трансформації у сфері підготовки кадрів і в діяльності УДО України, з урахуванням нових викликів і актуальних загроз, вклю-

чаючи загрози воєнного характеру, неможливі без належного фінансового забезпечення та удосконалення матеріально-технічної і навчальної баз УДО України. Також актуальним і важливим питанням є створення навчального полігону УДО України та сучасного спеціалізованого Центру підготовки фахівців з безпеки.

З метою підвищення кадрового потенціалу УДО України, необхідно доповнити Закон України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» новою статтею «Стаття 16-3. Підготовка кадрів Управління державної охорони

України». Ця стаття серед положень включає таке: «Начальник Управління державної охорони України відповідає за забезпечення належного рівня професійних і правових знань, спеціальної, бойової та фізичної підготовки військовослужбовців Управління державної охорони України; несе повну відповідальність за бойову та мобілізаційну готовність, укомплектованість особовим складом і всебічне забезпечення Управління державної охорони України».

У перспективі доцільно дослідити систему суб'єктів підготовки військовослужбовців УДО України з урахуванням потреб сил безпеки і оборони України.

Література

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
2. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
4. Микитюк М. А., Семчук Ю. І. Державна охорона України в системі національної безпеки. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2019. Вип. 22. С. 98–104.
5. Скриньковський Р. М., Козяр Р. Я., Петков С. В., Хитра О. Л., Комісаров О. Г. Державна охорона посадових осіб в Україні в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 5(63). С. 109–119. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-5-8867>.
6. Скриньковський Р. М., Козяр Р. Я., Петков С. В., Хмиз М. В., Чистоклетов Л. Г. Державна охорона в Україні щодо глав іноземних держав та посадових осіб міжнародних організацій в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 6(64). С. 114–128. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8998>.
7. Штучний В. В. *Адміністративно-правові засади підготовки кадрів Управління державної охорони України*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015. 20 с.
8. Шутий М. В. Державна охорона органів державної влади України та посадових осіб: актуальні проблеми удосконалення чинного законодавства. *Публічне право*. 2018. № 4(32). С. 151–154.
9. Стратегія національної безпеки України «Безпека людини — безпека країни»: Затверджена Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (дата звернення: 20.08.2024).
10. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір — запорука успішного розвитку країни»: Затверджена Указом Президента України від 26.08.2021 р. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12> (дата звернення: 20.08.2024).
11. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека — всеохоплююча оборона»: Затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15> (дата звернення: 20.08.2024).
12. *Україна під час російсько-української війни 2014–2023 рр.: генеза національної стійкості крізь призму наукових досліджень* : монографія / За заг. ред. Б. Попкова, С. Петкова. Київ : Видавництво Ліра-К. 2023. 272 с.
13. Гелетей В. В. До питання про правоохоронні органи спеціального призначення (на прикладі Управління державної охорони України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 187–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_26 (дата звернення: 20.08.2024).
14. Микитюк М. А. *Державна охорона в Україні: адміністративно-правове регулювання* : монографія. Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2018. 472 с.
15. Микитюк М. А. Публічне управління у сфері забезпечення діяльності УДО України під час здійснення державної охорони. *Академічні візії*. 2022. № 4–5. С. 40–47.
16. Микитюк М. А. Теоретико-правові засади діяльності УДО України під час здійснення державної охорони. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2018. № 20. С. 186–190.
17. Павлов Д. М., Расевич О. С. Організаційно-правові засади підвищення ефективності взаємодії Управління державної охорони України з іншими органами, які входять до складу сил безпеки і оборони України. *Чесність і закон*. 2021. № 1(76). С. 79–86. doi: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/1/76/229664>.

18. Штучний В. В. Вищі навчальні заклади в системі підготовки кадрів Управління державної охорони України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 13, Т. 1. С. 73–75.
19. Президент представив колективу Управління державної охорони нового очільника. *Матеріали офіційного веб-сайту Офісу Президента України*. 24.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-predstaviv-kolektivu-upravlinnya-derzhavnoyi-ohoro-91717> (дата звернення: 20.08.2024).
20. Скаврон Б. Замах на президента: чому Зеленський звільнив генерала Рудя. *Матеріали загальноукраїнського сайту новин «ТСН.ua» (Телевізійної служби новин, що виходить на телеканалі «1+1»)*. 10.05.2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/zamah-na-prezidenta-chomu-zelenskiy-zvilniv-general-rudya-2575472.html> (дата звернення: 20.08.2024).
21. Про звільнення С. Рудя з посади начальника Управління державної охорони України : Указ Президента України від 09.05.2024 р. № 317/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317/2024#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
22. СБУ викрила мережу агентів ФСБ РФ, які готували вбивство президента України, затримано двох полковників Управління держохорони. *Матеріали незалежного українського інформаційного агентства «Інтерфакс-Україна»*. 07.05.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/985140.html> (дата звернення: 20.08.2024).
23. Watling J., Danylyuk O. V., Reynolds N. *Preliminary Lessons from Russia's Unconventional Operations During the Russo-Ukrainian War, February 2022–February 2023: Special Report* / Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. 29.03.2023. URL: <https://static.rusi.org/202303-SR-Unconventional-Operations-Russo-Ukrainian-War-web-final.pdf.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).
24. Російські спецслужби в Україні були успішніші за армію, але все одно провалили план окупації. *Матеріали веб-сайту «BBC Україна»*. 29.03.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65113938> (дата звернення: 20.08.2024).
25. Микитюк М. А., Павлов Д. М., Павлюк О. О., Радзієвський Р. М., Сопільник Л. І., Удовик М. С. *Державна охорона в Україні в умовах правового режиму воєнного стану* / за заг. ред Микитюка М. А. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 416 с.
26. Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України: Затверджено Указом Президента України від 26.01.2022 р. № 33/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2022#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
27. Інструкція про професійну підготовку військовослужбовців Управління державної охорони України до виконання військового обов'язку та професійної діяльності на посадах офіцерського складу: Затверджено Наказом Управління державної охорони від 01.10.2012 р. № 431 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1756-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
28. Комплексна підготовка військових та цивільних до дій в умовах воєнного чи надзвичайного стану. *Матеріали Навчального Центру «ДГВ»*. URL: <https://dgv.com.ua/> (дата звернення: 20.08.2024).
29. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
30. Ковальов І. М. *Адміністративно-правові засади фізичної підготовки у правоохоронних органах*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2017. 22 с.
31. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
32. *Державна таємниця як складова національної безпеки України: охорона та доступ до державної таємниці; законодавче забезпечення державної таємниці; відповідальність за розголошення державної таємниці; особливості дотримання державної таємниці під час відправлення правосуддя; особливості регулювання в особливий період та під час воєнного стану* / Укл.: Джус О. А., Золотарьова М. К., Копотун І. М., Макарова Т. П., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Сопільник Л. І., Чубенко А. Г., Шевченко А. М. Київ : ВД «Професіонал», 2023. 438 с. URL: <https://jurkniga.ua/derzhavna-taiemnitsya-yak-skladova-natsionalnoi-bezpeki-ukraini/> (дата звернення: 20.08.2024).
33. Скриньковський Р. М. Застосування державної мови в Управлінні державної охорони України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Юридичні науки». 2024. № 8. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2024-8-10243>.
34. Про утворення Інституту управління державної охорони України. *Матеріали офіційного веб-сайту Інститут УДО України КНУ ім. Т. Шевченка*. URL: <https://institute.do.gov.ua/legal-documents/> (дата звернення: 20.08.2024).
35. Про утворення Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.07.2010 р. № 1401-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-2010-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.08.2024).
36. The Recruiting Process — Office of the Under Secretary of Defense for Personnel & Readiness URL: https://prhome.defense.gov/portals/52/Documents/POPREP/poprep99/html/chapter2/c2_recruiting.html (дата звернення: 20.08.2024).

References

1. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.06.2018 r. № 2469-VIII (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (date of access: 20.08.2024).
2. Pro derzhavnu okhoronu orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib: Zakon Ukrainy vid 04.03.1998 r. № 160/98-BP (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-bp#Text> (date of access: 20.08.2024).

3. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (date of access: 20.08.2024).
4. Mykytiuk M. A., Semchuk Yu. I. Derzhavna okhorona Ukrainy v systemi natsionalnoi bezpeky. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*. 2019. Vyp. 22. S. 98–104.
5. Skrynkovskyy R. M., Koziar R. Ya., Petkov S. V., Khytra O. L., Komisarov O. H. Derzhavna okhorona posadovykh osib v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Internauka”. Serii: “Iurydychni nauky”*. 2023. № 5(63). S. 109–119. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-5-8867>.
6. Skrynkovskyy R. M., Koziar R. Ya., Petkov S. V., Khmyz M. V., Chystokletov L. H. Derzhavna okhorona v Ukraini shcho do hlav inozemnykh derzhav ta posadovykh osib mizhnarodnykh orhanizatsii v umovakh voiennoho stanu. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal “Internauka”. Serii: “Iurydychni nauky”*. 2023. № 6(64). S. 114–128. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2023-6-8998>.
7. Shtuchnyi V. V. *Administratyvno-pravovi zasady pidhotovky kadriv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv, 2015. 20 s.
8. Shutyi M. V. Derzhavna okhorona orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib: aktualni problemy udoskonalennia chynnoho zakonodavstva. *Publichne pravo*. 2018. № 4(32). S. 151–154.
9. Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy “Bezpeka liudyny — bezpeka krainy”: Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n12> (date of access: 20.08.2024).
10. Stratehiia kiberbezpeky Ukrainy “Bezpechnyi kiberprostir — zaporuka uspishnoho rozvytku krainy”: Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 26.08.2021 r. № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#n12> (date of access: 20.08.2024).
11. Stratehiia voiennoi bezpeky Ukrainy “Voienna bezpeka — vseokhopliuiucha oborona”: Zatverdzhena Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n15> (date of access: 20.08.2024).
12. *Ukraina pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–2023 rr.: geneza natsionalnoi stiikosti kriz pryzmu naukovykh doslidzhen*: monohrafiia / Za zah. red. B. Popkova, S. Petkova. Kyiv: Vydavnytstvo Lira- K. 2023. 272 s.
13. Heletei V. V. Do pytannia pro pravookhoronni orhany spetsialnoho pryznachennia (na prykladi Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy). *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2019. № 18. S. 187–195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vprc_2019_18_26 (date of access: 20.08.2024).
14. Mykytiuk M. A. *Derzhavna okhorona v Ukraini: administratyvno-pravove rehuliuвання*: monohrafiia. Lviv. Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 2018. 472 s.
15. Mykytiuk M. A. Publichne upravlinnia u sferi zabezpechennia diialnosti UDO Ukrainy pid chas zdiisnennia derzhavnoi okhorony. *Akademichni vizii*. 2022. № 4–5. S. 40–47.
16. Mykytiuk M. A. Teoretyko-pravovi zasady diialnosti UDO Ukrainy pid chas zdiisnennia derzhavnoi okhorony. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*. 2018. № 20. S. 186–190.
17. Pavlov D. M., Rasevych O. S. Orhanizatsiino-pravovi zasady pidvyshchennia efektyvnosti vzaiemodii Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy z inshymy orhanamy, yaki vkhodiat do skladu syl bezpeky i oborony Ukrainy. *Chest i zakon*. 2021. № 1(76). S. 79–86. doi: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/1/76/229664>.
18. Shtuchnyi V. V. Vyshchi navchalni zaklady v systemi pidhotovky kadriv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*. 2015. Vyp. 13, T. 1. S. 73–75.
19. Prezydent predstaviv kolektyvu Upravlinnia derzhavnoi okhorony novoho ochilnyka. *Materialy ofitsiinoho veb-saitu Ofisu Prezydenta Ukrainy*. 24.06.2024. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezydent-predstaviv-kolektivu-upravlinnya-derzhavnoyi-ohoro-91717> (date of access: 20.08.2024).
20. Skavron B. Zamakh na prezidenta: chomu Zelenskyi zvilnyv henerala Rudia. *Materialy zahalnoukrainskoho сайту novyn “TSN.ua” (Televiziinoi sluzhby novyn, shcho vykhodyt na telekanali “1+1”)*. 10.05.2024. URL: <https://tsn.ua/exclusive/zamah-na-prezidenta-chomu-zelenskiy-zvilniv-general-rudya-2575472.html> (date of access: 20.08.2024).
21. Pro zvilnennia S. Rudia z posady nachalnyka Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 09.05.2024 r. № 317/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317/2024#Text> (date of access: 20.08.2024).
22. SBU vykryla merezhu ahentiv FSB RF, yaki hotuvaly vbyvstvo prezidenta Ukrainy, zatrymano dvokh polkovnykiv Upravlinnia derzhokhorony. *Materialy nezalezhnogo ukrainskoho informatsiinoho ahentstva “Interfaks-Ukraina”*. 07.05.2024. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/985140.html> (date of access: 20.08.2024).
23. Watling J., Danylyuk O. V., Reynolds N. *Preliminary Lessons from Russia’s Unconventional Operations During the Russo-Ukrainian War, February 2022–February 2023*: Special Report / Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. 29.03.2023. URL: <https://static.rusi.org/202303-SR-Unconventional-Operations-Russo-Ukrainian-War-web-final.pdf.pdf> (date of access: 20.08.2024).
24. Rosiiski spetssluzhby v Ukraini byly uspishnishi za armiiu, ale vse odno provalyly plan okupatsii. *Materialy veb-saitu “BBC Ukraina”*. 29.03.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65113938> (date of access: 20.08.2024).
25. Mykytiuk M. A., Pavlov D. M., Pavliuk O. O., Radziievskiy R. M., Sopilnyk L. I., Udovych M. S. *Derzhavna okhorona v Ukraini v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu* / za zah. red Mykytiuka M. A. Kyiv: VD “Profesional”, 2023. 416 s.

26. Polozhennia pro prokhozhenia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby za kontraktom v Upravlinni derzhavnoi okhorony Ukrainy: Zatverdzheno Ukazom Prezidenta Ukrainy vid 26.01.2022 r. № 33/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2022#Text> (date of access: 20.08.2024).
27. Instruktisia pro profesiinu pidhotovku viiskovosluzhbovtiv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy do vykonання viiskovoho oboviazku ta profesiinoy diialnosti na posadakh ofiterskoho skladu: Zatverdzheno Nakazom Upravlinnia derzhavnoi okhorony vid 01.10.2012 r. № 431 (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1756-12#Text> (date of access: 20.08.2024).
28. Kompleksna pidhotovka viiskovykh ta tsyvilnykh do dii v umovakh voiennoho chy nadzvychainoho stanu. *Materialy Navchalnoho Tsentru "DHV"*. URL: <https://dgv.com.ua/> (date of access: 20.08.2024).
29. Pro fizychnu kulturu i sport: Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 r. № 3808-XII (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (date of access: 20.08.2024).
30. Kovalov I.M. *Administratyvno-pravovi zasady fizychnoi pidhotovky u pravookhoronnykh orhanakh*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet. Ternopil, 2017. 22 s.
31. Pro derzhavnu taiemnytsiu: Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3855-XII (iz zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (date of access: 20.08.2024).
32. *Derzhavna taiemnytsia yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy: okhrona ta dostup do derzhavnoi taiemnytsi; zakonodavche zabezpechennia derzhavnoi taiemnytsi; vidpovidalnist za rozgholoshennia derzhavnoi taiemnytsi; osoblyvosti dotrymannia derzhavnoi taiemnytsi pid chas vidpravlennia pravosuddia; osoblyvosti rehuliuвання v osoblyvyi period ta pid chas voiennoho stanu* / Ukl.: Dzhus O.A., Zolotarova M.K., Kopotun I.M., Makarova T.P., Mykytiuk M.A., Pavliuk O.O., Pasika S.P., Petkov S.V., Skrynkovskyy R.M., Sopilnyk L.I., Chubenko A.H., Shevchenko A.M. Kyiv: VD "Profesional", 2023. 438 s. URL: <https://jurkniga.ua/derzhavna-taiemnytsia-yak-skladova-natsionalnoi-bezpeki-ukraini/> (date of access: 20.08.2024).
33. Skrynkovskyy R.M. Zastosuvannia derzhavnoi movy v Upravlinni derzhavnoi okhorony Ukrainy. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: "Iurydychni nauky"*. 2024. № 8. doi: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2024-8-10243>.
34. Pro utvorennia Instytutu upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy. *Materialy ofitsiinoho veb-saitu Instytut UDO Ukrainy KNU im. T. Shevchenka*. UR: <https://institute.do.gov.ua/legal-documents/> (date of access: 20.08.2024).
35. Pro utvorennia Instytutu Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.07.2010 r. № 1401-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-2010-%D1%80#Text> (date of access: 20.08.2024).
36. The Recruiting Process — Office of the Under Secretary of Defense for Personnel & Readiness URL: https://prhome.defense.gov/portals/52/Documents/POPREP/poprep99/html/chapter2/c2_recruiting.html (date of access: 20.08.2024).

УДК 346.9

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО; ГОСПОДАРСЬКО-
ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Наконечний Олександр Миколайович

аспірант

ПВНЗ «Європейський університет»

Nakonechnyi Oleksandr

Postgraduate of the

Private higher educational institution "European University"

ORCID: 0009-0002-3144-6227

Баланюк Наталія Юріївна

кандидат юридичних наук

Глухівський національний педагогічний університет ім. О. Довженко

Balaniuk Nataliia

Candidate of Legal Sciences

Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

ORCID: 0009-0005-5376-3612

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10284

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

BUSINESS SUPPORT DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW: PRACTICAL AND REGULATORY AND LEGAL ASPECTS

Анотація. Автором в роботі здійснено дослідження актуальних проблемних питань із забезпечення позову в господарському судочинстві. Зроблено акцент на достатню кількість видів забезпечення позову в господарському процесуальному праві, а також паралельно на тому, що КАС України в силу здійснених судових реформ, нажаль, не передбачає зустрічне забезпечення.

Вступ. Інститут забезпечення позову в господарському судочинстві – це переважна гарантія захисту прав потенційного позивача, що в силу нормативно-правового забезпечення гарантуватиме в найближчому майбутньому відповідне продуктивне виконання судового рішення, так як попередньому забезпеченню вочевидь підлягатиме вимога фінансового характеру до відповідача відповідно, реалізація останньої без запровадження першочергових заходів із ефективного забезпечення позову може стати малоймовірною. Предмет забезпечення позову – виключно матеріально-правова вимога (майнового чи немайнового характеру), що у сукупності може утворювати предмет позову, що підлягає виконанню у майбутньому.

Мета дослідження – спираючись на нормативно-правову базу, практичні аспекти, здійснити аналіз сукупності заходів із забезпечення позову в господарському судочинстві; описати та дослідити загальноствановлені та врегульовані законодавством правила подання заяви про забезпечення позову, прийнятих вимог до складання відповідної заяви тощо.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є:

- оновлене законодавство: Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», Закон України «Про судоустрій та статус суддів», Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»;
- праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у були розглянуті в контексті забезпечення позову у господарському процесуальному праві.

Використання методів обумовлюється, перш за все, системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдиній юридичній площині. З метою досягнення сформованої мети статті виокремлено діалектичний підхід наукового пізнання та застосовано комплексну методологію інноваційних загальнонаукових сучасних напрямків, що знайшли своє застосування саме в юридичній науці. Так, формально-логічний метод був використаний з метою визначення дефініції «забезпечення позову» сутності судового контролю; метод юридичного аналізу – досліджуючи основоположні

принципи забезпечення позову у господарському судочинстві; за допомогою порівняльно-правового методу було досліджено норми європейського законодавства.

Результати. У ході проведеного дослідження авторкою пророблена робота із розкриття практичних аспектів щодо вжиття заходів забезпечення позову, відпрацьовано судову практику, зокрема діяльність Верховного Суду в даному аспекті. Результатом здійсненого дослідження проблематики інституту забезпечення позову в господарському судочинстві є актуалізація питань невирішеного характеру, що пов'язані із регламентаційною процедурою відповідного процесуального інституту.

Перспективи. На фоні існування достатньої кількості прогалин у господарському процесуальному праві, що відповідно ведуть до зловживань заявником (позивачем) його правами, сформовано ряд пропозицій щодо ефективного удосконалення нормативно-правових заходів з подальшою універсалізацією практичних аспектів до покрокових питань із дієвої процедури забезпечення позову у відповідній галузі. Додатково цьому процесові сприятиме формування відповідної судової практики з подальшою реалізацією законотворчої ініціативи.

Ключові слова: забезпечення позову, скасування заходів забезпечення позову, позивач, відповідач, зустрічне забезпечення, касаційна інстанція, ухвала, рішення суду, господарське процесуальне судочинство.

Summary. In the work, the author carried out a study of current problematic issues related to securing a claim in commercial litigation. Emphasis is placed on the sufficient number of types of claim security in economic procedural law, and in parallel on the fact that, due to the implemented judicial reforms, the CAS of Ukraine, unfortunately, does not provide for counter security.

Introduction. The institution of securing a claim in commercial litigation is an overriding guarantee of the protection of the rights of a potential claimant, which, due to the legal framework, will guarantee in the near future the appropriate and productive execution of a court decision, since the prior provision will obviously be subject to a financial requirement to the defendant, respectively, the implementation of the latter without the introduction of priority measures to effectively enforce the claim may become unlikely. The subject of securing a claim is exclusively a material and legal claim (of a property or non-property nature), which, in aggregate, can form the subject of a claim subject to execution in the future.

Purpose. based on the regulatory and legal framework, practical aspects, to carry out an analysis of the totality of measures to ensure a claim in economic litigation; describe and research the generally established and regulated by law rules for submitting an application for securing a claim, the accepted requirements for making a corresponding application, etc.

Materials and methods. The research materials are: – updated legislation: the Law of Ukraine “On Amendments to the Constitution of Ukraine (Regarding Justice)”, the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges”, the Law of Ukraine “On Amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts”;

the works of domestic and foreign authors conducting their scientific and practical research were considered in the context of securing a claim in economic procedural law.

The use of methods is determined, first of all, by a systematic approach, which makes it possible to investigate problems in a single legal plane. In order to achieve the established goal of the article, the dialectical approach of scientific knowledge is singled out and the complex methodology of innovative general scientific modern trends, which have found their application in legal science, is applied. Thus, the formal-logical method was used to determine the definition of “claim security” of the essence of judicial control; the method of legal analysis – examining the fundamental principles of securing a claim in economic litigation; the norms of European legislation were investigated using the comparative legal method.

Results. In the course of the research, the author worked on the disclosure of practical aspects of taking measures to secure a claim, worked out judicial practice, in particular, the activity of the Supreme Court in this aspect. The result of the study of the problems of the institution of securing a claim in economic litigation is the actualization of unresolved issues related to the regulatory procedure of the relevant procedural institution.

Discussion. Against the background of the existence of a sufficient number of gaps in economic procedural law, which, accordingly, lead to the abuse of his rights by the applicant (plaintiff), a number of proposals have been formulated for the effective improvement of regulatory measures with further universalization of practical aspects to step-by-step questions from an effective procedure for securing a claim in the relevant field. In addition, this process will be facilitated by the formation of relevant judicial practice with further implementation of the law-making initiative.

Key words: securing a claim, canceling measures to secure a claim, plaintiff, defendant, counter security, cassation instance, resolution, court decision, economic procedural justice.

Постановка проблеми. 03.10.2017 р. Верховною Радою був прийнятий Закон «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII. Даною правовою

дією законодавцем було зроблено одну з чергових спроб із вдосконалення національного інституту забезпечення позову. Варто привернути увагу на хронологічні аспекти та відповідно процедурні зміни в інституті забезпечення позову в межах господарського процесуального права.

Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. № 1401, Закон України «Про судоустрій та статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402, Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147 привнесли певні інноваційні зміни щодо нормативно-правових, організаційно-структурних, регламентаційних, суспільно-значущих елементів функціональної системи господарського процесуального права та відповідно спричинили трансформаційні процеси основоположних її переваг (принципів, функцій, методів, системи) та їх взаємозв'язків у відповідній галузі права, одночасно вплинувши на головну сутність та конкретний зміст функцій сучасного господарського судочинства, чим було зумовлено хвилю їх якісних та кількісних перетворень з одночасним розширенням діапазону відповідних завдань.

Інститут забезпечення позову в господарському судочинстві — це переважна гарантія захисту прав потенційного позивача, що в силу нормативно-правового забезпечення гарантуватиме в найближчому майбутньому відповідне продуктивне виконання судового рішення, так як попередньому забезпеченню вочевидь підлягатиме вимога фінансового характеру до відповідача відповідно, реалізація останньої без запровадження першочергових заходів із ефективного забезпечення позову може стати малоімовірною. Предмет забезпечення позову — виключно матеріально-правова вимога (майнового чи немайнового характеру), що у сукупності може утворювати предмет позову, що підлягає виконанню у майбутньому.

Основоположною метою вжиття заходів із ефективного забезпечення позову є ігнорування ймовірного порушення в перспективі прав та охоронюваних чинним законодавством інтересів позивача, а також висока вірогідність беззаперечного виконання судового рішення з поступовим уникненням відповідних труднощів під час виконання в оптимальному випадку задоволення поточного позову. Виникаючі обставини із крайньої необхідності щодо ефективного вжиття відповідних заходів мають бути підтверджені належними, допустимими та достатніми доказами.

Отже, вектор із подальшого розвитку господарського судочинства стосовно інституту забезпечення позову має бути спрямований, перш за все, в бік гарантування стійкого балансу інтересів як позивача, так і відповідача відповідно, прямо пропорційного збільшення гарантійних заходів щодо ефективного виконання судових рішень у майбутньому та вчасного процесу із запобігання зловживанням процесуальними правами недобросовісної сторони.

Господарське процесуальне судочинство покликане якісно здійснювати захист прав та законних

інтересів учасників господарських правовідносин, і надто часто саме від ефективності вирішення господарських справ залежить як належне функціонування індивідуального суб'єкта господарювання, так і загальний економічний стан держави у сукупності.

Суд, як відомо, здійснює захист усіх суб'єктів права, а юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі [5, с. 8]. При цьому велике значення має не лише якість нормативно-правової бази, що регулює господарські правовідносини, а й наявність дієвої системи судів, які б оперативно вирішували спори, що виникають у процесі господарської діяльності [7, с. 190].

Відповідно регламенту, коли відповідач ознайомлюється із фактичним ініціюванням щодо нього справи, держава гарантує йому можливість застосування різноманітних професійних дій, що, як наслідок, можуть спричиняти у майбутньому суттєві перепони або взагалі унеможливлювати проектування на практику судового рішення. Отже, з подальшою метою недопущення відповідної негативної практики, законодавець передбачив інститут забезпечення позову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Інститут забезпечення позову завжди привертав увагу науковців — процесуалістів постійно, зокрема Н. Алексєєва [1], Н. Богацька [2], А. Бутирський [3], Н. Іванюта [7], О. Курдес [9], Н. Ніколенко [10], Т. Степанова [12], Т. Тур [13], Х. Шухатян [14], О. Шурін [15].

Спираємось на думку Х. Шухатяна: забезпечення позову є важливим і, передусім, дієвим засобом унеможливлення уникнення недобросовісним контрагентом відповідальності, а також ефективним засобом забезпечення реального виконання судового рішення [14, с. 136]. Натомість професор О. Курдес наголошує на цілісності засобів забезпечення позову в аспекті спрямування на отримання гарантій реального захисту своїх прав і законних інтересів учасниками судового процесу [9, с. 11]. Т. Степанова на раціональному рівні зауважує, що неодмінною причиною виникнення проблем правозастосування в окресленій сфері є те, що за попередню ключову основу вжиття безперервних заходів забезпечення позову застосовано механізм, що оснований на припущенні, яке носить суб'єктивний характер та відповідно може буде доведене тільки у точних науках [12, с. 33].

Водночас проблема забезпечення позову не омине осторонь науковців-теоретиків, адже окремі дослідники більш ґрунтовно на дисертаційному рівні вивчали актуальні питання забезпечення позову, наприклад, Г. Буга («Забезпечення позову в цивільному процесуальному праві України», 2012 рік), Т. Тур («Організаційно-правові засоби забезпечення позову в адміністративному судочинстві України», 2022 рік) тощо.

Мета дослідження полягає у тому, аби розглянути з подальшим дослідженням специфічних

особливості із забезпечення позову в господарському процесуальному праві, здійснити відповідний аналіз заходів забезпечення позову у даній галузі, за результатами чого окреслити виявлені проблемні питання з реалізації забезпечення позову на практиці та запропонувати шляхи їх вирішення.

Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні **завдання**: проаналізувати нормативно-правову базу; розглянути перелік додаткових потенційних можливостей щодо покращення процедури забезпечення позову в господарському судочинстві; встановити коло відповідних суб'єктів; розкрити повноваження, як ключового елементу правового статусу відповідних суб'єктів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ній дістало подальшого опрацювання узагальнення нормативно-правового механізму забезпечення позову в господарському судочинстві

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є:

- оновлене законодавство: Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», Закон України «Про судоустрій та статус суддів», Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів»;
- праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у були розглянуті в контексті забезпечення позову у господарському процесуальному праві.

Використання методів обумовлюється, перш за все, системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдиній юридичній площині. З метою досягнення сформованої мети статті виокремлено діалектичний підхід наукового пізнання та застосовано комплексну методологію інноваційних загальнонаукових сучасних напрямків, що знайшли своє застосування саме в юридичній науці. Так, формально-логічний метод був використаний з метою визначення дефініції «забезпечення позову» сутності судового контролю; метод юридичного аналізу — досліджуючи основоположні принципи забезпечення позову у господарському судочинстві; за допомогою порівняльно-правового методу було досліджено норми європейського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Сучасний інститут забезпечення позову впевнено крокує у бік удосконалення в аспекті покращення варіантів захищеності прав і відповідно законних інтересів суб'єктів справи. Виокремлення дієвої судової практики з ефективного забезпечення позову лишається питанням часу, так як без основоположних практичних адміністративно-правових засобів забезпечення позову в судовій інстанції неможливий діючий оперативний захист прав учасників господарського процесуального судочинства. Поступово вбачаються позитивні напрямки

з перспективного розвитку інституту забезпечення позову у вітчизняному господарському судочинстві, які в майбутньому спрямовані на ефективне розкриття потенціалу механізму організаційно-правового забезпечення позову у господарському процесуальному праві з подальшим адаптуванням до відповідних вимог Європейського Союзу.

Сутність процесуального провадження встановлення забезпечення позову в господарському судочинстві проявляється в його індивідуальних непрямих ознаках. Систему ознак процесуального провадження забезпечення позову становлять: а) нормативно-правова регламентація, тобто сукупність організаційно-правових засобів; б) універсальність; в) гнучкість; г) визначення мети; гарантованість досягнення поставленої мети; особливий суб'єктний склад; універсальність; раціональність; динамізм [13, с. 500].

Процесуальне провадження забезпечення позову в адміністративному судочинстві містить своєрідну двоїстість — його слід одночасно розглядати як: комплексний формат визначених законом правил і процедур здійснення і процесуального оформлення виду забезпечення позову; процесуальну діяльність суду, спрямовану на досягнення мети адміністративного судочинства. Оптимальне процесуальне законодавство, процесуальні дії, засоби, способи і умови реалізації поставлених завдань тоді будуть ефективними, коли буде досягнуто процесуально правильне, законне та обґрунтоване, здійснене на належному професійному рівні прийняття рішення щодо забезпечення позову або відмови у забезпеченні позову [13, с. 499].

Ефективність судового захисту у контексті забезпечення позову у господарському судочинстві — це, перш за все, оптимальне досягнення намічених цілей перспективної юридичної діяльності, що знаходять своє відображення у «відкритті дверей» суспільним відносинам такого перспективного напрямку розвитку, який за своєю суттю спрямований на подолання «бар'єрів» у досягненні наміченої у законодавстві меті функціонування господарського судового захисту за умов виокремлення судових помилок на практиці, заздалегідь неправосудних некомпетентних рішень, негативних «неякісних ефектів», об'єктивних витрат економічних, адміністративних, інформаційно-правових, часових та інших ресурсів, пов'язаних з розглядом господарських справ у суді та запровадженням судових актів на практиці. Спільними критеріями оцінки з продуктивності забезпечення позову в господарському судочинстві є: мета, засоби та кінцевий ефективний результат. Індивідуальними показниками оцінки якості є: широка доступність судового захисту; оперативність виконання; якісне впровадження судових актів; їх беззаперечне виконання.

Господарський процесуальний кодекс України в редакції Закону, що набрав чинності після

15.12.2017 р., у порівнянні із власною попередньою редакцією, містить наступні оновлення: а) процедурні норми відповідно впорядкування регламенту подання заяви щодо забезпечення майбутньої позовної вимоги (ст. 138); б) змістовному наповненню і формату відповідної заяви (ст. 139); в) її об'єктивному розгляду судом (ст. 140); г) зустрічного забезпечення (ст. 141); д) скасування зустрічного забезпечення (ст. 142); є) регламентаційних заміन одного заходу забезпечення іншим (ст. 143); ж) застосування на практиці ухвали про забезпечення (ст. 144); з) відміна поточних заходів із забезпечення позову (ст. 145); і) чинний перелік норми, якими врегульовано перелік відповідних підстав, видів та обмежень щодо поточних заходів із забезпечення позову (ст. 136–137) [6].

Також спостерігаємо прогресивність у збільшенні переліку видів заходів забезпечення, що на відміну від редакції, чинної до 15.12.2017 р., значно збільшився, так як в основу інституту забезпечення позову законодавцем закладено принцип обов'язковості виконання судового рішення в найближчому майбутньому, а отже задля забезпечення перспективного захисту законодавцем продумано перелік додаткових заходів забезпечення, що не були передбачені ст. 137 Господарсько-процесуального кодексу. Отже, законодавцем була надана значна можливість сторонам: заявнику, суду вчиняти відповідні господарсько-процесуальні дії, забезпечені нормами Кодексу, а також застосовувати інші специфічні заходи, передбачені нормами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ст. 18), Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 53) тощо.

Додатково констатуємо вагомий моментом із встановленням в Кодексі, чинному з 15.12.2017 р., відповідних строків із одночасним порядком подання та розгляду заяви про забезпечення. Відповідна заява згідно з чинним законодавством розглядається протягом 2-х днів з дня надходження до суду без повідомлення учасників справи. Натомість законодавець дозволяє суду в межах власної компетенції на оперативному рівні вирішувати актуальні питання стосовно ефективного забезпечення позову (саме це й являється основоположною заслугою).

Призначення клопотання під час підготовки справи до розгляду або його розгляд у судовому засіданні з розгляду відповідної справи надавало можливість недобросовісній стороні звести нанівець застосування заходів забезпечення, оскільки знаючи про те, що суд може вжити заходів забезпечення, сторона встигала вчинити дії для уникнення негативних наслідків [8, с. 150].

Щодо інституту зустрічного забезпечення, то новелою Господарського процесуального кодексу України в редакції Закону, чинній після 15.12.2017 р., є гарантування певного балансу сторін та усунення можливих негативних наслідків, що можуть виник-

нути через запровадження господарським судом заходів запровадження. Щодо пропозицій заявника відповідно зустрічного забезпечення — в обов'язковому порядку мають міститися у актуальній заяві про забезпечення позову (на цьому наголошується в п. 6 ч. 1 ст. 139 ГПК). Невчасне або взагалі не зазначення переліку пропозицій щодо зустрічного забезпечення позову нажаль виявляються підставою для негайного повернення заяви про забезпечення позову згідно з ч. 7 ст. 140 ГПК України. Основоположною метою даного інституту є організація забезпечення відшкодування понесених збитків, яких може зазнати відповідач (ст. 141).

Отже, виходячи із попереднього аналізу заходів забезпечення, які націлені на захист інтересів позивача, зустрічне забезпечення спрямовується навпаки — на захист прав та інтересів саме відповідача. ч. 2 ст. 141 ГПК регулює перелік способів зустрічного забезпечення. Питання із запровадження саме зустрічного забезпечення вирішує суд в ухвалі про забезпечення позову або в ухвалі про зустрічне забезпечення позову.

Якщо клопотання про зустрічне забезпечення було подане після застосування судом заходів забезпечення позову, питання зустрічного забезпечення вирішується судом протягом 10 днів після подання такого клопотання. Невиконання вимог ухвали про зустрічне забезпечення є підставою для скасування ухвали про забезпечення позову та про зустрічне забезпечення. Невирішеною є проблема зустрічного забезпечення, а саме коли саме воно набирає чинності: одразу після прийняття ухвали чи через деякий час.

Варто звернути увагу на неврегульованість Кодексом у новій редакції актуального питання обставин, що є підставою задля подальшого забезпечення позову в господарському процесуальному праві, а також відповідному переліку доказів, які націлені на подання заявником до суду з попередньою метою підтвердження відповідних обставин. Відповідна прогалина формує плацдарм для небажаного зловживання не тільки недобросовісними позивачами, а також і відповідачами [4, с. 255].

Розібратися із переліком обставин, що, у свою чергу, згідно регламенту має підтвердити заявник, а також, яка саме доказова база має надаватися під час розгляду заяви щодо застосування судом заходів із ефективного забезпечення позову, можна, беручи до уваги той факт, що саме винятковими вимогами ефективного забезпечення позову законодавець окреслив індивідуальні обставини, що, в першу чергу, мають свідчити про існування реальної загрози ухилення від виконання в найближчому майбутньому компетентного судового рішення, враховуючи передумови того, що легковажне ставлення до відповідного нежиття заходів із забезпечення неодмінно спрямується у бік значного ускладнення виконання судової ухвали, а також ті об'єктивні і суб'єктивні

обставини, що мають на меті засвідчити дійсну необхідність запобігання із прогнозованої ймовірності спричиненню значної шкоди заявникові.

Метою вжиття заходів із забезпечення позову є уникнення вірогідного порушення в майбутньому прав та охоронюваних законом інтересів позивача, а також можливість реального виконання судового рішення та уникнення будь-яких труднощів у процесі виконання у разі задоволення позову. Обставини щодо необхідності вжиття відповідних заходів повинні бути підтверджені належними, допустимими та достатніми доказами [15, с. 180].

Наприклад, у разі подання позову майнового характеру, заявник в праві довести факт зникнення майна (грошові кошти), наявного відповідно у відповідача, через зменшення його у загальній кількості, або суттєвого пошкодження, або зниження якості станом на момент виконання рішення за результатом впливу на процес об'єктивних чи суб'єктивних причин ззовні. Доказовою базою вищевказаних обставин може виступати як свідоме вчинення відповідачем активних дій, що будуть спрямовуватися на загальний процес приховування або відчуження майна; дій, вектор яких направлений на поступове уникнення відповідальних дій або перешкоджання законному стягненню; відсутність фінансових засобів для виконання зобов'язальних заходів за спірними правочинами; незадовільний економічний стан; наявна сукупність відкритих виконавчих проваджень із відповідних справ.

Окрім того, заявник має на меті обґрунтувати можливість забезпечення негайності виконання судового рішення у випадку всебічного розгляду справи і правомірного задоволення позову по цій справі. Також має бути передбачене питання ймовірності виникнення ускладнення виконання або свідомого невиконання рішення господарського суду за специфічних умов невжиття сукупності відповідних заходів. Вичерпність з послідуочною адекватністю заходів із забезпечення позову додатково мають бути обґрунтовані на відповідному законодавчому рівні заявником.

Адекватність заходу до забезпечення позову, що застосовується господарським судом, визначається його відповідністю до вимог, для забезпечення яких він вживається. Оцінку такої відповідності здійснює господарський суд, зокрема, враховуючи співвідношення прав (інтересу), про захист яких просить заявник, з вартістю майна, на яке вимагається накладення арешту, або майнових наслідків заборони відповідачеві вчиняти певні дії [14, с. 136].

Співмірність має на меті врегульований чинним законодавством процес співвідношення господарським судом негативних суспільних наслідків: від закономірності вжиття заходів з метою ефективного забезпечення позовних вимог з відповідними негативними суспільними наслідками, вірогідність настання яких збільшується до 100% через невжиття

таких заходів, враховуючи додатково відповідність національних прав чи законних інтересів, за захистом яких заявник може неоднократно звертатися до суду, та відповідно фінансових наслідків із вжиття заборонних заходів відповідачеві вчиняти сукупність певних дій. Також варто врахувати ті обставини справи, що перелік обраних заходів для подальшого дієвого забезпечення позову не повинен обмежувати повноваження із повного припинення господарської діяльності суб'єкта господарювання в тому разі, якщо відповідна діяльність не вказуватиме на подальше погіршення фінансового стану відповідача, а також погіршення його майна чи відповідно зниження його вартості.

Таким чином, заявляючи про необхідність застосування судом заходів забезпечення у разі подання позову майнового характеру, заявнику потрібно вказати на наявність обставин, які можуть свідчити про вчинення відповідачем дій, спрямованих на ухилення від виконання зобов'язання після пред'явлення вимоги чи подання позову; подати докази, що засвідчують наміри відповідача розпорядитися коштами (майном), наміри ухилитися від виконання рішення суду; довести суду розумність, співмірність та адекватність заходу забезпечення; переконати суд, що такі заходи не перешкоджатимуть господарській діяльності відповідача; надати реквізити майна/рахунків, на які необхідно накласти арешт; пред'явити пропозиції щодо зустрічного забезпечення [14, с. 137].

Вищезазначений перелік вимог щодо заяви особи про застосування заходів забезпечення позову у господарському процесуальному праві є повністю виправданими, оскільки дуже часто суди на власний розсуд можуть застосовувати специфічні заходи, що ніяким чином не пов'язані з предметом позовних вимог у справі. Також досить часто відбувається перелік випадків, у яких не дуже добросовісний заявник просить вжити ефективних та дієвих заходів забезпечення, які нерідко перевищують наслідки порушення. До прикладу: позивач, що має на меті заявити позов щодо стягнення малозначної суми фінансових вкладень, просить накласти арешт на нерухоме та рухоме майно, що перебуває у власності відповідача, або як забезпечення передати належне відповідачеві майно на зберігання.

Отже, як висновок: вектор сучасної тенденції розвитку господарського судочинства стосовно інституту забезпечення позову спрямований на гарантування балансу інтересів одночасно як позивача, так і відповідача, розширення кола гарантій щодо поетапного виконання судових рішень у майбутньому із одночасним запобіганням зловживань гарантованими законодавством процесуальними правами недобросовісної сторони.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Згідно проведеного дослідження щодо удосконалення організаційно-правового механізму із забезпечення позову ми віднесемо: удосконалення

адміністративно-правового механізму протидії зловживанням сторонами під час забезпечення позову; розширення технологічної складової позовної заяви; узагальнення практичних мотиваційних положень з подальшим прийняття відповідних рішень щодо

забезпечення позову або аргументованої відмови у забезпеченні; застосування дієвого регламентованого механізму організаційно-правових засобів забезпечення позову, характерних, наприклад, для права окремих країн Європейського Союзу.

Література

1. Алексеева Н. С. Деякі аспекти зловживання правом на забезпечення позову у цивільному процесі. *Зловживання цивільними процесуальними правами: шляхи протидії* : матер. круглого столу (м. Одеса, 27 лист. 2015 р.) / уклад.: І. В. Андронов, Н. В. Волкова, Р. Ф. Гонгало; НУ ОЮА, Каф. цив. проц. Одеса : Фенікс, 2015. С. 69–72.
2. Богацька Н. Особливості апеляційного провадження відповідно до проекту Господарського процесуального кодексу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 162–166.
3. Бутирський А. А. Вирішення господарських спорів в Україні та країнах Східної Європи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Чернівці, 2015. 473 с.
4. Бутирський А. А. До проблемних питань визначення підвідомчості справ адміністративним судам. *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 253–257.
5. Butyrsky A. A., Nikolenko L. N., Ivanyuta N. V., Butyrskaya I. A., Kabenok Y. V. Economic Disputes Resolving Models by Courts in the Post-Soviet Countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. No. 24 (2). P. 1–9.
6. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56. https://uba.ua/documents/events/2017/20170928/VITALIY_URKEVYCH.pdf (дата звернення: 25.08.2024).
7. Іванюта Н. В. Захист та гарантії прав відповідача в процесі реалізації забезпечення позову в господарському судочинстві. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 188–191.
8. Іванюта Н. В. Виконання судових актів господарського суду щодо забезпечення позову. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 146–151.
9. Курдес О. Л. Деякі питання забезпечення позову в господарському процесі. *Матеріали науково-теоретичної конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів гуманітарного факультету* (23–27 квітня 2007 р.). Суми : СумДУ, 2007. Ч. 2. С. 3–11.
10. Ніколенко Л. М. Перегляд судових актів у господарському судочинстві: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2013. 29 с.
11. Постанова Південно-західного апеляційного господарського суду від 27 вересня 2023 року у справі № 915/386/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113790999> (дата звернення: 22.08.2024).
12. Степанова Т. В. Теоретико-правові засади процесуального статусу учасників позовного провадження у господарському судочинстві: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 36 с.
13. Тур Т. О. Інститут забезпечення позову в адміністративному процесі: практичні аспекти застосування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 496–500.
14. Шухатян Х. О. До питання захисту інтересів відповідача при реалізації заходів забезпечення позову у господарському процесі. *Право і суспільство*. 2013. № 6–2. С. 135–139.
15. Шурин О. А. Інститут забезпечення позову: теоретичні та практичні проблеми реалізації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 177–180.
16. Ухвала Господарського суду Вінницької області від 29 березня 2023 року у справі № 902/438/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109867262> (дата зверн. 27.08.2024).

References

1. Aliksieieva N. S. Deiaki aspekty zlovzhyvannia pravom na zabezpechennia pozovu u tsyvilnomu protsesi. *Zlovzhyvannia tsyvilnymy protsesualnymy pravamy: shliakhy protydii: mater. kruhloho stolu* (m. Odesa, 27 lyst. 2015 r.) / uklad.: I. V. Andronov, N. V. Volkova, R. F. Honhalo; NU OYuA, Kaf. tsyv. prots. Odesa: Feniks, 2015. S. 69–72 [in Ukrainian].
2. Bohatska N. Osoblyvosti apeliatsiinoho provadzhenia vidpovidno do proektu Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy. *Pravo Ukrainy*. 2017. № 9. S. 162–166 [in Ukrainian].
3. Butyrskiy A. A. Vyrishennia hospodarskykh sporiv v Ukraini ta krainakh Skhidnoi Yevropy: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Chernivtsi, 2015 [in Ukrainian].
4. Butyrskiy A. A. Do problemnykh pytan vyznachennia pidvidomchosti sprav administratyvnyh sudam. *Derzhava i pravo*. 2009. Vyp. 45. S. 253–257 [in Ukrainian].
5. Butyrsky A. A., Nikolenko L. N., Ivanyuta N. V., Butyrskaya I. A., Kabenok Y. V. Economic Disputes Resolving Models by Courts in the Post-Soviet Countries. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. No. 24 (2). P. 1–9.

6. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06 lystopada 1991 roku. № 1798-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1992. № 6. St. 56. https://uba.ua/documents/events/2017/20170928/VITALIY_URKEVYCH.pdf [in Ukrainian].
7. Ivaniuta N. V. Zakhyst ta harantii prav vidpovidacha v protsesi realizatsii zabezpechennia pozovu v hospodarskomu sudochynstvi. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2010. № 3. S. 188–191 [in Ukrainian].
8. Ivaniuta N. V. Vykonannia sudovykh aktiv hospodarskoho sudu shchodo zabezpechennia pozovu. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2011. № 2. S. 146–151 [in Ukrainian].
9. Kurdes O. L. Deiaki pytannia zabezpechennia pozovu v hospodarskomu protsesi. *Materialy naukovykh teoretychnoi konferentsii vykladachiv, aspirantiv, spivrobitnykiv ta studentiv humanitarnoho fakultetu*. (23–27 kvitnia 2007 r.). Sumy: SumDU, 2007. Ch. 2. S. 3–11 [in Ukrainian].
10. Nikolenko L. M. Perehliad sudovykh aktiv u hospodarskomu sudochynstvi: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2013. 29 s [in Ukrainian].
11. Postanova Pivdenno-zakhidnoho apeliatsiinoho hospodarskoho sudu vid 27 veresnia 2023 roku u spravi № 915/386/22. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113790999> (data zvern. 22.08.2024) [in Ukrainian].
12. Stepanova T. V. Teoretyko-pravovi zasady protsesualnoho statusu uchastnykiv pozovnoho provadzhennia u hospodarskomu sudochynstvi: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2018. 36 s [in Ukrainian].
13. Tur T. O. Instytut zabezpechennia pozovu v administratyvnomu protsesi: praktychni aspekty zastosuvannia. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 6. S. 496–500 [in Ukrainian].
14. Shukhatian Kh. O. Do pytannia zakhystu interesiv vidpovidacha pry realizatsii zakhodiv zabezpechennia pozovu u hospodarskomu protsesi. *Pravo i suspilstvo*. 2013. № 6–2. S. 135–139 [in Ukrainian].
15. Shurin O. A. Instytut zabezpechennia pozovu: teoretychni ta praktychni problemy realizatsii. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2018. № 1. S. 177–180 [in Ukrainian].
16. Ukhvala Hospodarskoho sudu Vinnytskoi oblasti vid 29 bereznia 2023 roku u spravi № 902/438/23. *Yedyni derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109867262> [in Ukrainian].

УДК 343.37

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ;
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Оробець Костянтин Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,
асистент кафедри кримінально-правової політики
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Orobets Kostiantyn

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Assistant Professor at the Department of Criminal Law Policy
Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0001-8783-3950

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10280

ОБ'ЄКТ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ (СТ. 209 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

OBJECT OF LEGALIZATION (LAUNDERING) OF PROPERTY OBTAINED BY CRIMINAL MEANS (ART. 209 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Анотація. Вступ. Стаття присвячена проблематиці об'єкта легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), стосовно якого у науці немає єдності поглядів. Об'єкт, що є елементом складу кримінального правопорушення, має важливе значення як для науки кримінального права, так і для законотворчої та правозастосовної практики. У статті автор виходить з теоретичних положень, за якими об'єкт кримінального правопорушення являє собою суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом.

Мета. Метою дослідження є з'ясування об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, – легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини, які є об'єктом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та закон про кримінальну відповідальність; 2) праці дослідників, присвячені об'єкту кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема, об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

У процесі здійснення дослідження було використано систему методів пізнання філософського, загальнонаукового та спеціального рівнів. Діалектичний метод був використаний при пізнанні об'єкта кримінального правопорушення як суспільних відносин, що перебувають в розвитку, встановленні співвідношення між поняттями родового та безпосереднього об'єкта, виявленні взаємозв'язку між ними. Герменевтичний метод дозволив визначити зміст правових норм шляхом тлумачення їх текстуального закріплення в нормативно-правовому акті. Серед загальнонаукових методів були використані такі логічні методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація. Ці методи були використані при вивченні нормативно-правових актів, літературних джерел. Використання спеціально-наукового формально-юридичного методу дозволило здійснити дослідження, ґрунтуючись на визначеннях і ознаках кримінально-правових понять та категорій, таких, як «склад кримінального правопорушення», «елемент складу», «об'єкт кримінального правопорушення», при тлумаченні нормативно-правових актів урахувати особливості юридичної техніки тощо.

Результати. У результаті проведеного дослідження встановлено, що основний безпосередній об'єкт легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, виходить за межі поняття «господарська діяльність», що зумовлює потребу у розширенні змісту родового об'єкта кримінальних правопорушень, які закріплені у розділі VII Особливої частини КК України. У статті запропоновано доповнити назву зазначеного розділу, змінивши її на «Кримінальні правопорушення проти фінансової безпеки та господарської діяльності». При цьому фінансову безпеку визначено як сукупність однорідних суспільних відносин, які забезпечують стан захищеності фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз та охороняються кримінальним законом. Основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, визнано суспільні відносини, що забезпечують стан захищеності фінансової системи від залучення до неї майна, одержаного злочинним шляхом, та надання йому вигляду здобутих нібито правомірно фінансових ресурсів.

Перспективи. Результатом подальших досліджень може стати вироблення наукових концепцій об'єктів конкретних кримінальних правопорушень, які ґрунтуються на розуміння фінансової безпеки, її різних елементів та рівнів.

Ключові слова: склад кримінального правопорушення, родовий об'єкт кримінального правопорушення, безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, суспільні відносини, господарська діяльність, фінансова безпека, легалізація (відмивання), майно, одержане злочинним шляхом, фінансові ресурси.

Summary. Introduction. The article is devoted to the problem of the object of legalization (laundering) of property obtained by criminal means (Article 209 of the Criminal Code of Ukraine), regarding which there is no unity of opinion in science. The object, which is an element of the composition of a criminal offense, is important both for the science of criminal law and for law-making and law-enforcement practice. In the article, the author proceeds from theoretical provisions according to which the object of a criminal offense is a social relationship protected by the criminal law.

Purpose. The purpose of the study is to find out the object of the criminal offense provided for in Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine, – legalization (laundering) of property obtained by criminal means.

Materials and methods. The research materials are: 1) legal acts regulating social relations, which are the object of legalization (laundering) of property obtained by criminal means, and the law on criminal liability; 2) works of researchers dedicated to the object of criminal offenses in the sphere of economic activity, in particular, the object of legalization (laundering) of property obtained by criminal means.

In the process of carrying out the research, a system of methods of knowledge at the philosophical, general scientific and special levels was used. The dialectical method was used in learning about the object of a criminal offense as social relations that are in development, establishing the relationship between the concepts of the generic and the direct object, and identifying the relationship between them. The hermeneutic method made it possible to determine the content of legal norms by interpreting their textual fixation in a normative legal act. Among general scientific methods, such logical methods as analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization were used. These methods were used in the study of legal acts and literary sources. The use of a special-scientific formal-legal method made it possible to carry out a study based on the definitions and features of criminal law concepts and categories, such as “composition of a criminal offense”, “element of a composition”, “object of a criminal offense”, when interpreting normative legal acts to take into account the peculiarities of legal technique, etc.

Results. As a result of the conducted research, it was established that the main direct object of legalization (laundering) of property obtained by criminal means goes beyond the concept of “economic activity”, which necessitates the need to expand the content of the generic object of criminal offenses, which are fixed in Chapter VII of the Special parts of the Criminal Code of Ukraine. The article proposes to supplement the name of the specified section by changing it to “Criminal offenses against financial security and economic activity”. At the same time, financial security is defined as a set of homogeneous social relations that ensure the state of protection of the financial system against internal and external threats and are protected by criminal law. The main direct object of the criminal offense provided for in Art. 209 of the Criminal Code of Ukraine, social relations are recognized that ensure the state of protection of the financial system against the involvement of property obtained by criminal means and giving it the appearance of allegedly legally obtained financial resources.

Discussion. The result of further research may be the development of scientific concepts of objects of specific criminal offenses, which are based on an understanding of financial security, its various elements and levels.

Key words: composition of a criminal offense, generic object of a criminal offense, direct object of a criminal offense, social relations, economic activity, financial security, legalization (laundering), property obtained by criminal means, financial resources.

Постановка проблеми. Об'єкт кримінального правопорушення має важливе значення як для науки кримінального права, так і для законотворчої та правозастосовної практики.

Так, об'єкт, визначаючи спрямованість діяння на заподіяння шкоди певним суспільним відносинам, зі зміною цінності цих відносин для соціуму може впливати на криміналізацію або декриміналізацію, посилення або пом'якшення кримінальної відповідальності. За об'єктом відбувається розподіл Особливої частини Кримінального кодексу (далі — КК) України на розділи. Також об'єкт виступає одним з елементів складу кримінального правопорушення, а відтак — складовою підстави кримінальної відповідальності, впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, включаючи розмежування суміжних кримінальних правопорушень та відмежуван-

ня кримінально караної поведінки від правомірної з точки зору кримінального права. Нарешті, він є суттєвим показником суспільної небезпечності вчиненого діяння, що впливає на обрання виду і міри покарання, яке призначається винному судом.

Незважаючи на всю свою важливість, з'ясування об'єкта кримінального правопорушення у низці випадків супроводжується складнощами, що зумовлено як науковою дискусією, яка точиться навколо розуміння його змісту на тлі відсутності законодавчої дефініції, так і проблемою окреслення обсягу цього поняття на різних рівнях узагальнення. Зокрема, другий аспект стосується встановлення об'єкта легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), стосовно якого у науці немає єдності поглядів. Що ж до концепції об'єкта, у цій статті будемо виходити з теоретичних

положень, за якими об'єктом кримінального правопорушення є суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам об'єкта кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності загалом і легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, зокрема присвячено низку публікацій. Так, у роботах М. О. Гладковського [1], О. О. Дудорова у співавторстві з Р. О. Мовчаном [4] та з Т. М. Тертиченко [5], І. Є. Мезенцевої [11], В. Я. Тація і В. М. Киричка [7] та ін. учених надана кримінально-правова характеристика зазначених діянь, відображена невідповідність між змістом родового та безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України. У дослідженнях М. О. Перепелиці і Л. В. Товкун [14], О. М. Рєзніка і Н. М. Щербак [16] та ін. визначено негативний вплив легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, на фінансову безпеку та фінансову систему. Своєю чергою, структура і зміст останніх розкривається у публікаціях таких авторів, як О. П. Гетманець [18]; Н. Я. Кравчук, О. Я. Колісник, О. Ю. Мелих [6]; М. І. Крупка, Л. С. Яструбецька [9]; О. Д. Ладюк [10]; О. А. Музика-Стефанчук, Н. Я. Якимчук [12].

З аналізу наведених та інших джерел випливає, що у науці відсутнє єдине розуміння об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України. Тому існує потреба у продовженні активної наукової дискусії з зазначеної проблематики. При цьому мають враховуватися розвиток суспільних відносин та вдосконалення законодавства у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом.

Метою статті є з'ясування об'єкта легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України).

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правові акти, що регулюють суспільні відносини, які є об'єктом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, та закон про кримінальну відповідальність; 2) праці дослідників, присвячені об'єкту кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, зокрема, об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

У процесі здійснення дослідження було використано систему методів пізнання філософського, загальнонаукового та спеціального рівнів. Діалектичний метод був використаний при пізнанні об'єкта кримінального правопорушення як суспільних відносин, що перебувають в розвитку, встановленні співвідношення між поняттями родового та безпосереднього об'єкта, виявленні взаємозв'язку між ними. Герменевтичний метод дозволив визначити зміст правових норм шляхом тлумачення їх текстуального закріплення в нормативно-правовому акті. Серед загальнонаукових методів були використа-

ні такі логічні методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація. Ці методи були використані при вивченні нормативно-правових актів, літературних джерел. Використання спеціально-наукового формально-юридичного методу дозволило здійснити дослідження, ґрунтуючись на визначеннях і ознаках кримінально-правових понять та категорій, таких, як «склад кримінального правопорушення», «елемент складу», «об'єкт кримінального правопорушення», при тлумаченні нормативно-правових актів урахувати особливості юридичної техніки тощо.

Виклад основного матеріалу. Традиційним для вітчизняної науки кримінального права є розподіл об'єктів за рівнем узагальнення на загальний, родовий і безпосередній. За цією класифікацією родовий та безпосередній об'єкти легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, входять до кола всіх суспільних відносин, які виступають об'єктом кримінально-правової охорони (або загальним об'єктом усіх кримінальних правопорушень у разі посягання).

Родовим об'єктом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, мають визнаватися суспільні відносини у сфері господарської діяльності, як це випливає з назви розділу VII Особливої частини КК України, у якому розміщена ст. 209. Визначення господарської діяльності надано в ч. 1 ст. 3 Господарського кодексу (далі — ГК) України як діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованої на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [2]. У доктрині кримінального права визнається, що кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності посягають на суспільні відносини, що виникають із приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт і послуг [7, с. 226].

Родовий об'єкт як поняття більш загального рівня має повністю охоплювати безпосередній (основний) об'єкт і, навпаки, основний безпосередній об'єкт не повинен виходити за межі родового. Проте, що стосується основного безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 209 КК України, то, як відзначається у літературі, він не зовсім вписується в межі поняття «господарська діяльність», оскільки перед господарською діяльністю стоїть інша мета, ніж протидія залученню в економіку майна, одержаного злочинним шляхом, а відносини за участю суб'єктів господарювання, що виникають у процесі виконання вимог антилегалізаційного законодавства, не є предметом ГК [1, с. 274]. На думку В. Я. Тація та В. М. Киричка, безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, яке розглядається, є суспільні відносини у сфері як зайняття господарською діяльністю, так і боротьби з легалізацією майна, одержаного злочинним шляхом [7, с. 255]. О. О. Дудоров та

Т. М. Тертиченко так само диференціюють відповідні суспільні відносини, пропонуючи визнавати встановлений з метою протидії залученню в економіку «брудного» майна порядок здійснення господарської діяльності, а також порядок вчинення цивільно-правових правочинів у частині використання майна, не пов'язаного з господарською діяльністю, основним безпосереднім об'єктом легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом [5, с. 150], а суспільні відносини, що виникають у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, — обов'язковим додатковим безпосереднім об'єктом [5, с. 156].

Беручи до уваги викладені положення, поняття родового об'єкта легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, має розумітися більш широко, ніж суспільні відносини у сфері господарської діяльності, визначення якої надано у ГК. Виникає питання про те, складовою якої більш широкої групи суспільних відносин є відносини щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом. Деякі науковці вважають їх частиною відносин, що пов'язані зі здійсненням правосуддя. Так, І. Є. Мезенцева відзначає, що при будь-якій формі легалізації грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом, безпосереднім об'єктом посягання є не тільки ті чи інші економічні відносини, але й інтереси правосуддя, тому що дії «легалізаторів» спрямовані на утаювання і завуальовування злочинності походження «тіньових» капіталів і, отже, безпосередньо сприяють прихованню фактів злочинів, які породили ці майнові цінності [11, с. 120]. Л. М. Демидова пропонує включити до розділу XVIII Особливої частини КК України («Кримінальні правопорушення проти правосуддя») статті 396¹–396³ замість статей 198, 209, 209¹ у їх чинній редакції [3, с. 597].

На противагу цьому, більш виправданими видаються аргументи О. О. Дудорова та Т. М. Тертиченко на користь того, що відносинам правосуддя не завжди завдається шкода при легалізації (відмиванні) майна, одержаного злочинним шляхом. За останнє десятиліття сформувалися відносно самостійна група суспільних відносин під впливом системи антилегалізаційного законодавства (як на міжнародному, так і національному рівнях), що передбачає створення та функціонування системи фінансового моніторингу, а це обумовлює наявність контролю в частині проведення фінансових операцій. Завдяки цьому в компетентних органів з'являється можливість виявити не лише факти вчинення відмивання злочинних доходів, а і вийти на слід предикатних злочинів, виявлення яких, наприклад, було б малоймовірним, якби злочинні доходи від їх вчинення залишилися в тіньовому секторі економіки [5, с. 152]. А відтак, відносини правосуддя можуть виступати хіба що додатковим факультативним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, яке розглядається [5, с. 155].

У Директиві Європейського Парламенту і Ради ЄС 2015/849 від 20 травня 2015 р. визнається, що потоки незаконних грошей можуть завдати шкоди цілісності, стабільності та репутації фінансового сектору та загрожувати внутрішньому ринку ЄС, а також міжнародному розвитку [19]. У проєкті КК України (станом на 01.08.2024) ст. 6.3.31 «Легалізація (відмивання) активів (доходів), одержаних злочинним шляхом» та ст. 6.3.32 «Легалізація (відмивання) активів (доходів), одержаних злочинним шляхом, вчинена з необережності» розміщені у розділі 6.3 «Кримінальні правопорушення проти фінансів» Книги шостої «Кримінальні правопорушення проти економіки», яка, крім того, включає окремі розділи, що охоплюють кримінальні правопорушення проти власності, інтелектуальної власності, порядку господарювання та порядку використання природних ресурсів [8].

В одній з новітніх публікацій О. О. Дудоров та Р. О. Мовчан пропонують назву розділу VII Особливої частини КК України викласти в такій редакції: «Кримінальні правопорушення проти господарської та фінансової діяльності» [4, с. 464–465].

М. О. Перепелиця та Л. В. Товкун визнають дієву та ефективну систему протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму, тобто систему фінансового моніторингу, необхідною умовою забезпечення фінансової безпеки держави [14, с. 87].

О. М. Резнік та Н. М. Щербак дійшли висновку, що відмивання майна, одержаного злочинним шляхом, прямо чи опосередковано впливає на всі основні складові частини фінансової системи нашої держави [16, с. 293].

Отже, суспільні відносини у сфері боротьби з легалізацією майна, одержаного злочинним шляхом, доцільно включати у сферу, яка може бути позначена близькими, але не тотожними за змістом термінами «фінансова система», «фінанси», «фінансова діяльність», «фінансова безпека». Далі розглянемо їх детальніше, щоб з'ясувати, якому з них варто надати перевагу.

У літературі фінансова система визначається як сукупність взаємопов'язаних фінансових відносин, які складаються в інститути (ланки), необхідні для діяльності держави з організації руху централізованих та децентралізованих фондів коштів між підприємствами, установами, організаціями різних організаційно-правових форм і напрямів діяльності на різних рівнях господарювання — від місцевих до державних [18, с. 17]. Поняття «фінанси» розглядають у двох аспектах: за формою (як економічна категорія) — це система економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фондів коштів у процесі розподілу та перерозподілу ВВП; за матеріальним змістом — це фонди коштів, фінансові ресурси, що їх наповнюють, рух яких зумовлює виникнення фінансових відносин [12, с. 21]. Фінансова діяльність держави — це органі-

зована, регламентована нормами права діяльність уповноважених державних органів влади й органів місцевого самоврядування з формування, розподілу, використання фондів коштів, необхідних для створення умов соціально-економічного розвитку країни [18, с. 18].

У наведених дефініціях та, отже, у змісті зазначених понять не відображається спрямованість саме на боротьбу з легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом. Інакше кажучи, відповідні суспільні відносини насамперед відображають актуальний стан фінансових явищ і процесів (скажімо, фактичний розподіл фондів коштів), а не забезпечують *стан захищеності* фінансової системи від загрози у вигляді легалізації майна, одержаного злочинним шляхом. Системі відносин, яка формує собою стан захищеності («безпекову оболонку») відповідних об'єктів, що входять до її складу, відповідає поняття «безпека» [13, с. 274]. Звідси, родовий об'єкт кримінального правопорушення за ст. 209 КК України має включати в себе фінансову безпеку, яку пропонуємо виокремлювати у КК поряд з іншими видами безпеки (національною, громадською тощо). У свою чергу, фінансова безпека є складовою частиною економічної безпеки, тому розташування кримінальних правопорушень проти фінансів у Книзі шостій «Кримінальні правопорушення проти економіки» за проектом КК України видається достатньо виправданим (якщо тільки не враховувати відмінності у термінології).

З пропозицією доповнити законодавче поняття родового об'єкта легалізації майна, одержаного злочинним шляхом, вказівкою на фінансову безпеку узгоджуються результати новітніх наукових досліджень, згідно з якими система фінансового моніторингу (контрольних заходів, які відповідно до п. 66 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» спеціально спрямовані на запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [15]) виступає як елемент національної безпеки, економічної та фінансової безпеки не лише держави, а й кожного громадянина [17].

Тож назву розділу VII Особливої частини КК України доцільно змінити на «Кримінальні правопорушення проти фінансової безпеки та господарської діяльності». Така назва охоплюватиме основні безпосередні об'єкти кримінальних правопорушень, що передбачені в розділі VII, та відображатиме більш комплексний характер суспільної небезпечності. Уживання слова «проти» виправдане не лише щодо фінансової безпеки, а і щодо господарської діяльності, оскільки ці кримінальні правопорушення порушують встановлений порядок зайняття гос-

подарською діяльністю, суперечать її правомірній природі, є її антиподами як соціальні антицінності. Альтернативний варіант удосконалення кримінального законодавства, який вважаємо менш доцільним, полягає у виокремленні нового розділу VII¹ Особливої частини КК України з назвою «Кримінальні правопорушення проти фінансової безпеки».

Під *фінансовою безпекою* як об'єктом кримінально-правової охорони розуміємо *сукупність однорідних суспільних відносин, які забезпечують стан захищеності фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз та охороняються кримінальним законом*.

Основний безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, являє собою частину фінансової безпеки, а саме: *суспільні відносини, що забезпечують стан захищеності фінансової системи від залучення до неї майна, одержаного злочинним шляхом, та надання йому вигляду здобутих нібито правомірно фінансових ресурсів*.

За такого визначення простежується подібність безпосереднього об'єкта легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, до деяких інших кримінальних правопорушень проти фінансової безпеки, наприклад, тих, що передбачені ст.ст. 199, 200 КК України, коли загрозою фінансової системи також є залучення предметів, які «маскуються» під нібито законні фінансові ресурси, а насправді такими не є, будучи підробленими, неправомірно випущеними або ж неправомірно використаними.

Фінансова безпека розглядається науковцями з різних точок зору — ресурсно-функціонального підходу, статистики, нормативно-правового регулювання тощо [6, с. 26–27]; на мікрорівні (фінансова безпека домогосподарств (особи) та фінансова безпека підприємств, установ, організацій) та макрорівні (фінансова безпека держави, яка містить бюджетну, боргову, грошово-кредитну, валютну, інвестиційну, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору) [10]; з додаванням «зовнішніх» складових — виробничої, кадрової, інформаційної, екологічної, правової [9, с. 23–24] — та ін.

Детальна розробка проблематики фінансової безпеки спроможна відігравати свою роль і для потреб кримінально-правової науки. Перспективними виглядають подальші дослідження видових та безпосередніх об'єктів окремих кримінальних правопорушень у контексті складових фінансової безпеки та співвідношення між її макро- та мікрорівнем.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 249 КК України, дає підстави дійти висновку, що основний безпосередній об'єкт легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом, виходить за межі поняття «господарська діяльність», що зумовлює потребу у розширенні змісту родового об'єкта кримінальних

правопорушень, які закріплені у розділі VII Особливої частини КК України. У статті запропоновано доповнити назву зазначеного розділу, змінивши її на «Кримінальні правопорушення проти фінансової безпеки та господарської діяльності». При цьому фінансову безпеку визначено як сукупність однорідних суспільних відносин, які забезпечують стан захищеності фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз та охороняються кримінальним законом. Основним безпосереднім об'єктом кримі-

нального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують стан захищеності фінансової системи від залучення до неї майна, одержаного злочинним шляхом, та надання йому вигляду здобутих нібито правомірно фінансових ресурсів. Результатом подальших досліджень може стати вироблення наукових концепцій об'єктів конкретних кримінальних правопорушень, які ґрунтуються на розуміння фінансової безпеки, її різних елементів та рівнів.

Література

1. Гладковський М. О. Продовження дискусії щодо визначення безпосереднього об'єкту легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 272–277. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2023/68.pdf (дата звернення: 04.09.2024).
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.09.2024).
3. Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика: монографія. Харків : Право, 2013. 752 с.
4. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про перспективи удосконалення назви розділу VII Особливої частини Кримінального кодексу України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 461–467. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.80>.
5. Дудоров О. О., Тертиченко Т. М. Протидія відмиванню «брудного» майна: європейські стандарти та Кримінальний кодекс України : монографія. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.
6. Кравчук Н. Я., Колісник О. Я., Мелих О. Ю. Фінансова безпека : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.
8. Кримінальний кодекс України : контрольний текст проекту (станом на 01.08.2024). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf> (дата звернення: 04.09.2024).
9. Крупка М. І., Яструбецька Л. С. Фінансова безпека суб'єктів господарювання : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 320 с.
10. Ладюк О. Д. Фінансова безпека: характеристика складників. *Ефективна економіка*. 2016. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280> (дата звернення: 04.09.2024).
11. Мезенцева І. Є. Кримінально-правові і криминологічні аспекти легалізації грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2002. 215 с. URL: <https://uacademic.info/download/file/0403U000260/Disser.doc> (дата звернення: 04.09.2024).
12. Музика-Стефанчук О. А., Якимчук Н. Я. Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів : підручник. Київ : АртЕк, 2024. 656 с.
13. Оробець К. Зміст та система національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects: International collective monograph. Volume II*. Oslo: NMBU, Research and Education, 2024. Р. 268–295. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10838415>.
14. Перепелиця М. О., Товкун Л. В. Легалізація злочинних доходів як загроза фінансової безпеки держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 83–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/17>.
15. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 04.09.2024).
16. Резнік О. М., Щербак Н. М. Вплив легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на фінансову систему України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 290–293. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/74>.
17. Середа Є. Г., Сокирко О. С., Шепиленко В. Ю. Фінансовий моніторинг в системі національної безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 62. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-82>.
18. Фінансове право : підручник / за заг. ред. О. П. Гетманець. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2017. 392 с.

19. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849> (дата звернення: 04.09.2024).

References

1. Hladkovskiy, M. O. (2023). Prodovzhennia diskusii shchodo vyznachennia bezposerednoho ob'ektu lehalizatsii (vidmyvannia) maina, oderzhanoho zlochynnym shliakhom (st. 209 KK Ukrainy) [Continuation of the discussion on the definition of the direct object of legalization (laundering) of property obtained by criminal means (Article 209 of the Criminal Code of Ukraine)]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 5, pp. 272–277. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/5_2023/68.pdf [in Ukrainian].
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 436-IV. (2003). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].
3. Demydova, L. M. (2013). *Problemy kryminalno-pravovoi vidpovidalnosti za zapodiannia mainovoi shkody v Ukraini (mainova shkola yak zlochynnyi naslidok): teoriia, zakon, praktyka* [Problems of criminal liability for causing property damage in Ukraine (property damage as a criminal consequence): theory, law, practice]: monohrafiia. Kharkiv: Pravo. 752 p. [in Ukrainian].
4. Dudorov, O. O., & Movchan, R. O. (2023). Pro perspektyvy udoskonalennia nazvy rozdlu VII Osoblyvoi chastyny Kryminalnoho kodeksu Ukrainy [About the prospects of improving the title of Chapter VII of the Special part of the Criminal Code of Ukraine]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, 1, pp. 461–467. doi: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.80> [in Ukrainian].
5. Dudorov, O. O., & Tertychenko, T. M. (2015). *Protydiia vidmyvanniu «brudnoho» maina: yevropeyski standarty ta Kryminalnyi kodeks Ukrainy* [Anti-laundering of «dirty» property: European standards and the Criminal Code of Ukraine]: monohrafiia. Kyiv: Vaite. 392 p. [in Ukrainian].
6. Kravchuk, N. Ya., Kolisnyk, O. Ya., & Melykh, O. Yu. (2010). *Finansova bezpeka* [Financial security]: navchalno-metodychnyi posibnyk. Ternopil: Vektor. 277 p. [in Ukrainian].
7. Tatsii, V. Ya., Borysov, V. I., & Tiutiuhin, V. I. (Eds.). (2020). *Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna* [Criminal law of Ukraine: Special part]: pidruchnyk. 6-te vyd., pererob. i dopov. Kharkiv: Pravo. 768 p. [in Ukrainian].
8. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]: kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 01.08.2024). (2024). Retrieved from <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf> [in Ukrainian].
9. Krupka, M. I., & Yastrubetska, L. S. (2018). *Finansova bezpeka subiektiv hospodariuvannia* [Financial security of economic entities]: pidruchnyk. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. 320 p. [in Ukrainian].
10. Ladiuk, O. D. (2016). Finansova bezpeka: kharakterystyka skladnykiv [Financial security: characteristics of components]. *Efektivna ekonomika*, 11. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5280> [in Ukrainian].
11. Mezentsseva, I. Ye. (2002). *Kryminalno-pravovi i kryminolohichni aspekty lehalizatsii hroshovykh koshtiv ta inshoho maina, zdobutykh zlochynnym shliakhom* [Criminal law and criminological aspects of legalization of money and other property obtained by criminal means]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08. Kharkiv. 215 p. Retrieved from <https://uacademic.info/download/file/0403U000260/Dissert.doc> [in Ukrainian].
12. Muzyka-Stefanchuk, O. A., & Yakymchuk, N. Ya. (2024). *Suchasne finansove pravo. Pravo publichnykh finansiv* [Modern financial law. The law of public finances]: pidruchnyk. Kyiv: ArtEk. 656 p. [in Ukrainian].
13. Orobets, K. (2024). Zmist ta systema natsionalnoi bezpeky Ukrainy yak ob'ekta kryminalno-pravovoi okhorony [Content and system of national security of Ukraine as an object of criminal law protection]. *International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects*: International collective monograph. Volume II. Oslo: NMBU, Research and Education, pp. 268–295. doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10838415> [in Ukrainian].
14. Perepelytsia, M. O., & Tovkun, L. V. (2022). Lehalizatsiia zlochynnykh dokhodiv yak zahroza finansovoi bezpeky derzhavy [Legalization of criminal income as a threat to the financial security of the state]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 4, pp. 83–87. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/17> [in Ukrainian].
15. Pro zapobihannia ta protydiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia [On the prevention and counteraction of legalization (laundering) of proceeds obtained by criminal means, financing of terrorism and financing of the proliferation of weapons of mass destruction]: Zakon Ukrainy vid 6 hrudnia 2019 r. № 361-IX. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> [in Ukrainian].
16. Rieznik, O. M., & Shcherbak, N. M. (2021). Vplyv lehalizatsii dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, na finansovu systemu Ukrainy [The impact of the legalization of proceeds obtained by criminal means on the financial system of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 3, pp. 290–293. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/74> [in Ukrainian].

17. Sereda, Ye. H., Sokyrko, O. S., & Shepylenko, V. Yu. (2024). Finansovy monitorynh v systemi natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Financial monitoring in the national security system of Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 62. doi: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-82> [in Ukrainian].

18. Hetmanets, O. P. (Ed.). (2017). *Finansove pravo* [Financial law]: pidruchnyk. Kharkiv: Kharkiv. nats. un-t vnutr. sprav. 392 p. [in Ukrainian].

19. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849>.

УДК 340.12:340.134:341.645:347.9:342.4

Процюк Олександр Олександрович
радник
Міжнародна юридична компанія CMS
Protsiuk Oleksandr
Adviser
International Law Firm CMS
ORCID: 0009-0007-1949-2462

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10251

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА,
ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

ДОКТРИНАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

DOCTRINAL SOURCES IN JUDICIAL PRACTICE: A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Анотація. Вступ. У статті розглядається роль правової доктрини як джерела права в різних правових системах, підкреслюючи важливість її застосування у судовій практиці. Визначається, що правова доктрина в Україні здебільшого використовується для тлумачення правових норм, заповнення прогалин у законодавстві та застосування аналогії закону і права. У таких випадках доктрина виконує функцію допоміжного засобу, що забезпечує послідовність правозастосування і сприяє стабільності правового порядку. У правових системах загального права (наприклад, Великобританії та США) доктрина часто використовується для обґрунтування судових рішень, перегляду прецедентів або розширення їхньої інтерпретації, що забезпечує динамічний розвиток правової системи.

Мета. Метою дослідження є вивчення природи та сутності правової доктрини, її функцій та ролі в сучасному українському правовому порядку, а також проведення порівняльного аналізу її використання в зарубіжних країнах, зокрема в державах романо-германської та англо-американської правових традицій.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є нормативно-правові акти України, наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів, а також судова практика різних правових систем. У процесі дослідження застосовано методи порівняльного правового аналізу, системного підходу, а також історико-правовий метод для аналізу розвитку та ролі доктрини як джерела права.

Результати. У статті розкрито функціональні особливості використання доктринальних джерел у різних правових традиціях, зокрема, інтерпретативну, компенсаторну та функцію правового розвитку. Проаналізовано значення доктрини в окремих думках суддів, де вона використовується для обґрунтування нових підходів до правозастосування. Показано, що доктринальні джерела допомагають судам розвивати правову систему більш гнучко та відповідно до соціальних змін і нових викликів. У правовій системі України окремі думки суддів Конституційного Суду відіграють подібну роль, оскільки часто використовуються як основа для критичного переосмислення чинного законодавства або пропозицій щодо його вдосконалення.

Перспективи. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу доктрини на формування національного правового порядку в умовах євроінтеграційних процесів, а також на розробку нових підходів до використання доктринальних джерел у судовій практиці України. Це сприятиме підвищенню ефективності правозастосування та розвитку правової системи України.

Ключові слова: правова доктрина, джерела права, правова система України, загальне право, інтерпретація, прецедент, аналогія права, судова практика, Конституційний Суд України, окремі думки суддів.

Summary. Introduction. The article examines the role of legal doctrine as a source of law in different legal systems, emphasizing its importance in judicial practice. It is established that in Ukraine, legal doctrine is primarily used for the interpretation of legal norms, filling legislative gaps, and applying analogies of law and legal principles. In such cases, doctrine serves as an auxiliary tool that ensures consistency in legal practice and contributes to the stability of the legal order. In common law systems (such as the United Kingdom and the United States), doctrine is often used to justify court decisions, review precedents, or expand their interpretation, which facilitates the dynamic development of the legal system.

Objective. The objective of the study is to explore the nature and essence of legal doctrine, its functions and role in the contemporary Ukrainian legal order, and to conduct a comparative analysis of its use in foreign countries, particularly in the civil law and common law traditions.

Materials and Methods. The study materials include Ukrainian legal acts, scholarly works of domestic and foreign authors, and judicial practice in various legal systems. The research employs methods of comparative legal analysis, a systematic approach, and a historical-legal method to analyze the development and role of doctrine as a source of law.

Results. The article reveals the functional characteristics of using doctrinal sources in different legal traditions, particularly their interpretative, compensatory, and developmental functions. The significance of doctrine in judges' separate opinions is analyzed, where it is used to justify new approaches to the application of law. It is shown that doctrinal sources help courts develop the legal system more flexibly and in accordance with social changes and new challenges. In the Ukrainian legal system, the separate opinions of Constitutional Court judges play a similar role, as they are often used as a basis for critically rethinking existing legislation or proposing improvements.

Prospects. Further research may focus on studying the impact of doctrine on the formation of the national legal order in the context of European integration processes, as well as on developing new approaches to the use of doctrinal sources in the judicial practice of Ukraine. This will enhance the effectiveness of law enforcement and contribute to the development of Ukraine's legal system.

Key words: legal doctrine, sources of law, Ukrainian legal system, common law, interpretation, precedent, analogy of law, judicial practice, Constitutional Court of Ukraine, separate opinions of judges.

Вступ. Проблематика визначення правової доктрини як джерела права вже давно стала об'єктом жвавих дискусій як у наукових колах, так і серед практикуючих юристів. Ця тема, без сумніву, залишається надзвичайно актуальною, особливо в контексті сучасної трансформації правової системи України. Адже система джерел права нашої держави перебуває у стані глибоких змін, викликаних відмовою від радянського принципу законності (який, як відомо, визнавав статус джерела права винятково за нормативно-правовими актами) і поступовим рухом у бік інтеграції в європейський правовий простір. У цьому контексті дедалі більшого значення набуває так зване «м'яке право» (soft law), що, хоча й не має обов'язкової юридичної сили, все ж відіграє значну роль у формуванні правових норм та стандартів поведінки.

Зважаючи на це, виникає необхідність (і, сказати б, навіть імператив) переосмислення ролі доктрини в сучасній системі джерел права України. Питання про те, що саме становить собою правова доктрина, залишається відкритим, адже її статус і вплив на правотворчість та правозастосування, незважаючи на всю очевидність його значущості, досі не отримали однозначного визнання в національній правовій системі. Водночас, у процесі наближення до європейських правових стандартів (які, як відомо, передбачають більшу гнучкість у підходах до визначення джерел права), зростає інтерес до порівняльного аналізу використання правової доктрини в різних правових системах — зокрема, у державах романо-германської та англо-американської традицій, де доктрина має істотне значення.

Постановка завдання. Ця стаття має на меті дослідити природу та сутність правової доктрини, її функції та роль у сучасному українському правовому порядку, а також провести порівняльний аналіз її використання в зарубіжних країнах. Зокрема, ми спробуємо проаналізувати, яким чином правова док-

трина впливає на формування та розвиток правових систем у різних юрисдикціях (як у контексті романо-германської правової сім'ї, де вона часто розглядається як вторинне джерело права, так і в рамках англо-американської традиції, де доктрина здебільшого виконує роль інтерпретативного інструменту). У підсумку, сподіваємося запропонувати новий погляд на доктрину як гнучке та динамічне джерело права, яке відіграє важливу роль у процесі адаптації національного правопорядку до вимог сучасності та європейських правових стандартів.

Аналіз наукових праць, присвячених правовій доктрині, виявляє різноманітність підходів до її розуміння та значення в сучасній юридичній науці і практиці, що підкреслює складність і багатогранність цієї концепції.

Так, Є. Євграфова зосереджується на доктрині як важливому елементі правової системи, аналізуючи її еволюцію та вплив на судову практику в Україні. Вона наголошує на необхідності перегляду ролі доктрини в умовах сучасних викликів, зважаючи на її потенціал впливати на формування правових норм [1, с. 52–62]. Подібний акцент на доктринальних підходах знаходимо у роботі С. М. Ляхівненка, який розглядає доктрину в контексті міжнародного права. Він підкреслює, що доктринальні підходи є ключовими для інтерпретації і впровадження міжнародних стандартів у національні правові системи, що, в свою чергу, актуалізує питання адаптації правових норм [2, с. 148–152].

Ці ідеї отримують своє логічне продовження в дослідженні В. М. Гураша, який підкреслює значення доктрини в розвитку трудового права України. Гураш звертає увагу на те, що доктрина є інструментом адаптації правових норм до сучасних соціально-економічних умов, підкреслюючи необхідність більш гнучкого підходу до правового регулювання трудових відносин [3, с. 95–99]. Цей підхід перегукуєть-

ся з міркуваннями А.В. Гордимова, який аналізує доктринальні джерела права в контексті романо-германської та англосаксонської правових систем, наголошуючи на їх значущості для формування правових норм і принципів. Гордимов підкреслює, що доктрина є важливим інструментом для забезпечення динаміки правового розвитку, особливо в умовах зростаючої інтернаціоналізації права [4, с. 43–47].

Розуміння доктрини як методу адаптації правових норм також знаходить відображення в роботі О.О. Гайдуліна, який досліджує методологічний потенціал доктринальної інтерпретації в аналізі відносин у військовій сфері. Гайдулін звертає увагу на значення доктрини для глибшого розуміння легальних понять у специфічних галузях права, що, знову ж таки, підкреслює її адаптивний характер [5, с. 7–19].

М.І. Панов розвиває цю ідею далі, акцентуючи увагу на значенні правової доктрини для практики правотворення, правозастосування і розвитку юридичної науки в Україні. Він підкреслює, що доктрина є важливим методологічним інструментом, який сприяє ефективному розвитку національної правової системи, забезпечуючи її відповідність сучасним вимогам [6, с. 9–22]. Цей підхід узгоджується з висновками П.С. Пацурківського та О.В. Савкіної, які аналізують податково-правову доктрину України і зазначають, що вона балансує між етатистськими та людиноцентристськими підходами, що робить її гнучким інструментом у регулюванні правовідносин [7, с. 192–204].

Думки щодо ролі доктрини у розвитку правової держави продовжує В. Чукаєва, яка звертає увагу на значення конституційної доктрини у формуванні громадянського суспільства та правової держави. Вона підкреслює, що конституційна доктрина є фундаментом для утвердження демократичних принципів і правових цінностей [8, с. 36–38]. Цей підхід до розуміння ролі доктрини як базису для правового розвитку знайшов своє продовження в дослідженні С.Стременовського, який розглядає специфіку правової доктрини як джерела права, аналізуючи її вплив на правову систему України. Стременовський наголошує, що доктрина є важливим компонентом у формуванні правозастосовної практики та правового регулювання [9, с. 3–8].

Ю.Делія, аналізуючи ієрархію джерел права у сфері захисту прав і свобод людини, підкреслює важливість доктрини у визначенні пріоритетності правових джерел та забезпеченні захисту прав людини. Він зазначає, що доктрина слугує інструментом для забезпечення ефективного захисту прав і свобод у національній правовій системі [10, с. 16–23]. Ці міркування перегукуються з дослідженнями А.Лисюк, яка аналізує роль доктринальних підходів до розуміння принципів цивільного права та їх застосування у судовій практиці. Лисюк підкреслює, що доктрина відіграє важливу роль у розвитку та

інтерпретації цивільно-правових принципів [11, с. 1034–1047].

А.Єгоров, розглядаючи вплив правових доктрин на судову практику в Україні, підкреслює їх значення для формування правових позицій та ухвалення судових рішень. Він зазначає, що доктрина є важливим фактором у розвитку правозастосовної практики [12, с. 124]. О.Білокурська доповнює цей підхід, досліджуючи природу окремої думки судді Конституційного Суду України та підкреслюючи значення доктрини як інструменту для розуміння правових позицій і розвитку судової практики [13, с. 11–16].

Підсумовуючи, П.Скринька розглядає концепцію верховенства права в умовах сучасних світових викликів, акцентуючи увагу на значенні доктринальних джерел для підтримання принципу верховенства права в умовах глобалізації та змін у міжнародному правовому середовищі [14, с. 257–259].

Проте найповніше розуміння правової доктрини можна знайти в дисертаційному дослідженні М.Мочульської [15]. Авторка пропонує розуміти під правовою доктриною особливе правове явище, яке виступає як науково-правова теорія, розроблена для удосконалення позитивного права. У континентальній правовій системі правова доктрина розглядається як традиційне та фактичне джерело права, яке складається з наукових теорій, поглядів і концепцій, що отримали загальне визнання наукової юридичної спільноти і визнані обов'язковими юридичною практикою через санкціонування судовою владою. Правова доктрина, таким чином, здійснює вплив на правотворчі, правотлумачні та правозастосовні процеси [15, с. 2–6].

Серед ознак правової доктрини авторка виділяє наступні:

- науковий характер;
- результат мисленнєвої діяльності людини;
- створення доктрини окремими науковцями або правничими науковими школами;
- визнання доктрини більшістю науковців;
- письмова форма об'єктивації;
- тривалий та багатоетапний процес формування;
- вплив на формування правосвідомості та правової культури;
- системність;
- субсидіарний характер правової доктрини [15, с. 4].

Приймаючи означену вище інтерпретацію правової доктрини, можемо перейти до порівняльного аналізу того, як вона застосовується у різних правових системах.

Результати дослідження. І. Доктринальні джерела в правовій системі України. Посилання на доктринальні джерела становлять невід'ємну частину традиції національної правової системи України Найбільш поширеним в судах загальної юрисдикції можна вважати використання Доповіді Венеційської Комісії щодо правовладдя (CDL-AD(2011)003rev) [20]: так, єдиний державний реєстр

судових рішень містить 1693 рішення, в яких судді, так чи інакше, посилаються на положення цієї доповіді. Поруч із тим, хоча й вельми спорадично, можна зустріти посилання на праці деяких вітчизняних правників [21; 22] (наприклад, див. рішення судів загальної юрисдикції [15; 16; 17; 18; 19]).

Правова доктрина у правовій системі України відіграє багатогранну роль, що виходить далеко за межі суто теоретичних міркувань і наукових розробок. Як показує сучасна юридична практика, доктринальні джерела поступово набувають все більшого значення у формуванні правозастосовної діяльності, заповненні прогалин в законодавстві та вирішенні складних питань тлумачення права. Особливості використання доктринальних джерел в Україні зумовлені, з одного боку, специфікою національної правової системи, а з іншого — загальними тенденціями розвитку континентальної правової традиції, до якої належить українське право.

Однією з ключових функцій правової доктрини є її роль як інтерпретативного інструменту, що дозволяє з'ясувати зміст і мету правових норм у випадках, коли законодавчий текст залишається неоднозначним або неповним. Це особливо актуально в умовах, коли правова система стикається з необхідністю вирішення питань, що виникають через недостатню чіткість або навіть суперечливість законодавства. У таких випадках правова доктрина виступає як допоміжний засіб для суддів та інших суб'єктів правозастосування, які звертаються до неї для отримання глибшого розуміння правових принципів і підходів, на яких ґрунтуються відповідні норми.

Частіше за все доктринальні джерела використовуються у випадках невизначеності правових норм та прогалин в законодавстві. Наприклад, коли законодавець не передбачив певного правового регулювання або коли правова норма викладена настільки загально, що допускає кілька можливих інтерпретацій, правова доктрина допомагає заповнити ці прогалини, надаючи суддям концептуальну основу для ухвалення рішень. Подібні ситуації часто виникають у сферах, що зазнають швидких змін або мають високу ступінь спеціалізації, як, наприклад, у сферах інформаційного права, фінансового права чи права інтелектуальної власності.

Крім того, правова доктрина набуває особливого значення при застосуванні аналогії закону та аналогії права. У випадках, коли конкретна правова норма відсутня, а наявні нормативні акти не містять положень, які б прямо регулювали спірні відносини, суди можуть використовувати аналогію закону, звертаючись до правової доктрини для пошуку принципів, які могли б бути застосовані в аналогічних ситуаціях. Подібний підхід має місце і при застосуванні аналогії права, де відсутність конкретного законодавчого регулювання компенсується зверненням до загальних принципів права, які були розроблені науковою думкою та відображені в доктринальних джерелах.

Особливої уваги заслуговує практика використання доктринальних джерел в окремих думках суддів. Це явище має свої об'єктивні причини, які випливають з самого характеру судової діяльності та функціонування правової системи. Окремі думки суддів (так звані «dissenting opinions» або «concurring opinions») зазвичай містять розгорнутий аналіз правової проблематики, що виникає у справі, а також аргументацію, яка може відрізнятися від офіційної позиції суду. У таких випадках судді, які висловлюють окремі думки, часто звертаються до правової доктрини як до джерела, що обґрунтовує їх позицію, особливо коли справа стосується інтерпретації складних правових питань або викликає суперечки щодо правозастосовної практики.

Причини такого частого звернення до доктринальних джерел в окремих думках суддів є різноманітними. По-перше, доктрина надає суддям можливість опертися на глибоко розроблені наукові підходи та концепції, що можуть бути використані для обґрунтування альтернативної позиції або навіть для критики чинного законодавства чи актуальної судової практики. По-друге, використання доктрини дозволяє суддям продемонструвати високий рівень теоретичної підготовки і глибину правового аналізу, що підвищує авторитет і легітимність їхніх окремих думок (особливо в контексті розвитку правової науки та збагачення правової культури). Нарешті, доктрина може слугувати підґрунтям для формулювання нових підходів до правозастосування або для пропозицій щодо реформування законодавства.

Варто також зазначити, що використання правової доктрини в правовій системі України значною мірою відображає загальні тенденції розвитку континентального права, де доктрина, хоч і не завжди визнається офіційним джерелом права, проте має суттєвий вплив на процеси правотворення і правозастосування. Це зумовлено як історичними традиціями, так і сучасними викликами, що стоять перед національною правовою системою в умовах її інтеграції в європейський правовий простір.

Таким чином, правова доктрина виконує в Україні кілька важливих функцій: інтерпретативну, компенсаторну та функцію правового розвитку, забезпечуючи цілісність і гнучкість правової системи, особливо в умовах її сучасної трансформації. Її значення продовжує зростати, що свідчить про поступове визнання ролі доктрини як одного з важливих елементів правової культури та науки.

II. Доктринальні джерела в правових системах загального права. У правових системах загального права, до яких належать Великобританія, Сполучені Штати Америки, Канада та інші англосаксонські держави, правова доктрина традиційно відіграє важливу, хоча й дещо відмінну від континентальних правових систем, роль. Її значення особливо відчутне в процесах тлумачення права, формування прецедентів і заповнення прогалин

у законодавстві, а також при обґрунтуванні судових рішень. Зважаючи на те, що доктрина у цих системах не завжди має формально-правовий статус джерела права, вона виконує важливі допоміжні та інтерпретативні функції, сприяючи стабільності і передбачуваності правозастосування.

Однією з головних функцій правової доктрини в системах загального права є надання теоретичного підґрунтя для тлумачення правових норм та судових рішень. У зв'язку з тим, що правові норми в англосаксонських системах часто мають характер загальних принципів або широких категорій, судді нерідко звертаються до доктринальних джерел для з'ясування змісту та меж застосування таких норм. Це особливо важливо в умовах, коли суди стикаються з новими або складними правовими питаннями, де прецедентна база є недостатньою або взагалі відсутньою.

Доктринальні джерела відіграють також ключову роль у випадках, коли необхідно заповнити прогалини в правовій регламентації. Наприклад, у справі **R v. R [1992] 1 AC 599** [23]. Палата лордів, впроваджуючи доктрину нових соціальних стандартів, відмовилася від традиційного правового положення, що не визнавало можливості виникнення зґвалтування у шлюбі. Це рішення було прийнято, зокрема, з урахуванням доктринальних розробок у галузі прав людини, які акцентували на необхідності забезпечення рівності і захисту прав жінок незалежно від їхнього сімейного статусу.

Крім того, у системах загального права доктрина часто використовується для обґрунтування або заперечення існуючих правових принципів у судових рішеннях. Вона може бути залучена для аргументації на користь зміни або перегляду правових підходів, що стали традиційними. У цьому контексті, справи **Brown v. Board of Education, 347 U.S. 483 (1954)** [24] та **Obergefell v. Hodges, 576 U.S. 644 (2015)** [25] є яскравими прикладами того, як суди можуть використовувати доктринальні джерела для обґрунтування революційних рішень, які призводять до суттєвих змін у правовій системі. У першому випадку Верховний суд США, посилаючись на наукові дослідження про шкідливий вплив сегрегації, прийняв рішення про незаконність расової сегрегації у школах, що стало відправною точкою для широкомасштабних змін у правовій політиці США. У другому випадку суд, звертаючись до доктринальних концепцій рівності і прав людини, визнав конституційне право на одностатевий шлюб.

Ще однією особливістю використання доктринальних джерел у системах загального права є їхнє часте застосування в окремих думках суддів. Окремі думки, як відомо, не мають обов'язкового характеру, однак вони відображають різноманітність підходів до правозастосування і можуть мати значний вплив на розвиток права. Судді, які висловлюють окремі думки, часто звертаються до правової доктрини для

обґрунтування своєї позиції, особливо коли йдеться про критичний перегляд чинних правових норм або пропозицію нових підходів до правозастосування. Наприклад, у справі **Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc., 573 U.S. 682 (2014)** [26], де Верховний суд США розглядав питання про права корпорацій на релігійну свободу, окремі судді звернулися до доктринальних джерел, зокрема, концепцій корпоративної особистості та прав людини, для обґрунтування своїх позицій як щодо підтримки, так і щодо критики більшої частини рішення.

Причини частого звернення до доктринальних джерел в окремих думках суддів в англосаксонських системах права можна пояснити декількома факторами. По-перше, доктрина надає суддям інструмент для критичного аналізу існуючих правових підходів і, при необхідності, для їхнього перегляду або оновлення. По-друге, звернення до доктрини дозволяє суддям залучати більш широкі, теоретично обґрунтовані концепції для формування нових правових норм або принципів. Це стає особливо важливим у випадках, коли правова система стоїть перед необхідністю адаптації до нових соціальних реалій або міжнародних стандартів.

Доктрина також відіграє важливу роль у процесах інтернаціоналізації права, коли суди все частіше звертаються до правових концепцій і підходів, розроблених в інших юрисдикціях або міжнародному праві, для формування нових правових підходів або для заповнення прогалин у національному праві. Так, у справі **Mabo v. Queensland (No 2) (1992) 175 CLR 1** [27] Верховний суд Австралії визнав доктрину «terra nullius» (що означає «земля, що не належить нікому») застарілою і прийняв рішення, яке встановлює права корінних народів на їхню землю, зважаючи на доктринальні положення, які акцентували на необхідності визнання і захисту прав корінного населення.

Таким чином, доктринальні джерела у правових системах загального права виконують важливі функції: вони забезпечують гнучкість і адаптивність правової системи, сприяють її розвитку і модернізації, а також забезпечують теоретичну обґрунтованість судових рішень. Через свою здатність до глибокого теоретичного аналізу та адаптації до нових умов правова доктрина продовжує залишатися важливим елементом правозастосування в англосаксонських системах права.

Спробуємо стисло узагальнити наведений матеріал в наступній таблиці (Табл. 1).

Висновки. Узагальнюючи викладене, слід відзначити, що використання доктринальних джерел в правовій системі України, як континентальній системі, та в правових системах загального права виконує важливі функції, зокрема інтерпретативну, компенсаторну та функцію правового розвитку. Обидві правові традиції, хоча й мають різне походження та розвиток, визнають значення доктрини як інструменту правозастосування і правотворення.

Таблиця 1

Результати порівняльного аналізу використання доктринальних джерел

Аспект	Правова система України	Системи загального права (наприклад, Великобританія, США)
Функція доктрини	Використовується для тлумачення правових норм, заповнення прогалин у законодавстві, застосування аналогії закону і права.	Використовується для обґрунтування судових рішень, перегляду прецедентів, розширення їх інтерпретації.
Роль доктрини у судовій практиці	Служить допоміжним засобом, що забезпечує послідовність правозастосування і стабільність правового порядку.	Сприяє динамічному розвитку правової системи, використовується для інтерпретативного обґрунтування рішень.
Окремі думки суддів	Використовується для критичного переосмислення чинного законодавства або для пропозицій щодо його вдосконалення.	Використовується для формулювання інноваційних підходів до правозастосування, впливає на майбутню судову практику.
Вплив на правовий розвиток	Забезпечує адаптацію правових норм до нових умов та викликів, сприяє європейській інтеграції.	Сприяє розвитку права через перегляд прецедентів та адаптацію до соціальних змін.

Джерело: авторська розробка

Водночас, існують певні розбіжності в підходах до використання доктринальних джерел, що відображає різницю в правових культурах та історичних традиціях.

В Україні правова доктрина здебільшого використовується для інтерпретації та заповнення прогалин у законодавстві, а також для застосування аналогії закону і права. Вона виступає важливим інструментом у тих випадках, коли правові норми є недостатньо чіткими або суперечливими. У цьому контексті доктрина виконує компенсаторну функцію, допомагаючи забезпечити послідовність і передбачуваність правозастосування. Це особливо важливо в умовах нестабільного законодавчого середовища, де зміни у правових нормах можуть відбуватися швидко, а їх тлумачення не завжди є однозначним.

У правових системах загального права, таких як Великобританія та Сполучені Штати Америки, доктринальні джерела також виконують важливу інтерпретативну роль, але їх використання частіше пов'язане з розширенням і адаптацією наявної прецедентної бази. У цих системах судді активно звертаються до доктринальних джерел для обґрунтування своїх рішень у випадках, коли відсутні прецеденти або коли необхідно переглянути наявні правові підходи. Доктрина тут виступає інструментом для аргументації на користь змін у праві, що є ключовим для динамічної та гнучкої правової системи загального права.

Спільним для обох систем є те, що доктрина визнається важливим інструментом правозастосування, який допомагає забезпечити гнучкість і адаптивність правової системи до нових умов та викликів. Однак, відмінності полягають у самому характері її використання. У континентальних системах доктрина має більш формальний статус, виступаючи як вторинне джерело права, тоді як у системах загального права вона має переважно допоміжну роль,

але при цьому може суттєво впливати на розвиток правової системи через інтерпретацію та адаптацію прецедентів.

Подібності та відмінності у використанні доктринальних джерел можна пояснити історичними і культурними факторами. Континентальні системи, які традиційно засновані на кодифікованих законах, розглядають доктрину як засіб для удосконалення законодавства і підвищення його якості. Натомість системи загального права, засновані на прецедентному праві, розглядають доктрину як інструмент для динамічного розвитку права і адаптації правових норм до змінних суспільних умов.

Щодо питання використання в рішеннях судів загальної юрисдикції посилань на окремі думки суддів Конституційного Суду України, слід зазначити, що такі випадки не можна вважати посиланням на доктринальні джерела. Окремі думки суддів Конституційного Суду України є невід'ємною частиною рішень Конституційного Суду, які мають обов'язковий характер на всій території України. Вони є складовими офіційних документів, що мають правову силу, і не можуть розглядатися як доктрина в класичному розумінні цього терміну, оскільки доктрина, як правило, не має обов'язкової юридичної сили. Таким чином, посилання на окремі думки суддів Конституційного Суду в рішеннях судів загальної юрисдикції слід розглядати як звернення до складових частин офіційних правових актів, а не як використання доктринальних джерел.

Загалом, доктрина, незважаючи на різниці у підходах і функціях, залишається важливим інструментом у різних правових системах. Вона дозволяє не лише вирішувати конкретні правові питання, але й сприяє розвитку та вдосконаленню правової системи загалом, що є ключовим для підтримання верховенства права та правової стабільності у будь-якому суспільстві.

Література

1. Євграфова Є. Доктрина у правовій науці і юридичній практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 2. С. 52–62.
2. Ляхівненко С. М. Значення доктринальних підходів до розуміння правової природи міжнародних стандартів. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Право*. 2013. Вип. 5. С. 148–152.
3. Гураш В. М. Правова доктрина та її значення для формування трудового права України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 25. С. 95–99.
4. Гордимов А. В. Доктринальні джерела права та права людини в романо-германській та англосаксонській правових системах. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 43–47.
5. Гайдулін О. О. Досвід доктринальної інтерпретації легальних понять: методологічний потенціал правової концепції традицій щодо аналізу відносин у військовій сфері. *Юридична наука*. 2014. № 7. С. 7–19.
6. Панов М. І. Правова доктрина та її значення для практики правотворення, правозастосування і розвитку юридичної науки: методологічні аспекти дослідження. *Право України*. 2022. № 1. С. 9–22.
7. Пацурківський П. С. Податково-правова доктрина України: між Скільою етатизму і Харібдою людиноцентризму. *Право України*. 2017. № 9. С. 192–204.
8. Чукаєва В. О. Громадянське суспільство та конституційна доктрина розвитку правової держави. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Вип. 3. С. 36–38.
9. Стременовський С. М. Особливості правової доктрини як джерела права. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 1. С. 3–8.
10. Делія Ю. В. Ієрархія джерел права у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2. С. 16–23.
11. Лисяк А. О. Роль принципів цивільного права у сучасній судовій практиці. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(46). С. 1034–1047.
12. Єгоров А. Є. Правові доктрини в судовій практиці України. *The VII International Scientific and Practical Conference: Information technologies* (p. 124).
13. Білокурська О. Особлива природа окремої думки судді Конституційного Суду України. *Ehrlich's Journal*. 2023. 7. С. 11–16.
14. Скринька П. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (28 лютого 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 257–259.
15. Мочульська М. Є. Правова доктрина в континентальній правовій системі: автореф. дис. канд. юр. наук. Львів, 2015. 15 с.
16. Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 16 січня 2020 року у справі № 904/4813/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87021325> (дата звернення: 02.09.2024).
17. Рішення Запорізького окружного адміністративного суду України від 8 квітня 2020 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88668604> (дата звернення: 02.09.2024).
18. Окрема думка судді Великої Палати Верховного Суду Гудими Д. А. щодо ухвали Великої Палати Верховного Суду від 8 лютого 2018 року про повернення Верховному Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду справи за позовом Квартирно-експлуатаційного відділу м. Біла Церква до ОСОБА_1 про виселення її з кімнати у гуртожитку без надання іншого житлового приміщення. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243445> (дата звернення: 02.09.2024).
19. Окрема думка (збіжна) суддів Великої Палати Верховного Суду Гудими Д. А. і Кишакевича Л. Ю. у справі № 912/2797/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113091910> (дата звернення: 02.09.2024).
20. Венеційська Комісія Ради Європи. Мірило правовладдя / переклад С. Головатого. Київ : Програма USAID «Нове правосуддя», 2017. 109 с.
21. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: навчальний посібник. Вид. 10-е, доповнене. Львів : Край, 2021. 222 с.
22. Гончаров В. В. Динамічне тлумачення юридичних норм. Львів : СПОЛОМ, 2013. 224 с.
23. R v. R [1992] 1 AC 599. House of Lords. R v. R. [1992] 1 AC 599.
24. Brown v. Board of Education, Supreme Court of the United States. Brown v. Board of Education, 1954. 347 U.S. 483.
25. Obergefell v. Hodges, Supreme Court of the United States. Obergefell v. Hodges, 2015. 576 U.S. 644.
26. Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc., Supreme Court of the United States. Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc., 2014. 573 U.S. 682.
27. Mabo v. Queensland. High Court of Australia. Mabo v. Queensland, 1992. No 2. 175 CLR 1.

References

1. Yevgrafova, Ye. (2013). Doktryna u pravovii nautsi i yuridichnii praktytsi. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*, (2), 52–62 [in Ukrainian].

2. Lyakhivnenko, S.M. (2013). Znachennia doktrynalnykh pidkhodiv do rozuminnia pravovoi pryrody mizhnarodnykh standartiv. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Pravo*, (5), 148–152 [in Ukrainian].
3. Hurash, V.M. (2014). Pravova doktryna ta yii znachennia dlia formuvannia trudovoho prava Ukrainy. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, (25), 95–99 [in Ukrainian].
4. Hordymov, A.V. (2013). Doktrynalni dzherela prava ta prava liudyny v romano-hermanskii ta anhlosaksonskii pravovykh systemakh. *Derzhava i pravo. Yurydychni i politychni nauky*, (59), 43–47 [in Ukrainian].
5. Haidulin, O.O. (2014). Dosvid doktrynalnoi interpretatsii lehalnykh poniat: metodolohichniy potentsial pravovoi kontseptsii tradytsii shchodo analizu vidnosyn u viiskovii sferi. *Yurydychna nauka*, (7), 7–19 [in Ukrainian].
6. Panov, M.I. (2022). Pravova doktryna ta yii znachennia dlia praktyky pravotvorennia, pravozastosuvannia i rozvytku yurydychnoi nauky: metodolohichni aspekty doslidzhennia. *Pravo Ukrainy*, (1), 9–22 [in Ukrainian].
7. Patsurkovskiy, P.S. (2017). Podatkovo-pravova doktryna Ukrainy: mizh Skillo etatyzmu i Kharybdoyu liudynotsentryzmu. *Pravo Ukrainy*, (9), 192–204 [in Ukrainian].
8. Chukaieva, V.O. (2019). Hromadianske suspilstvo ta konstytutsiina doktryna rozvytku pravovoi derzhavy. *Aktualni problemy vitchyznianoï yurysprudentsii*, (3), 36–38 [in Ukrainian].
9. Stremenovskiy, S.M. (2024). Osoblyvosti pravovoi doktryny yak dzherela prava. *Naukovyi visnyk publichnogo ta pryvatnoho prava*, (1), 3–8 [in Ukrainian].
10. Delia, Yu.V. (2019). Hierarkhiia dzherel prava u sferi zakhystu prav i svobod liudyny ta hromadianyna v Ukraini. *Pravovyi chasopys Donbasu*, (2), 16–23 [in Ukrainian].
11. Lysiuk, A.O. (2024). Rol pryntsypiv tsyvilnoho prava u suchasniï sudovii praktytsi. *Naukovi perspektyvy*, 4(46), 1034–1047 [in Ukrainian].
12. Yehorov, A.Ye. (2023). Pravovi doktryny v sudovii praktytsi Ukrainy. *The VII International Scientific and Practical Conference: Information technologies*, 124 [in Ukrainian].
13. Bilokurska, O. (2023). Osoblyva pryroda okremoi dumky suddi Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Ehrlich's Journal*, (7), 11–16 [in Ukrainian].
14. Skrynka, P. (2023). Verkhovenstvo prava: doktryna i praktyka v umovakh suchasnykh svitovykh vyklykiv. *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Dnipro: DDUVS), 257–259 [in Ukrainian].
15. Mochulska, M.Ye. (2015). Pravova doktryna v kontynentalnii pravovii systemi: *avtoref. dys. kand. yuryd. nauk*. Lviv, 15 s. [in Ukrainian].
16. Postanova Tsentralnoho apeliatsiinoho hospodarskoho sudu vid 16 sichnia 2020 roku u spravi № 904/4813/19. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87021325> [in Ukrainian].
17. Rishennia Zaporizkoho okruzhnoho administratyvnoho sudu Ukrainy vid 8 kvitnia 2020 roku. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88668604> [in Ukrainian].
18. Okrema dumka suddi Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Hudyma D.A. shchodo ukhvaly Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 8 liutoho 2018 roku. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243445> [in Ukrainian].
19. Okrema dumka (zbizhna) suddi Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu Hudyma D.A. i Kyshakevycha L.Yu. u spravi № 912/2797/21. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113091910> [in Ukrainian].
20. Venice Commission of the Council of Europe. (2017). *Rule of Law Checklist*. Kyiv: USAID New Justice Program, 109 p. (Translation by S.Holovaty) [in Ukrainian].
21. Rabinovych, P.M. (2021). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy: navchalnyi posibnyk*. 10th ed., extended. Lviv: Krai, 222 p. [in Ukrainian].
22. Honcharov, V.V. (2013). *Dynamichne tlumachennia yurydychnykh norm*. Lviv: SPOLOM, 224 p. [in Ukrainian].
23. *R v. R* (1992). 1 AC 599. House of Lords.
24. *Brown v. Board of Education* (1954). Supreme Court of the United States, 347 U.S. 483.
25. *Obergefell v. Hodges* (2015). Supreme Court of the United States, 576 U.S. 644.
26. *Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.* (2014). Supreme Court of the United States, 573 U.S. 682.
27. *Mabo v. Queensland* (1992). High Court of Australia, No 2. 175 CLR 1.

Янушевський Олексій Миколайович

аспірант

Київського університету інтелектуальної власності та права

НУ «Одеська юридична академія»

Yanushevskiy Olexsiy

Postgraduate of the

Kyiv University of Intellectual Property and Law of

NU “Odesa Academy of Law”

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10331

РЕФЛЕКСІЇ ІДЕЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ТА ПРАВА ПОСТІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

REFLECTIONS ON THE IDEA OF JUSTICE AND RIGHTS OF THE POST-INFORMATION SOCIETY

Анотація. У статті досліджено проблему існування ідеї справедливості у праві і права у постінформаційному суспільстві. Розглянуто поняття «постінформаційне суспільство», етапи його розвитку, ключові характеристики та ті чинники, які зумовили постінформаційний перехід. Акцентовано увагу на праві як соціального регулятора і справедливості як ідеї права та регулятора етичного. Подано розлогу характеристику ризиків і похідних від них правових дилем, що прогнозовано виникають під час суспільного конфлікту між інформаційним потоком і розумом та свідомістю людини в постінформаційну епоху. Проаналізовано концептуальну теорію розвитку інформаційного суспільства Ф. Вебстера. Визначено, що постінформаційне суспільство у становленні проходить дві фази: перша – результат Четвертої промислової (цифрової) революції і широкого поширення інтелектуальних технологій; друга – це період, який активно формувався з початком пандемії covid-19. Доведено, що остаточне впровадження інтелектуальних технологій у повсякденне життя індивідів сприяє ефективному функціонуванню нової правової системи. Доведено тезу, що в постінформаційну епоху право стає інструментом втримання влади і гарантії вигід від неї, а не загальносуспільним соціальним регулятором. Констатовано необхідність пошуку нового соціального регулятора, заснованого на філософсько-правових категоріях «правда» і «справедливість».

Вступ. Безпрецедентний технологічний розвиток сучасної епохи здатен спонукати людину переосмислити багато чого з того, що в її житті традиційно вважалося samozрозумілим, перевизначити традиційні соціальні закономірності, концепції, ідеї та загальнолюдські цінності. Прискорення технологічних можливостей сучасного суспільства для адаптації до нових змін життя людини кидає виклик звичним умовам функціонування професійної діяльності та освіти, торгівлі та сфери споживання, науки та права, що робить термін «інформаційне суспільство» частково застарілим у притаманному йому сенсі опису відповідного стану соціуму. Наявні дослідження насамперед фокусують увагу на загальній проблемі переходу від інформаційного суспільства до постінформаційного. Акцент робиться на тому, що технологічний розвиток у постінформаційному суспільстві суттєво змінить соціальне буття людини та особливості її функціонування на різних рівнях соціальних відносин (на відміну від відповідних зв'язків і відносин у суспільстві інформаційному).

Мета. Дослідження феномену постінформаційного суспільства і пошук відповіді на проблематику про соціальні, моральні і правові виклики для людства у найближчій історичній перспективі.

Матеріали і методи. Методологічною базою є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: порівняльно-правовий; системи правових норм; формально-юридичний; аналізу і синтезу; системно-структурний.

Результати. Досліджено проблематику філософсько-правової категорії справедливості у постінформаційному суспільстві. Розглянуто поняття «постінформаційне суспільство», етапи розвитку, ключові характеристики та ті чинники. Визначено право як соціальний регулятор. Досліджено категорію справедливості як ідеї права та регулятора етичного. Деталізовано характеристики ризиків і похідних від них правових дилем, що прогнозовано виникають під час суспільного конфлікту між інформаційним потоком і розумом та свідомістю людини в постінформаційну епоху. Проаналізовано концептуальну теорію розвитку інформаційного суспільства Ф. Вебстера. Доведено актуальність пошуку нового соціального регулятора, заснованого на філософсько-правових категоріях «правда» і «справедливість».

Перспективи. У подальших наукових розвідках поглибити вивчення концепції справедливості як філософсько-правової категорії у постіндустріальному суспільстві.

Ключові слова: постінформаційна епоха, постінформаційне суспільство, філософсько-правова категорія справедливості, право як соціальний регулятор, «знавісніле» право.

Summary. The article examines the problem of the existence of the idea of justice in law and law in the post-information society. The concept of “post-information society”, the stages of its development, key characteristics and the factors that led to the post-information transition are considered. Attention is focused on law as a social regulator and justice as an idea of law and an ethical regulator. A detailed description of the risks and legal dilemmas derived from them, which are predicted to arise during the social conflict between the information flow and the mind and consciousness of a person in the post-information age, is given. F. Webster’s conceptual theory of information society development is analyzed. It was determined that the post-information society in its formation goes through two phases: the first is the result of the Fourth Industrial (Digital) Revolution and the wide spread of intellectual technologies; the second is the period that was actively formed with the beginning of the covid-19 pandemic. It has been proven that the final implementation of intelligent technologies in the everyday life of individuals contributes to the effective functioning of the new legal system. The thesis is proved that in the post-information age, law becomes a tool for maintaining power and guarantees benefits from it, and not a universal social regulator. The necessity of finding a new social regulator based on the philosophical and legal categories of “truth” and “justice” has been established.

Introduction. The unprecedented technological development of the modern era is capable of prompting a person to rethink much of what in his life was traditionally considered self-evident, to redefine traditional social laws, concepts, ideas and universal human values. The acceleration of the technological capabilities of modern society to adapt to new changes in human life challenges the usual conditions of the functioning of professional activity and education, trade and the sphere of consumption, science and law, which makes the term “information society” partially obsolete in its inherent sense of describing the corresponding state of society. Existing studies primarily focus attention on the general problem of the transition from the information society to the post-information society. Emphasis is placed on the fact that technological development in the post-information society will significantly change the social existence of a person and the peculiarities of its functioning at various levels of social relations (as opposed to the corresponding connections and relations in the information society).

Purpose. Study of the phenomenon of the postinformation society and the search for an answer to the problems of social, moral and legal challenges for humanity in the nearest historical perspective.

Materials and methods. The methodological basis is general scientific and special methods of knowledge: comparative and legal; systems of legal norms; formal and legal; analysis and synthesis; systemic and structural.

Results. The problem of the philosophical and legal category of justice in the post-information society is studied. The concept of “post-information society”, stages of development, key characteristics and those factors are considered. Law is defined as a social regulator. The category of justice as an idea of law and an ethical regulator has been studied. The characteristics of the risks and legal dilemmas derived from them, which are predicted to arise during the social conflict between the information flow and the mind and consciousness of a person in the post-information age, are detailed. F. Webster’s conceptual theory of information society development is analyzed. The relevance of the search for a new social regulator based on the philosophical and legal categories of “truth” and “justice” has been proven.

Discussion. In further research, deepen the study of the concept of justice as a philosophical and legal category in post-industrial society.

Key words: post-information age, post-information society, philosophical and legal category of justice, law as a social regulator, “cognitive” law.

Постановка проблеми. Прискорення технологічних можливостей сучасного суспільства для адаптації до нових змін життя людини кидає виклик звичним умовам функціонування професійної діяльності та освіти, торгівлі та сфери споживання, науки та права, що робить термін «інформаційне суспільство»

частково застарілим у притаманному йому сенсі опису відповідного стану соціуму. Безпрецедентний технологічний розвиток сучасної епохи здатен спонукати людину переосмислити багато чого з того, що в її житті традиційно вважалося самозрозумілим, перевизначити традиційні соціальні закономірності, концепції, ідеї та загальнолюдські цінності. Наявні дослідження насамперед фокусують увагу на загальній проблемі переходу від інформаційного суспільства до постінформаційного. Акцент робиться на тому, що технологічний розвиток у постінформаційному суспільстві суттєво змінить соціальне буття людини та особливості її функціонування на різних рівнях соціальних відносин (на відміну від відповідних зв’язків і відносин у суспільстві інформаційному).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із найвідоміших теоретиків інформаційного

та постінформаційного суспільств є Френк Вебстер. У книжці «Теорії інформаційних суспільств» [1] він детально розглянув п’ять основних елементів, а також зробив детальний науковий опис їхньої фазовості розвитку. Четверта промислова революція (Індустрія 4.0) як основа зазначеного вище постінформаційного переходу була породжена новими і проривними інтелектуальними та інформаційними технологіями, які активно досліджувалася Bai C., Dallasega P., Orzes G., Sarkis J. [3]. Доктор Е. Халіфа у роботах дає детальну характеристику постінформаційного суспільства [7], а Д. Гах вводить понятійний апарат для дослідження ключових технологій останнього, зокрема, ввів саме поняття «інформаційно-телекомунікаційні» технології [4–5].

Метою статті є осмислення феномену постінформаційного суспільства і пошук відповіді на проблема-

тику про соціальні, моральні і правові виклики для людства у найближчій історичній перспективі. Спроби описати постінформаційне суспільство і його характерні риси представлені недостатньо, а в частині, що стосується місця в цьому суспільстві права і справедливості саме як правової ідеї мало досліджені.

Матеріали і методи. Методологічною базою є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: порівняльно-правовий; системи правових норм; формально-юридичний; аналізу і синтезу; системно-структурний.

Виклад основного матеріалу. За твердженням Ф. Вебстера [1], інформаційне суспільство пройшло дві фази розвитку, перш ніж стати таким, яким його розуміють і трактують сучасні дослідники. Перший етап, що охопив кінець 1970-х і початок 1980-х років, був відзначений появою персональних комп'ютерів. Цей етап ознаменувався появою комп'ютерних технологій і телемовлення із використанням супутників. Що стосується другого етапу, то він розпочався із середини 1990-х років і характеризується масштабним впровадженням нових технологій у засоби зв'язку, таких як комп'ютерні мережі, глобальна електронна пошта і, нарешті, мережа Інтернет. Британський соціолог вважає, що широка популярність Інтернету і той факт, що його почали постійно використовувати в усіх ключових соціальних сферах (економіці, освіті, промисловому виробництві, політиці тощо), дають нам підстави говорити про те, що нова соціально-технологічна система, яка йде слідом за інформаційним суспільством, уже перебуває на стадії ефективного розроблення. Ця нова система здебільшого отримує вигоду з комунікаційних технологій, які, за словами Вебстера, є ключем до майбутнього настільки, що нездатність суспільства йти в ногу зі швидким розвитком комунікаційних технологій означатиме його зникнення у звичному для людини розумінні [1]. Традиційно інформаційні технології асоціюються з Третьою промисловою революцією, що охопила період із середини 1970-х рр. до початку XXI ст. Після цього всі зацікавлені сторони почали обговорювати Четверту промислову революцію, на чолі якої опинилися передові, більш розумні технології, що прокладають шлях до становлення постінформаційного суспільства (далі — ПІС). Примітно, що в той час як власне інформація являє собою структурний елемент інформаційного суспільства, штучний інтелект (далі — ШІ) нині стає основоположним компонентом для постінформаційного суспільства. Повертаючись до теорії розвитку інформаційного суспільства Ф. Вебстера, можна зазначити, що постінформаційне суспільство у своєму становленні також проходить дві фази. Перша фаза — результат Четвертої промислової (цифрової) революції та широкого поширення інтелектуальних технологій. Усе це можна було спостерігати протягом двох перших десятиліть XXI ст. Друга фаза — це період, який активно формувался з початком пандемії covid-19 і став свідченням оста-

точного впровадження інтелектуальних технологій у повсякденне життя людини: від роботи і навчання до покупок через інтернет, демонструючи той факт, що нова система здатна функціонувати. Очевидно, що саме на це вказував Вебстер, наголошуючи на тезі про те, що технологічний розвиток призведе до суспільств, які не матимуть змоги винятково з власної волі бути онлайн чи офлайн стосовно світової інформаційної мережі. Користувачі назавжди виявляться підключеними до Інтернету, незалежно від часових і просторових чинників. Спочатку, визначаючи інформаційне суспільство, Ф. Вебстер вважав, що великий обсяг інформації, накопичуючись, просто наповнює і тим самим формує це нове суспільство [1]. Пізніше Вебстер додав ще один аспект у визначення інформаційного суспільства, заявивши, що йдеться не про кількість наявної у нас інформації, а про те, наскільки інформація здатна якісно змінити наш спосіб життя і мислення. Нині суспільство значно порозумнішало як технологічно («розумний уряд», «розумне місто», «розумний дім»), так й інтелектуально («суспільство знань», що сформувалося). Саме це відбувається в постінформаційному суспільстві: «розумні» технології, які залежать від більшого обсягу даних, змінюють те, як людина у соціальному просторі починає жити і мислити. Якісний аспект інформаційного суспільства виявляється одним із базових елементів становлення постінформаційного суспільства. Застосовуючи елементи Ф. Вебстера до постінформаційного суспільства, ми приходимо до оновлених і доповнених характеристик його наведених вище базових елементів.

Четверта промислова революція (Індустрія 4.0) як основа зазначеного вище переходу була породжена новими і проривними інтелектуальними та інформаційними технологіями [3]. Сучасний світ — свідок цієї революції, підживлюваної штучним інтелектом, нейромережею, блокчейн-технологією, надшвидкісним Інтернетом стандарту 5G, 3D-принтерами, імплантацією мікрочипів і багатьма іншими технологічними новинками. І це лише деякі з нових типів інформаційно-інтелектуальних систем, які очікувано змінять життя соціуму в найближчу пару десятиліть. Крім того, прискорення технологічних можливостей людського суспільства для адаптації до нових природних змін життя і пов'язаних із ним обмежень кидає виклик звичним умовам функціонування професійної діяльності, навчання і торгівлі через інтернет. А це вже зараз робить термін «інформаційне суспільство» частково застарілим у притаманному йому сенсі опису відповідного стану соціуму. У найближчій перспективі в суспільстві буде усунуто тонку межу між людським і нелюдським, а машини відіграватимуть дедалі важливішу роль порівняно з людьми. ШІ стане основним компонентом кожної виконуваної роботи та розв'язуваного завдання, що стане базою для формування нового рівня суспільства у глобальній соціальній трансформації до постінформаційного суспільства.

Доктор Е.Халіфа стверджує, що ППС — це 5-те покоління суспільств, відомих людству дотепер, які прийшли після попередніх чотирьох поколінь: суспільства мисливців-збирачів, сільськогосподарського суспільства, індустріального суспільства та інформаційного суспільства. ППС — це суспільство, у якому інформація стає завданням сама по собі, завданням, яке виконують, щойно про неї думають: інформація та машина, з одного боку, і людський розум, з іншого, стають єдиним цілим [7].

Постінформаційне суспільство — це суспільство, в якому інформація і машина, з одного боку, і людський розум — з другого, стають єдиним цілим, при цьому поширення інформації дедалі меншою мірою залежить від людини та її свідомої участі, адже машини отримують технологічну здатність безпосередньо спілкуватися між собою.

Модель ієрархії мотивацій у навчанні (англ. Simple Learning Motivation Hierarchy Model / SLMHM) [4; 5], використана для побудови моделі розвитку суспільства, дає ППС наступне визначення та визначає його характеристики: «Постінформаційне суспільство — стадія творчості, раціональності, розширення і тотальності. Важливо: інтуїція, ідеї, творчість. Інформаційно-комунікативні технології (ІКТ): машинна інтуїція [5; 6]. Ключові характеристики ППС, за [7], достатньо дискусійні: 1) шанси для країн, що швидко розвиваються, хоч би якими маленькими чи бідними ці країни не були; 2) люди матимуть більше впливу; 3) нові види конкуренції за контроль особистої інформації фізичних осіб; 4) краще розуміння соціальних тенденцій та індивідуальних пріоритетів і вподобань; 5) кіборги — напівлюди-напівмашини; 6) складність керування середовищем інтелектуальних машин, що виникає внаслідок технологічного розвитку. Саме така трансформація, на думку автора [7], стане свідченням становлення постінформаційного суспільства, яке суттєво змінить умови існування людини, скоригує смислове розуміння більшості соціальних інститутів у глобальній соціальній системі. Такі зміни стануть результатом нових видів технологій, які порівняно з людськими навичками виявляються набагато досконалішими та ефективнішими. Такі технології апріорі містять різні за складністю різновиди ШІ, Інтернет речей, безпілотні автомобілі, безпілотні літальні апарати, квантові комп'ютери, передові системи комунікацій та інші технології найближчого майбутнього, тобто усе те, що можна використати для забезпечення всіх видів взаємодії між людьми у звичному соціальному бутті.

Оскільки роботизація поступово стане незамінним компонентом у розвиненому постінформаційному суспільстві, останнє перевизначить соціальні, правові, політичні та економічні аспекти життєдіяльності людини, а також змусить суттєво переосмислити категорії «мораль», «моральність», «справедливість», «свободу», «рівність», «добро», «гу-

манізм». Це означає, що людина у постінформаційному суспільстві стикнеться з новими питаннями власного буття, насамперед етичними. Концепція справедливості, наприклад, ставитиметься під сумнів, і людині доведеться відповісти на складні запитання у світлі панування технологій, зокрема, щодо ідей правди і справедливості. І місце права як соціального регулятора та справедливості як ідеї права і регулятора етичного очікувано викликає побоювання, спираючись на низку ризиків і похідних від останніх дилем, що прогнозовано виникають під час суспільного конфлікту між інформаційним потоком і розумом та свідомістю людини у постінформаційну епоху. Перелік імовірних ризиків та їх характеристика подано у табл. 1.

Розв'язання цих проблем потребує не лише технічних заходів із забезпечення безпеки і конфіденційності даних, а й розробка ефективних політик, що ураховують соціальні аспекти і прагнуть справедливості у використанні цифрових технологій. Вказані ризики в практичному сенсі можна сформулювати у вигляді дилем-запитань щодо ситуацій, які без використання ідеї справедливості не можуть бути вирішені у правовій площині (табл. 2).

Наразі світ переходить у постінформаційне суспільство, яке живиться не стільки фактами, скільки їхніми інтерпретаціями. А якщо інтерпретації спрямовані на основні інстинкти, то все інше їм і підпорядковується. Причому це чудовисько годує саме себе: що більше ми говоримо про це, то більше зростає потреба в інформації і так по колу. За таких стану речей можна прогнозувати зміну самого характеру права.

Давньоримська позиція передбачає, що закон має абсолютне і загальнообов'язкове значення навіть за його несправедливості щодо людини чи спільноти та небезпеки для країни. Адже навіть разове порушення закону веде до його знецінення для держави, а ця небезпека вища вартості життя будь-якої окремої людини, групи громадян, і навіть вища ціни програних цією державою битв та війн.

Інша позиція, сформована філософськими течіями і правовими доктринами в епоху революційних подій початку XX ст., базувалася на визначенні закону як волі правлячого класу, способі організації класового суспільства. Відповідно, тодішня спроба побудувати безкласове суспільство пов'язувалася в тому числі і з ситуативними, суб'єктивними та суб'єктивними обмеженнями нещадної дії закону. І в так званих соціальних державах в рамках їх правових систем справедливість принаймні декларувалася як правовий принцип.

Вказані позиції тривалий час співіснували до недавнього часу, коли глобалізація, цифровізація і пов'язаний з ними розвиток суспільних відносин та інформаційно-комунікативних технологій призвів до лавиноподібного зростання кількості законів. Будь-яка суспільна діяльність людини стала настільки

Таблиця 1

Ризики права у постіндустріальному суспільстві

Ризики ПІС для ідеї справедливості	Коротка характеристика ризиків
Цифрова нерівність	Нерівний доступ до цифрових технологій та інтернету між різними групами населення, рівних технологій та інтернету між різними групами населення, особливо в регіонах, що розвиваються, або серед соціально вразливих верств суспільства, посилення наявних соціальних нерівностей у доступі до інформації, освіти, можливостей праці та участі в суспільному житті
Проблеми конфіденційності та безпеки	Загрози для особистої конфіденційності та безпеки у зв'язку з масовим збором, зберіганням і обробкою цифрових даних, ризик для особистої свободи, недопущення дискримінації на основі персональних даних, а також можливість цифрового переслідування
Алгоритмічна дискримінація	Проблеми, пов'язані із застосуванням алгоритмів в ухваленні рішень, які можуть посилювати нерівність і дискримінацію, можливість зниження можливостей для деяких груп населення у сфері працевлаштування, освіти та інших сферах
Цифрове працевлаштування та ринок праці	Зміна вимог ринку праці внаслідок автоматизації та впровадження технологій, що може призвести до втрати робочих місць і збільшення соціальних нерівностей, ризик появи цифрової нерівності в можливості працевлаштування та рівні оплати
Цифрова освіта	Нерівний доступ до високотехнологічної освіти, високотехнологічної освіти, відсутність рівної якості навчання в різних регіонах і рівнях освітньої системи, можливість посилення соціальних нерівностей у сфері знань, навичок і можливостей на ринку праці
Цифрові медіа і суспільна інформація	Маніпуляції спотворенням інформації, фейкові новини та цифрові відлуння-камери, які можуть впливати на формування громадської думки, ризик для якісного суспільного діалогу, можливість підриву довіри до ЗМІ та інституцій
Цифрова демократія	Можливість спотворення процесів цифрової демократії, нерівна участь у цифровому просторі та цифрових голосуваннях, ризик для законного представництва та залученості громадян у процесі ухвалення важливих рішень
Цифрові сліди та контроль	Постійне відстеження цифрових слідів громадян вживання цифрових слідів громадян і можливість непрозорого використання цих даних, можливість порушення особистого життя, дискримінації і загрози для громадянської свободи

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

зарегульованою, що майже кожен вчинок вів до порушення того чи того законодавчого правила. Цей феномен дістав назву «знавсінілого» права і став незручним вже всіх прошарків суспільства. Тому епідемія covid-19 стала тригером і точкою переходу від «знавсінілого» до «ситуативного» права, суть якого полягає

у тому, що ускладнення права продовжиться, але його дотримання правлячими класами стає вибірковим. При цьому для решти соціальних груп обов'язковість виконання законів і санкції за їх порушення лише зростатимуть. Ми стоїмо на порозі буквального впровадження в суспільні відносини «права сильного», які

Таблиця 2

Дилеми-запитання щодо ситуацій у правовій площині

Дилеми-запитання
Чи є правовим, якщо робот (машина чи штучний інтелект) зазнає нападу або знищується людиною під час виконання своєї роботи?
Хто саме має право притягнути такого нападника до відповідальності і чи буде таке право?
Чи є виправданим, якщо безпілотний автомобіль позбавить життя пішохода, намагаючись врятувати життя свого пасажира?
Чи зможуть люди говорити про рівність та справедливість у світі, де роботи виявляться набагато компетентнішими, ніж вони?
Як можна зберегти розумну і справедливу конфіденційність у суспільстві, яке є повністю «відкритою книгою» для «машин»?
Як можна досягти справедливої свободи, якщо одній зі сторін (маємо на увазі людей і ПІІ) вдасться контролювати іншу, підпорядковуючи собі?
Яким буде буття людини з позиції нового гуманізму або трансгуманізму?
Як здійснюватиметься справедливе управління містами і суспільствами?
Чи залишаться воно колишнім, чи зміниться через такі фундаментальні техносоціальні трансформації і як саме?

Джерело: узагальнено автором на основі [7]

поки панують у політико-економічній сфері. Суть такого «правового» підходу полягає у тому, що будь-які домовленості чи договори діють лише тоді або доти, доки влаштовують їх сильну сторону, зберігаючи облігатне значення для слабшої.

В постінформаційну епоху постає пряма загроза поширення вказаних правил на правову систему в цілому. Законодавчо впроваджувані відступи від конституційних гарантій, верховенства права і справедливості під час епідемій, перманентних надзвичайного чи воєнного станів, лише її загрозу підтверджують. Право тепер буде визначатися за ситуативними потребами правлячого класу. Будь-яка реальна подія (епідемія, воєнні дії, тероризм, природна чи техногенна катастрофа) буде відразу інформаційно підсилена усіма наявними інформаційно-комунікативними ресурсами, що перебувають під контролем правлячого класу. Це стає приводом для швидкої цілеспрямованої зміни права у межах нової ситуації. Отже, в постінформаційну епоху право стане інструментом втримання влади і гарантій вигід від неї, а не загальносуспільним соціальним регулятором. Звідси право і справедливість як його засадничий принцип прогнозовано припинять існування, завдяки чому з'явиться ніша для соціального регулятора інноваційного типу.

Висновки. У постінформаційному суспільстві інформаційні технології утворили стихію, яка пов-

ністю визначає свідомість людей, суспільний уклад. Таке суспільство ми й називаємо постінформаційним. Право голосу в цій стихії набуває кожен індивід. В інформаційному потоці присутні, відповідно, всі мислимі, часто взаємовиключні версії реальності, від об'єктивних до абсолютно абсурдних. Вибір не просто широкий, а необмежений. За такого перебігу категорія правди скасовується, знеосмислюється. Уся інформація набуває однієї з трьох можливих якостей: або це політична пропаганда, або комерційна реклама, або розважальний продукт. На стиках цих різновидів є невеликі площини змішування. У будь-якому разі генерація цих трьох інформаційних потоків ніяк не пов'язана з прагненням довести до відома маси індивідів якісь реальні факти, обставини. Цей процес стимулюється іншими інтересами, що не виключають прямого обману, відвертої брехні. Вирішальну роль набуває потужність інформаційного ресурсу, кількість ЗМІ. Таким може стати і держава цілком, і політична група, партія, і будь-яка корпорація. Завдання у кожного на цьому ринку одне — створити якомога потужніший інформаційний тиск, спрямувати громадську думку в бажане русло. А отже, правда і справедливість, як у моральному, так і правовому сенсах нівелюються. І суспільство освоює нову правову модель існування, наповнюючи елемент категорії «постінформаційний» належним правовим змістом.

Література

1. Webster F. Theories of the Information Society. 4ed. Routledge. 2014.
2. Гах Д. Огляд моделі простої ієрархії мотивацій навчання. *Інтернет-освіта-наука: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф.* Вінниця, 2020. С. 225–227.
3. Bai C., Dallasega P., Orzes G., Sarkis J. Industry 4.0 technologies assessment: A sustainability perspective. *International Journal of Production Economics*. 2020. 229:107776. <http://doi.org/10.1016/j.ijpe.2020.107776>.
4. Gakh D. Look into the Future: Post-Information Society. Institute of Control Systems of ANAS. 2022.
5. Gakh D. Improving Structure of the SLMHM on the Base of the PDCA Cycle. 2022.
6. Короткий огляд моделі SPEM / SLMHM і спіральної динаміки. <http://doi.org/10.20944/preprints202104.0490.v2>.
7. Khalifa E. Post-Information Society: Restructuring Human Society, Gulf. Economics. World. 2021.
8. World Economic Forum — State of Global Cooperation. URL: <https://www.gulfeconomics.world/post/post-information-society-restructuring-human-societ> (дата звернення: 22.05.2024).

References

1. Webster, F. (2014). Theories of the Information Society. 4ed. Routledge.
2. Hakh, D. (2020). Ohliad modeli prostoi iierarkhii motyvatsii navchannia [Overview of the model of a simple hierarchy of learning motivations]. *Internet-osvita-nauka: materialy XII Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (pp. 225–227). Vinnytsia [in Ukrainian].
3. Bai, C., Dallasega, P., Orzes, G., Sarkis, J. (2020). Industry 4.0 technologies assessment: A sustainability perspective. *International Journal of Production Economics*. 229:107776. <http://doi.org/10.1016/j.ijpe.2020.107776>.
4. Gakh, D. (2022). A Look into the Future: Post-Information Society. Institute of Control Systems of ANAS.
5. Gakh, D. (2022). Improving Structure of the SLMHM on the Base of the PDCA Cycle.
6. Korotkyi ohliad modeli SPEM / SLMHM i spiralnoi dynamiky [A brief overview of the SPEM / SLMGM model and spiral dynamics]. <http://doi.org/10.20944/preprints202104.0490.v2> [in Ukrainian].
7. Khalifa, E. (2021). Post-Information Society: Restructuring Human Society, Gulf. Economics. World.
8. World Economic Forum — State of Global Cooperation. URL: <https://www.gulfeconomics.world/post/post-information-society-restructuring-human-societ>.

УДК 342.6/355.6

Мигаль Роман Васильович

кандидат юридичних наук

Львівський університет бізнесу та права

Myhal Roman

PhD in Law

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-6155-7756

Яромій Іван Васильович

кандидат юридичних наук

Львівський університет бізнесу та права

Yaromii Ivan

PhD in Law

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-0879-500X

Захарчук Іван Володимирович

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

Zakharchuk Ivan

Postgraduate Student of the

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0002-3983-7911

Кузик Денис Олександрович

аспірант

Львівського університету бізнесу та права

Kuzyk Denys

Postgraduate Student of the

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0009-0008-8171-2718

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-9-10300

ІНШЕ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ

TO THE QUESTION OF THE TRAINING OF MILITARY PERSONNEL AND EMPLOYEES IN THE FIELD OF STATE PROTECTION OF UKRAINIAN STATE AUTHORITIES AND OFFICIALS

Анотація. Вступ. Проблема підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб набуває особливої актуальності в умовах сучасних загроз та викликів, з якими зіштовхується держава.

Мета. Мета наукової статті – розкрити особливості питання підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб.

Матеріали і методи. Матеріали дослідження: 1) праці українських вчених, які вивчають питання підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб; 2) законодавчі та нормативно-правові документи акти.

У дослідженні використано методи аналізу документів, порівняльного та системного аналізу, опису, систематизації та узагальнення.

Результати. Визначено, підготовка кадрів у сфері державної охорони є важливим елементом ефективного функціонування державних інституцій. Зауважено, що Управління державної охорони України виконує важливу функцію, забезпечуючи охорону органів державної влади та посадових осіб. Розкрито особливості підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Охарактеризовано низку законодавчих та нормативно-правових документів, які регулюють питання підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Виділено пріоритетні напрямки розвитку системи підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб.

Перспективи. У перспективі наступних досліджень варто розкрити напрями удосконалення наявної системи державної охорони органів державної влади України та посадових осіб та підвищення ефективності її діяльності.

Ключові слова: законодавчі та нормативно-правові акти, державна охорона, органи державної влади, посадові особи, військовослужбовці, працівники.

Summary. Introduction. The problem of training servicemen and workers in the field of state protection of state authorities of Ukraine and officials acquires special relevance in the conditions of modern threats and challenges faced by the state.

Purpose. The purpose of the scientific article is to reveal the peculiarities of the training of military personnel and employees in the field of state protection of Ukrainian state authorities and officials.

Materials and methods. Research materials: 1) works of Ukrainian scientists studying the issue of training military personnel and workers in the field of state protection of Ukrainian state authorities and officials; 2) legislative and regulatory documents, acts.

The research used the methods of document analysis, comparative and systematic analysis, description, systematization and generalization.

Results. It was determined that the training of personnel in the field of state security is an important element of the effective functioning of state institutions. It is noted that the Department of the State Protection of Ukraine performs an important function, ensuring the protection of state authorities and officials. The specifics of the training of servicemen and employees in the field of state protection of the state authorities of Ukraine and officials have been revealed. A number of legislative and regulatory documents regulating the training of military personnel and employees in the field of state protection of Ukrainian state authorities and officials have been characterized. The priority directions for the development of the training system for military personnel and employees in the field of state protection of Ukrainian state authorities and officials have been identified.

Prospects. In the perspective of the following studies, it is worth revealing directions for improving the existing system of state protection of Ukrainian state authorities and officials and increasing the efficiency of its activities.

Key words: legislative and regulatory acts, state security, state authorities, officials, military personnel, employees.

Постановка проблеми. Підготовка військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб є одним із ключових аспектів забезпечення безпеки країни. Проблема підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб набуває особливої актуальності в умовах сучасних загроз та викликів, з якими зіштовхується держава. Попри численні реформи в оборонному секторі України, питання підготовки військовослужбовців та працівників державної охорони залишаються недостатньо дослідженими та потребують системного підходу для їх вирішення.

Таким чином, вирішення даного питання є критично важливим для забезпечення надійного функціонування державної влади, захисту її представників та збереження державного суверенітету та безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб займа-

ються В. Гелетей [1], М. Микитюк [2–4], Д. Павлов [5] та інші [6–9].

Проте, однією з актуальних проблем є відповідність підготовки військовослужбовців та працівників державної охорони новим реаліям, які швидко змінюються. Застарілі методики навчання, недостатнє використання сучасних технологій, а також відсутність системного підходу до професійного розвитку кадрів можуть негативно впливати на ефективність виконання завдань щодо захисту державних інтересів. Тому ця проблема вимагає детального аналізу наявних підходів до підготовки персоналу у сфері державної охорони, а також розробки нових концепцій і програм, які б відповідали сучасним викликам і загрозам.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета наукової статті — розкрити особливості питання підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні виклики, зокрема військові дії на сході України, терористичні загрози та гібридні війни, ви-

магають від цих фахівців високого рівня підготовки, адаптованої до нових реалій. Розробка ефективної системи підготовки, яка включає не тільки фізичний та тактичний тренінг, а й психологічну готовність та знання сучасних технологій, є актуальним завданням для забезпечення належного рівня державної охорони. Тому, у сучасних умовах, з огляду на зростання глобальних та локальних загроз, ефективність цієї підготовки стає особливо важливою.

Крім того, спеціальним призначенням Управління державної охорони України є здійснення державної охорони органів державної влади України та посадових осіб. Ця структура забезпечує безпеку визначених законодавством органів державної влади України та їх посадових осіб за місцем їх проживання на території України та за її межами, а також забезпечує безпеку членів сімей посадових осіб, які проживають з ними, відповідно до законодавства [1].

Підготовка кадрів у сфері державної охорони є важливим елементом ефективного функціонування державних інституцій. Управління державної охорони України [10] виконує ключову роль у захисті органів державної влади, посадових осіб, а також об'єктів державного значення.

Так, Управління державної охорони України виконує важливу функцію, забезпечуючи охорону органів державної влади та посадових осіб. Це потребує від особового складу не лише високого рівня професійних навичок та знань, але й здатності діяти ефективно в умовах стресу та небезпеки.

Підготовка кадрів Управління державної охорони України включає систему заходів, спрямованих на формування у військовослужбовців та працівників необхідних знань, умінь, навичок і компетенцій для виконання завдань з охорони державних об'єктів, посадових осіб та громадян [2].

Важливість підготовки особового складу Управління державної охорони України полягає у формуванні професійного колективу військовослужбовців та працівників, які будуть гідно та професійно виконувати покладені на них обов'язки. Підготовка таких кадрів здійснюється з урахуванням професійно-психологічного відбору та медичного огляду кандидатів на службу [6].

Управління державної охорони України є вузькоспеціалізованим правоохоронним органом, діяльність якого спрямована на забезпечення різноманітної безпеки та нормального функціонування органів державної влади України та посадових осіб. Ефективність правоохоронної діяльності залежить, зокрема, від належної організації та продуктивності взаємодії з іншими правоохоронними органами та державними органами, підприємствами, установами та організаціями. На сьогодні адміністративно-правове регулювання принципів, підстав та послідовності взаємодії Управління державної охорони України з іншими інституціями сектору безпеки та оборони є досить розрізненим та незавершеним [5].

Згідно з законодавством України, підготовка кадрів у сфері державної охорони має відповідати сучасним вимогам безпеки, враховувати новітні загрози, зокрема терористичні акти, кіберзагрози, а також традиційні загрози, пов'язані з фізичним захистом об'єктів. Підготовка проводиться на основі державних стандартів і нормативних актів, що регламентують освітній процес та професійні вимоги до персоналу.

Сутність підготовки кадрів Управління державної охорони України полягає у цілеспрямованому процесі розвитку професійних компетенцій, необхідних для виконання завдань з охорони та захисту. Система підготовки кадрів Управління державної охорони України складається з комплексного процесу навчання, спрямованого на формування висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно виконувати завдання з охорони та захисту. Навчання здійснюється на базі навчальних центрів Управління державної охорони України, закладів вищої освіти та в рамках співпраці з міжнародними партнерами [4].

Система підготовки кадрів Управління державної охорони України складається з низки визначених на нормативно-правовому рівні спеціалізованих закладів освіти, які готують кадрів відповідно до рівня освіти. При цьому важливе місце в системі підготовки кадрів посідають такі заклади освіти, як ліцеї чи ліцеї-інтернати та вищі військові навчальні заклади [7].

Основні цілі підготовки кадрів Управління державної охорони України включають [10]: розвиток професійних компетенцій, необхідних для виконання завдань з охорони посадових осіб і об'єктів державної влади; забезпечення високих стандартів професійної етики, фізичної підготовки та психологічної стійкості; оволодіння сучасними методами та засобами охорони, включаючи новітні технології у сфері безпеки.

Крім того, варто зауважити, що підготовка кадрів Управління державної охорони України включає фізичну підготовку, яка забезпечує розвиток фізичної витривалості, сили, спритності, а також спеціальних навичок, таких як бойові мистецтва та володіння зброєю. Цей компонент є критичним, оскільки військовослужбовці та працівників Управління державної охорони України повинні бути готові до виконання завдань у складних фізичних умовах [9].

Тут варто зауважити, що не менш важливою є професійна підготовка, яка охоплює навчання зі спеціальних дисциплін, зокрема тактики охорони, стрільби, протидії терористичним актам, управління кризовими ситуаціями та забезпечення безпеки державних об'єктів. Професійна підготовка забезпечує військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України необхідними навичками для виконання службових обов'язків. Крім того, особливе значення має також і психологічна підготовка,

яка спрямована на формування стійкості до стресу, здатності діяти в екстремальних ситуаціях, а також на розвиток емоційного контролю і психологічної готовності до виконання завдань. Враховуючи, що кадри Управління державної охорони України часто зіштовхуються з високим рівнем ризику, психологічна підготовка є важливим компонентом їхнього навчання. Водночас технологічна підготовка теж виконує важливу роль, адже включає навчання з використання сучасних технічних засобів і технологій, таких як системи відеоспостереження, засоби зв'язку, а також комп'ютерні програми для аналізу та управління безпекою. Інтеграція новітніх технологій в процес підготовки дозволяє покращити ефективність охоронної діяльності.

Військовослужбовці та працівники Управління державної охорони України мають законне право застосовувати сили та засоби, необхідні для забезпечення державної безпеки на території органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій усіх форм власності, а також визначати режимну територію постійного та тимчасового проживання осіб, які підлягають державній охороні, та обмежувати права громадян, які прагнуть перешкоджати здійсненню державної охорони [8].

Підготовка кадрів Управління державної охорони України має важливе значення для забезпечення належного рівня безпеки та охорони державних об'єктів та посадових осіб. Ефективна підготовка сприяє виконанню таких основних завдань [3]:

- забезпечення безпеки держави, адже кваліфіковані кадри є гарантією безпеки державних інституцій та посадових осіб, тому високий рівень підготовки дозволяє ефективно реагувати на загрози, запобігати злочинам та терористичним актам;
- підвищення професійного рівня військовослужбовців, тому що постійне підвищення кваліфікації та перепідготовка дозволяє кадрам адаптуватися до змін у безпековому середовищі, розвивати нові навички та вдосконалювати професійні компетенції;
- забезпечення високих стандартів служби, тому що систематична підготовка дозволяє підтримувати високі стандарти служби, відповідати вимогам законодавства, й це включає не тільки фізичні та професійні навички, але й етичні стандарти поведінки, які є важливими для військовослужбовців Управління державної охорони України;
- підвищення оперативної ефективності, оскільки добре підготовлені кадри здатні швидко та адекватно реагувати на загрози, оперативно приймати рішення та виконувати завдання з мінімальним ризиком для себе та оточуючих.

З огляду на такі аспекти підготовки кадрів Управління державної охорони України, варто відзначити й ряд проблем, що перешкоджають цьому процесу. Серед основних проблем варто зазначити недостатню інтеграцію новітніх методів навчання,

таких як симуляції та віртуальна реальність, які вже активно використовуються у країнах ЄС. Це вимагає системного підходу до реформування та удосконалення наявних програм підготовки.

Сфера державної охорони регулюється низкою законів та підзаконних актів України, зокрема Законом України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» [11]. Цей закон визначає основні завдання, права та обов'язки працівників державної охорони, а також вимоги до їхньої підготовки. Зокрема, закон передбачає такі аспекти: забезпечення державної охорони на об'єктах, що мають державне значення; підготовка військовослужбовців та працівників з урахуванням сучасних загроз; встановлення вимог до рівня підготовки, кваліфікації та професійних навичок військовослужбовців.

До військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України висуваються високі вимоги щодо фізичної підготовки, професійних навичок та морально-психологічної стійкості. Ці вимоги ґрунтуються на специфіці завдань, що виконуються службами державної охорони, і передбачають регулярну атестацію та тестування кадрів для підтвердження їхньої придатності до служби.

Конституція України [12] є основним законом, який визначає засади функціонування державних органів, їх охорону та безпеку. Вона закладає основи державного устрою, права та обов'язки громадян, включаючи питання, що стосуються захисту державної влади та посадових осіб. Так, Конституція України встановлює, що захист суверенітету та територіальної цілісності України є однією з найважливіших функцій держави, на виконання якої спрямована діяльність органів державної влади та їх служб.

Важливим регулюючим документом також є Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» [13]. Цей закон регулює питання військової служби, включаючи підготовку військовослужбовців, що входять до складу Управління державної охорони України. Закон визначає порядок проходження військової служби, критерії відбору, професійну підготовку та вимоги до кадрового складу. Основні положення закону, що стосуються підготовки кадрів: організація навчальних програм для військовослужбовців, які займаються охороною органів державної влади; встановлення стандартів та методів підготовки, включаючи фізичну, професійну та психологічну підготовку тощо.

Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України» [14] також визначає окремі засади підготовки кадрів Управління державної охорони України. Цей документ встановлює правила та процедури проходження служби в Управлінні державної охорони України, включаючи підготовку військовослужбовців та працівників. Вона визначає порядок

проходження служби, атестації, підвищення кваліфікації та службової кар'єри. Основні аспекти цього документу визначають: порядок проходження служби в Управлінні державної охорони України, включаючи процес відбору, навчання та оцінки персоналу; встановлення вимог до професійного рівня, фізичної та моральної підготовки; правила та процедури організації освітніх процесів та спеціалізованих тренінгів для кадрів Управління державної охорони України.

Крім того, Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України» [14], що регулює питання підготовки військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України, встановлює пріоритетні напрямки розвитку системи підготовки, включаючи:

- оновлення навчальних програм, оскільки відповідно до сучасних загроз і викликів, навчальні програми повинні регулярно оновлюватися, включаючи нові методики та техніки;
- підвищення кваліфікації викладачів і інструкторів, тому що для забезпечення високого рівня підготовки необхідно постійне підвищення кваліфікації тих, хто навчає військовослужбовців, включаючи обмін досвідом з міжнародними партнерами;
- інвестиції в інфраструктуру та обладнання, оскільки потребує поліпшення матеріально-технічної бази, оснащення навчальних центрів сучасним обладнанням і тренажерами, що імітують реальні бойові умови.

Крім того, варто зауважити, що Управління державної охорони України видає різні накази, інструкції та методичні рекомендації, що деталізують порядок підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони. Ці документи уточнюють та конкретизують положення законів та постанов, а також включають специфічні вимоги та стандарти, що застосовуються до процесу підготовки кадрів.

Так, наприклад, варто особливу увагу звернути на Інструкцію про професійну підготовку військовослужбовців Управління державної охорони України до виконання військового обов'язку та професійної діяльності на посадах офіцерського складу, яка затверджена наказом Управління державної охорони від 01.10.2012 р. № 431 [15]. Так, ця Інструкція встановлює правила і вимоги до професійної підготовки військовослужбовців Управління державної охорони України, які включають як теоретичну, так і практичну підготовку. Її метою є забезпечення високого рівня готовності військовослужбовців до виконання службових обов'язків, підвищення їхньої кваліфікації та ефективності в умовах сучасних загроз. Інструкція є ключовим документом, що визначає стандарти професійної підготовки для військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України, забезпечуючи їхню готовність до виконання складних і відповідальних завдань

у сфері охорони державних органів та посадових осіб. Вона допомагає забезпечити єдність підходів до навчання, підвищити ефективність служби та відповідність сучасним вимогам безпеки. Таким чином, Інструкція є важливим документом для організації професійної підготовки військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України, що допомагає забезпечити високий рівень готовності та ефективності у сфері охорони державних органів і посадових осіб України.

Зазначені вище законодавчі та нормативно-правові аспекти є основою для формування високопрофесійних кадрів, здатних ефективно виконувати завдання щодо забезпечення безпеки державних органів влади та посадових осіб, що є критично важливим для стабільності та безпеки України [16]. Узагальнюючи, відзначимо основні аспекти, що регулюються вищезазначеними документами: програми підготовки військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України; методики фізичної та психологічної підготовки; оцінювання професійної придатності та регулярне тестування кадрів.

Таким чином, регулювання підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб здійснюється на основі комплексної системи нормативно-правових актів, яка включає Конституцію України, спеціальні закони, накази Управління державної охорони України тощо. Ця система спрямована на забезпечення високого рівня професіоналізму, готовності та адаптації кадрів до сучасних викликів у сфері державної охорони. Однак, ефективність підготовки кадрів може підвищуватися шляхом подальшого вдосконалення законодавчої бази та інтеграції міжнародних стандартів безпеки.

З огляду на зазначене вище, виділимо перспективи вдосконалення підготовки кадрів Управління державної охорони України, які повинні враховувати:

1. Модернізацію навчальних програм, тобто впровадження сучасних методик навчання, адаптованих до новітніх загроз, а також оновлення навчальних матеріалів і підручників.

2. Розвиток міжнародної співпраці, тобто залучення іноземних експертів для обміну досвідом та проведення спільних навчань і тренінгів, що сприятиме підвищенню професійного рівня кадрів.

3. Інтеграцію нових технологій, зокрема проведення симуляційних систем та технологій віртуальної реальності для підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях.

4. Покращення фінансування, зокрема залучення додаткових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази, проведення наукових досліджень у сфері безпеки та підвищення рівня підготовки кадрів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. У ході дослідження проблеми підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної

охорони органів державної влади України та посадових осіб було виявлено низку ключових аспектів, які потребують удосконалення. З огляду на те, визначено, що для забезпечення ефективної підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади та посадових осіб України необхідно здійснити комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення навчальних програм, стандартизацію процесів підготовки, інтеграцію сучасних технологій. Це сприятиме підвищенню ефективності державної охорони та забезпеченню надійного захисту державних органів та посадових осіб України. Крім того, систематичне підвищення

кваліфікації, інтеграція сучасних методів і технологій навчання, а також розвиток міжнародної співпраці є ключовими напрямками для вдосконалення цієї підготовки. Розвиток цих напрямків сприятиме підвищенню ефективності діяльності Управління державної охорони України та забезпеченню надійного захисту державних інтересів.

Дослідження проблематики підготовки військовослужбовців та працівників у сфері державної охорони органів державної влади України та посадових осіб відкриває широкий спектр наукових перспектив, спрямованих на удосконалення наявних систем безпеки та підвищення ефективності їхньої діяльності.

Література

1. Гелетей В.В. До питання про правоохоронні органи спеціального призначення (на прикладі Управління державної охорони України). *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 187–195.
2. Микитюк М.А. *Державна охорона в Україні: адміністративно-правове регулювання* : монографія. Львів : Видавництво Львівської політехніки. 2018. 472 с.
3. Микитюк М.А. Публічне управління у сфері забезпечення діяльності УДО України під час здійснення державної охорони. *Академічні візії*. 2022. № 4–5. С. 40–47.
4. Микитюк М.А., Семчук Ю.І. Державна охорона України в системі національної безпеки. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2019. Вип. 22. С. 98–104.
5. Павлов Д.М., Расевич О.С. Організаційно-правові засади підвищення ефективності взаємодії Управління державної охорони України з іншими органами, які входять до складу сил безпеки і оборони України. *Честь і закон*. 2021. № 1(76). С. 79–86.
6. Штучний В.В. *Адміністративно-правові засади підготовки кадрів Управління державної охорони України*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2015. 20 с.
7. Штучний В.В. Вищі навчальні заклади в системі підготовки кадрів Управління державної охорони України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 13(1). С. 73–75.
8. Шутий М.В. Державна охорона органів державної влади України та посадових осіб: актуальні проблеми удосконалення чинного законодавства. *Публічне право*. 2018. № 4(32). С. 151–154.
9. Ястребов О.О. Оптимізація змісту фізичної підготовки військовослужбовців Управління державної охорони України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2015. № 3(1). С. 404–407.
10. Управління державної охорони України. URL: <https://do.gov.ua/#> (дата звернення: 26.09.2024).
11. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 04.03.1998 р. № 160/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
12. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
13. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
14. Про Положення про проходження громадянами України військової служби за контрактом в Управлінні державної охорони України : Указ Президента України від 26.01.2022 р. № 33/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2022#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
15. Про затвердження Інструкції про професійну підготовку військовослужбовців Управління державної охорони України до виконання військового обов'язку та професійної діяльності на посадах офіцерського складу: Управління державної охорони; Наказ, Інструкція, Форма типового документа від 01.10.2012 р. № 431. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1756-12#Text> (дата звернення: 26.09.2024).
16. Скриньковський Р.М. Проблеми правового регулювання взаємовідносин Управління державної охорони України з народними депутатами України при здійсненні державної охорони. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2024. Вип. 41. С. 393–400. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1312> (дата звернення: 26.09.2024).

References

1. Heletei V. V. Do pytannia pro pravookhoronni orhany spetsialnoho pryznachennia (na prykladi Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy). *Visnyk Pivdennoho rehionalnoho tsentru Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2019. № 18. S. 187–195.
2. Mykytiuk M. A. *Derzhavna okhorona v Ukraini: administratyvno-pravove rehuliuвання: monohrafiia*. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 2018. 472 s.
3. Mykytiuk M. A. Publichne upravlinnia u sferi zabezpechennia diialnosti UDO Ukrainy pid chas zdiisnennia derzhavnoi okhorony. *Akademichni vizii*. 2022. № 4–5. S. 40–47.
4. Mykytiuk M. A., Semchuk Yu. I. Derzhavna okhorona Ukrainy v systemi natsionalnoi bezpeky. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*. 2019. Vyp. 22. S. 98–104.
5. Pavlov D. M., Rasevych O. S. Orhanizatsiino-pravovi zasady pidvyshchennia efektyvnosti vzaiemodii Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy z inshymy orhanamy, yaki vkhodiat do skladu syl bezpeky i oborony Ukrainy. *Chest i zakon*. 2021. № 1(76). S. 79–86.
6. Shtuchnyi V. V. *Administratyvno-pravovi zasady pidhotovky kadriv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy*: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07 / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. Kyiv, 2015. 20 s.
7. Shtuchnyi V. V. Vyshchi navchalni zaklady v systemi pidhotovky kadriv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Yurysprudentsiia*. 2015. № 13(1). S. 73–75.
8. Shutyi M. V. Derzhavna okhorona orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib: aktualni problemy udoskonalennia chynnoho zakonodavstva. *Publichne pravo*. 2018. № 4(32). S. 151–154.
9. Iastrebov O. O. Optymizatsiia zmistu fizychnoi pidhotovky viiskovosluzhbovtiv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy. *Naukovi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport)*. 2015. № 3(1). S. 404–407.
10. *Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy*. URL: <https://do.gov.ua/#> (data zvernennia: 26.09.2024).
11. Pro derzhavnu okhoronu orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib: Zakon Ukrainy vid 04.03.1998 r. № 160/98-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text> (date of access: 26.09.2024).
12. Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervnia 1996 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (data zvernennia: 26.09.2024).
13. Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu: Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (date of access: 26.09.2024).
14. Pro Polozhennia pro prokhodzhennia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby za kontraktom v Upravlinni derzhavnoi okhorony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.01.2022 r. № 33/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/33/2022#Text> (date of access: 26.09.2024).
15. Pro zatverdzhennia Instruksii pro profesiinu pidhotovku viiskovosluzhbovtiv Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy do vykonannia viiskovoho oboviazku ta profesiinoi diialnosti na posadakh ofiterskoho skladu: Upravlinnia derzhavnoi okhorony; Nakaz, Instruksii, Forma typovoho dokumenta vid 01.10.2012 r. № 431. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1756-12#Text> (date of access: 26.09.2024).
16. Skrynkovsky R. M. Problemy pravovoho rehuliuвання vzaiemovidnosyn Upravlinnia derzhavnoi okhorony Ukrainy z narodnymy deputatamy Ukrainy pry zdiisnenni derzhavnoi okhorony. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*. 2024. Vyp. 41. S. 393–400. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1312> (date of access: 26.09.2024).

НАУКОВЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ «ІНТЕРНАУКА».

Серія: «Юридичні науки»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL «INTERNAUKA».

Series: «Juridical sciences»

№ 9 (79)

Головний редактор — *Курило В. І.*

Київ 2024

Видано у авторській редакції

Адреса редакції: Україна, м. Київ, вул. Ломоносова, буд. 18

Контактний телефон: +38 (044) 222 58 89

Контактний телефон: +38 (067) 401 84 35

E-mail: editor@inter-nauka.com

Підписано у друк 30.09.2024. Формат 60×84/8

Папір офсетний. Гарнітура NewCenturySchoolbook. Друк офсетний.

Умовно-друкованих аркушів 11,16. Тираж 100. Замовлення № 220.

Ціна договірна. Надруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано у видавництві

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20, м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2458 від 30.03.2006 р.